

Justitieutskottets betänkande 2018/19:JuU12

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår fem tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden om processrättsliga frågor. Förslagen rör i korthet följande frågor.

- Tillståndsplikten för Polismyndighetens kamerabevakning ska tas bort.
- Regelverket för förundersökningsbegränsning ska ses över.
- Ett system med kronvittnen ska utredas.
- Möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt ska utredas.
- Ytterligare åtgärder ska vidtas för att stärka skyddet av vittnen.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden, bl.a. med hänvisning till pågående utrednings- och beredningsarbete.

I betänkandet finns 23 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP) och två särskilda yttranden (SD).

Behandlade förslag

Cirka 70 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2018/19.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	9
Utskottets överväganden	10
Hemliga tvångsmedel	21
Tvångsmedel under förundersökning	36
Domstolar m.m.	46
Kungörelsedelgivning	54
Nämndemän	55
Vittnen	59
Målsägandebitråde, offentligt biträde och rättegångskostnader	68
Förstatligande av Advokatsamfundet	76
En gemensam europeisk åklagarmyndighet (Eppo)	78
Reservationer	80
1. Trygghetsskapande kamerabevakning, punkt 1 (SD)	80
2. Möjlighet att dela övervakningsbilder, punkt 4 (M)	81
3. Tullverkets kameraövervakning, punkt 5 (SD)	81
4. Polismyndighetens kameraövervakning, punkt 6 (V)	82
5. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 8 (M)	83
6. Kameraövervakning vid vårdmottagningar och i ambulanser, punkt 10 (M)	83
7. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 12 (M)	84
8. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 12 (SD)	85
9. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 13 (SD)	86
10. Datalagring, punkt 14 (M)	86
11. Tvångsmedel under förundersökning, punkt 15 (M)	87
12. Tvångsmedel under förundersökning, punkt 15 (L)	87
13. Översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning, punkt 16 (S, V, MP)	88
14. Barnkompetens, punkt 17 (V)	89
15. Jourdomstolar, punkt 18 (L)	90
16. Snabbspår för utvisning, punkt 19 (SD)	91
17. Översyn av nämndemannasystemet, punkt 25 (L)	91
18. Ett system med kronvittnen, punkt 26 (S, C, V, MP)	92
19. Anonyma vittnen, punkt 27 (S, C, V, MP)	93
20. Personsäkerhetsprogram, punkt 29 (V)	93
21. Målsägandebitråde, punkt 31 (V)	95
22. Rättegångskostnader m.m., punkt 33 (M)	96
23. Svensk anslutning till den europeiska åklagarmyndigheten (Eppo), punkt 35 (M, KD, L)	97
Särskilda yttranden	98
1. Ett system med kronvittnen, punkt 26 (SD)	98
2. Vittneskydd, punkt 28 (SD)	98
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	99
Motioner från allmänna motionstiden 2018/19	99

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Kamerabevakning

1. Trygghetsskapande kamerabevakning

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:150 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 1 och

2018/19:735 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 7.

Reservation 1 (SD)

2. Krav på tillstånd för kameraövervakning

Riksdagen avslår motion

2018/19:2439 av Anders Åkesson och Eskil Erlandsson (båda C).

3. Mer kameraövervakning

Riksdagen avslår motion

2018/19:2464 av Mikael Oscarsson (KD) yrkandena 1 och 2.

4. Möjlighet att dela övervakningsbilder

Riksdagen avslår motion

2018/19:2870 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 7.

Reservation 2 (M)

5. Tullverkets kameraövervakning

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:133 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 11 och

2018/19:368 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 8.

Reservation 3 (SD)

6. Polismyndighetens kameraövervakning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att tillståndsplikten för Polismyndighetens kameraövervakning ska tas bort och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:132 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 17 och

2018/19:2819 av Tobias Billström m.fl. (M, C, KD, L) yrkande 25 och bifaller delvis motion

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 15.

Reservation 4 (V)

7. Polismyndighetens tillgång till befintliga kameror

Riksdagen avslår motion

2018/19:402 av Markus Wiechel och Jennie Åfeldt (båda SD) yrkande 3.

8. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning

Riksdagen avslår motion

2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 8.

*Reservation 5 (M)***9. Kamerabevakning på slakterier**

Riksdagen avslår motion

2018/19:795 av Annicka Engblom och Ulrika Heindorff (båda M).

10. Kameraövervakning vid vårdmottagningar och i ambulanser

Riksdagen avslår motion

2018/19:2787 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkandena 26 och 27.

*Reservation 6 (M)***11. Märkning av viltkameror**

Riksdagen avslår motion

2018/19:1675 av Erik Ottoson (M) yrkande 1.

*Hemliga tvångsmedel***12. Utökad användning av hemliga tvångsmedel**

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 22,

2018/19:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 20.2,

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkandena 4 och 5 samt

2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkandena 5, 7 och 9.

*Reservation 7 (M)**Reservation 8 (SD)***13. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning**

Riksdagen avslår motion

2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 23.

*Reservation 9 (SD)***14. Datalagring**

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:1021 av Betty Malmberg (M) och

2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 6.

*Reservation 10 (M)**Tvångsmedel under förundersökning***15. Tvångsmedel under förundersökning**

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:1555 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M),
2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 18 och
2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 3.

Reservation 11 (M)

Reservation 12 (L)

Förundersökningsbegränsning

16. Översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning

Riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anför om att regelverket om förundersökningsbegränsning ska ses över och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2868 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 2.

Reservation 13 (S, V, MP)

Domstolar och process

17. Barnkompetens

Riksdagen avslår motion

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 3 och 4.

Reservation 14 (V)

18. Jourdomstolar

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:888 av Sten Bergheden (M) och

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 16.

Reservation 15 (L)

19. Snabbspår för utvisning

Riksdagen avslår motion

2018/19:136 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 28.

Reservation 16 (SD)

20. Översyn av rättsprocesser för ekobrott

Riksdagen avslår motion

2018/19:1130 av Edward Riedl (M).

21. Specialdomstol för mark- och miljömål

Riksdagen avslår motion

2018/19:1159 av Magnus Manhammar och Heléne Björklund (båda S).

22. Beviskrav

Riksdagen avslår motion

2018/19:1871 av Boriana Åberg (M).

*Kungörelsedelgivning***23. Delgivning vid inskränkning av äganderätten**

Riksdagen avslår motion

2018/19:1940 av Fredrik Christensson och Annika Carlsson (båda C).

*Nämndemän***24. Förändrat nämndemannasystem**

Riksdagen avslår motion

2018/19:211 av Johnny Skalin (SD) yrkandena 1 och 2.

25. Översyn av nämndemannasystemet

Riksdagen avslår motion

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkandena 20 och 21.

*Reservation 17 (L)**Vittnen***26. Ett system med kronvittnen**

Riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anför om att ett system med kronvittnen ska utredas och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:1568 av Noria Manouchi (M),

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 17 och

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 13 och

bifaller delvis motion

2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5.

*Reservation 18 (S, C, V, MP)***27. Anonyma vittnen**

Riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anför om att utreda möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7,

2018/19:933 av Margareta Cederfelt (M),

2018/19:2463 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 11,

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 19,

2018/19:2642 av Ellen Juntti (M) och

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 11.

*Reservation 19 (S, C, V, MP)***28. Vittneskydd**

Riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anför om att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 18,
2018/19:2819 av Tobias Billström m.fl. (M, C, KD, L) yrkande 38,
2018/19:2861 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 3 och
2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 10 och
bifaller delvis motion
2018/19:133 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 6.

29. Personssäkerhetsprogram

Riksdagen avslår motion
2018/19:759 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1.
Reservation 20 (V)

30. Vittnets identitet

Riksdagen avslår motion
2018/19:1852 av Jan Ericson (M).

Målsägandebiträde, offentligt biträde, rättegångskostnader m.m.

31. Målsägandebiträde

Riksdagen avslår motion
2018/19:759 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3.
Reservation 21 (V)

32. Företräde vid förordnande av offentliga biträden

Riksdagen avslår motion
2018/19:906 av Rasmus Ling (MP).

33. Rättegångskostnader m.m.

Riksdagen avslår motionerna
2018/19:1061 av Adnan Dibrani (S),
2018/19:1865 av Boriana Åberg (M) och
2018/19:2830 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4.
Reservation 22 (M)

Förstatligande av Advokatsamfundet

34. Utredning om förstatligande av Advokatsamfundet

Riksdagen avslår motion
2018/19:123 av Jonas Millard m.fl. (SD) yrkande 4.

En gemensam europeisk åklagarmyndighet

35. Svensk anslutning till den europeiska åklagarmyndigheten (Eppo)

Riksdagen avslår motion
2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4.

Reservation 23 (M, KD, L)

Stockholm den 28 mars 2019

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Louise Meijer (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Juno Blom (L), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD), Josefin Malmqvist (M), Richard Jomshof (SD) och Jonny Cato Hansson (C).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet cirka 70 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2018/19. Yrkandena rör bl.a. frågor om kameraövervakning, hemliga tvångsmedel, snabbare lagföring och vittnen. Yrkandena återfinns i bilaga 1.

Utskottets överväganden

Kameraövervakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att polisens tillståndskrav för kameraövervakning ska tas bort och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. kameraövervakning kring butiker, trygghetsskapande kamerabevakning och möjligheten för butiker att dela övervakningsbilder med varandra.

Jämför reservation 1 (SD), 2 (M), 3 (SD), 4 (V), 5 (M) och 6 (M).

Motionerna

Kameraövervakning på allmänna platser

Tobias Andersson m.fl. (SD) begär i kommittémotion 2018/19:150 yrkande 1 att det ska bli betydligt lättare än vad det är i dag att få tillstånd till kameraövervakning kring butiker.

I kommittémotion 2018/19:735 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 7 begärs att kameraövervakning ska användas oftare för att öka tryggheten i det offentliga rummet. Motionärerna anser att butiker och företag bör tillåtas att kameraövervaka inte bara insidan av sina butiker utan också gatuentréer. Storstadskommunerna bör uppmuntras att övervaka sådana platser som kvinnor upplever som otrygga, t.ex. gångtunnlar och ingångar till stadsparker.

I motion 2018/19:2439 av Anders Åkesson och Eskil Erlandsson (båda C) begärs lagändringar när det gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror i syfte att motverka skadegörelse, olyckor och stölder vid tillfälliga arbetsplatser samt viltövervakning.

I motion 2018/19:2464 av Mikael Oscarsson (KD) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att övervakningskameror ökar tryggheten i våra städer och i yrkande 2 framförs att det behövs fler övervakningskameror i våra städer.

I kommittémotion 2018/19:2870 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 7 anförts att frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra bör utredas.

Brottsbekämpande myndigheters kameraövervakning

I flera motioner framförs krav på att Polismyndighetens kamerabevakning inte ska omfattas av tillståndsplikt.

I kommittémotion 2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 17 begärs att Polismyndighetens kameraövervakning inte ska omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt.

I partimotion 2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 15 begärs att polisens tillståndskrav för kamerabevakning ska ersättas med en anmälningsplikt. I kommittémotion 2018/19:2819 av Tobias Billström m.fl. (M, C, KD, L) yrkande 25 begärs att polisens tillståndskrav för kameraövervakning ska tas bort. I kommittémotion 2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 8 begärs ett tillkännagivande om att regeringen ska återkomma med ett förslag som innebär att de brottsbekämpande myndigheterna inte ska behöva söka tillstånd för kameraövervakning.

Markus Wiechel m.fl. (SD) begär i motion 2018/19:368 yrkande 8 att tillståndsplikten för Tullverkets kameraövervakning ska slopas.

Marcus Wiechel och Jennie Åfeldt (båda SD) begär i motion 2018/19:402 yrkande 3 att polisen ska ha tillgång till befintliga övervakningskameror.

I kommittémotion 2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) begärs i yrkande 11 att tiden under vilken Tullverket får lagra data som samlats in ska förlängas. Motionärerna föreslår att lagringstiden ska utökas till sex månader så att även andra brottsutredningar kan ta del av eventuell koppling till ärenden om smuggling.

Kameraövervakning på slakterier

Annicka Engblom och Ulrika Heindorff (båda M) föreslår i motion 2018/19:795 att möjligheten att införa kamerabevakning på slakterier bör ses över.

Kameraövervakning vid vårdmottagningar och ambulanser

I kommittémotion 2018/19:2787 av Camilla Waltersson Grönwall m.fl. (M) yrkande 26 begärs att tillståndsplikten för kameraövervakning vid vårdmottagningar och ambulanser ska slopas. I samma motion yrkande 27 begärs att väktare och vårdpersonal ska ges möjlighet att bära kroppskameror när säkerhetsläget kräver det.

Märkning av viltkameror

Erik Ottosson (M) begär i motion 2018/19:1675 yrkande 1 ett tillkännagivande om att det ska vara möjligt att märka viltkameror med endast Naturvårdsverkets jägar-id för att anse att kravet på upplysningsplikt ska vara tillgodosett.

Bakgrund

Gällande rätt - kamerabevakning

Den 1 augusti 2018 trädde den nya kamerabevakningslagen (2018:1200) i kraft (prop. 2017/18:231, bet. 2017/18:JuU36, rskr. 2017/18:391). Därmed upphävdes den tidigare kameraövervakningslagen. En anledning till att den äldre lagen ersattes med en ny var att det fanns vissa problem med

tillämpningen av den tidigare lagstiftningen. Ett av problemen var att rättspraxis utvecklats på ett sätt som innebar alltför begränsade möjligheter att få tillstånd till kameraövervakning. Avsikten med den nya lagen var bl.a. att förbättra möjligheterna att använda kamerabevakning samtidigt som integritetsskyddet förstärktes. Regeringen konstaterade att det är angeläget att lagstiftningen inte hindrar en berättigad användning av ny teknik. Vidare anför regeringen att det är angeläget att lagstiftningen inte ställer upp för höga krav för exempelvis Polismyndighetens eller kommunernas möjligheter att vid behov använda tekniken som ett led i att skapa trygghet i offentliga miljöer. Genom den nya lagen anpassades också bestämmelserna till de nya EU-reglerna om dataskydd.

Kamerabevakningslagen innehåller i första hand regler om behandling av personuppgifter i samband med kamerabevakning. Lagen är tillämplig på personbevakning. Kravet på tillstånd är begränsat till myndigheter och vissa andra som utför uppgifter av allmänt intresse. Avsikten är att det ska bli lättare för Polismyndigheten och kommuner att få tillstånd till kamerabevakning på offentliga platser, i brottsbekämpande eller trygghetsskapande syften jämfört med tidigare. Kamerabevakningslagen ger Polismyndigheten och Säkerhetspolisen utökade möjligheter att tillfälligt använda kamerabevakning utan tillstånd vid risk för allvarlig brottslighet. Möjligheterna att få tillstånd till kamerabevakning bl.a. på tåg och stationer samt inom hälso- och sjukvården förbättras.

Den nya lagen innehåller således inget generellt tillståndskrav. Enligt kamerabevakningslagen krävs tillstånd till kamerabevakning av en plats dit allmänheten har tillträde om bevakningen ska bedrivas av en myndighet. Regeringen anför att ett tillståndskrav för myndigheter garanterar ett starkt integritetsskydd och att det inte framkommit att ett tillståndskrav i sig skulle utgöra ett hinder eller försvåra ändamålsenlig kamerabevakning i de aktuella myndigheternas verksamhet. Tillståndskravet ska även gälla om kamerabevakning av en plats dit allmänheten har tillträde ska bedrivas av någon annan än en myndighet som utför en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, kollektivavtal eller beslut som utfärdats med stöd av lag eller annan författning.

I de fall kamerabevakningslagen kräver tillstånd för viss kamerabevakning ska tillstånd ges om sådan bevakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Vid bedömningen av intresset av kamerabevakning ska det särskilt beaktas om bevakningen behövs för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda eller lagföra brott på en brottsutsatt plats eller på en annan plats där det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet eller på egendom. Vidare ska det särskilt beaktas om bevakningen behövs för att förebygga, förhindra eller upptäcka störningar av allmän ordning och säkerhet eller begränsa verkningarna av sådana störningar, utöva kontrollverksamhet, förebygga, förhindra eller upptäcka olyckor eller begränsa verkningarna av inträffade olyckor eller tillgodose andra därmed jämförliga ändamål. Vid bedömningen av den

enskildes intresse av att inte bli bevakad ska det särskilt beaktas hur bevakningen ska utföras, om teknik som främjar skyddet av den enskildes personliga integritet ska användas och vilket område som ska bevakas (8 § kamerabevakningslagen).

I lagen anges vissa tillfälliga undantag från kravet på tillstånd (10 §). Kamerabevakning får t.ex. ske, utan att en ansökan om tillstånd har gjorts, under högst tre månader vid bevakning som bedrivs av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, om det av någon särskild anledning finns risk för allvarlig brottslighet och syftet med bevakningen är att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet eller utreda eller lagföra sådana brott. Om en ansökan om tillstånd görs inom tre månader får bevakningen bedrivas utan tillstånd till dess att ansökan har prövats.

I propositionen anförs att riksdagen har gett regeringen till känna att polisens tillståndskrav för kameraövervakning ska tas bort och ersättas med en anmälningsplikt senast i samband med att den nya kamerabevakningslagen träder i kraft den 25 maj 2018. Regeringen, som anser att denna fråga är komplex och behöver utredas, anför i propositionen att man den 14 december 2017 tillsatt en särskild utredare med uppdrag att föreslå åtgärder som kan underlätta kamerabevakning i brottsbekämpande syfte (dir. 2017:124). Utredningens förslag i denna del redovisades i augusti 2018.

Regeringen skriver i propositionen att det saknas underlag att i sammanhanget närmare överväga ett undantag från tillståndskravet för viss kamerabevakning inom hälso- och sjukvården. Möjligheterna att få tillstånd för kamerabevakning på platser av det aktuella slaget där det finns problem med brottslighet och andra störningar kommer dessutom att förbättras genom regeringens förslag eftersom det vid tillståndsprövningen ska beaktas särskilt om kamerabevakningen behövs för att platsen är brottsutsatt eller för att det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person eller på egendom (s. 81).

Ett beslut om tillstånd enligt kamerabevakningslagen ska bl.a. ange bevarandetid för behandling av bilder eller ljud och andra förhållanden som har betydelse för att skydda en enskilds personliga integritet, om sådana villkor behövs för tillståndet (13 §). Av förarbetena till kamerabevakningslagen framgår att den tidigare kameraövervakningslagen innehöll bestämmelser om lagringstid. Vidare anförs följande (prop. 2017/18:231 s. 106 f.).

Eftersom den tekniska utvecklingen innebär att kamerabevakning ständigt får nya användningsområden framstår det emellertid inte som ändamålsenligt att fastställa en enhetlig maximal lagringstid för upptaget material. Särskilda bestämmelser om lagringstid skulle dessutom inte kunna gälla för all kamerabevakning utan bara inom det tillståndspliktiga området. Vid sådan kamerabevakning har tillsynsmyndigheten också möjlighet att förena tillståndet med villkor om att materialet endast får lagras under en viss angiven tid. Ett sådant villkor gäller dock endast så länge materialet inte kommer till användning i någon annan verksamhet än kamerabevakning hos den som bedriver bevakningen, t.ex. Polismyndighetens användning av material från kamerabevakning i förundersökningar. I andra fall kan tillsynsmyndigheten, t.ex. i samband

med konsekvensbedömningar och samråd med myndigheten, använda sig av sina tillsynsbefogenheter om den planerade bevarandetiden inte anses förenlig med den tillämpliga dataskyddsregleringen.

Kroppskameror på sjukhusens akutmottagningar

När det gäller möjligheten att utrusta personal på sjukhusens akutmottagningar med kroppskameror har justitie- och migrationsministern Morgan Johansson i ett svar på en skriftlig fråga (2018/19:142) i februari 2019 uppgett följande.

Våld och hot på sjukhusens akutmottagningar är något som aldrig kan accepteras. Det gäller oavsett om det riktar sig mot vårdpersonal, patienter eller andra. Sjukvården ska vara en trygg plats för alla. De som begår hot- och våldsbrott på sjukhusens akutmottagningar äventyrar inte bara tryggheten för patienter och personal utan i förlängningen också sjukvårdens kvalitet och människors liv.

Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att förenkla användningen av kamerabevakning i samhället. Det handlar framför allt om en ny kamerabevakningslag som trädde i kraft den 1 augusti 2018. Lagen innebär bl.a. att det blir lättare för polisen och kommuner att söka och få tillstånd till kamerabevakning på platser som är utsatta för brott, eller där hotbilden av andra skäl är förhöjd. Det krävs t.ex. inte längre att sökanden kan presentera omfattande underlag och statistik över brottsligheten för att kunna få ett tillstånd. Det här gäller också för sjukhus och liknande platser som har behov av kamerabevakning.

Kroppsburna kameror faller utanför tillämpningsområdet för den nya kamerabevakningslagen. I stället kan bl.a. EU:s dataskyddsförordning och offentlighets- och sekretesslagen bli tillämpliga vid användningen av sådana kameror inom vården. Eftersom sjukvården – och inte minst akutmottagningarna – är en mycket integritetskänslig miljö, krävs noggranna avvägningar mellan behovet av bevakning och respekten för den personliga integriteten.

Samtidigt som Region Skåne ser rättsliga problem med användningen av kroppskameror, kan det konstateras att sådana kameror redan i dag används av ordningsvakter i vården. Det finns ännu inte något vägledande domstolsavgörande i frågan och därför råder en osäkerhet kring de rättsliga förutsättningarna.

Möjligheten att dela övervakningsbilder

Kamerabevakningslagen (2018:1200) innehåller en bestämmelse om tystnadsplikt och utlämnande av uppgifter (21 §). Enligt bestämmelsen får den som tar befattning med en uppgift som har inhämtats genom kamerabevakning inte obehörigen röja eller utnyttja det som han eller hon på detta sätt har fått veta om någon enskilds personliga förhållanden. I det allmännas verksamhet tillämpas offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), nedan förkortad OSL. Av OSL framgår att sekretess gäller för sådana uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som har inhämtats genom kamerabevakning som avses i kamerabevakningslagen om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (32 kap. 3 § OSL). Sekretessen hindrar inte att en uppgift lämnas till brottsbekämpande myndigheter i vissa fall eller till en kommun eller en myndighet för att

förebygga en hotande olycka eller för att begränsa verkningarna av en redan inträffad olycka (32 kap. 3 a § OSL).

Av propositionen framgår även följande (s. 157).

Obehörighetsrekvisitet är avsett att tolkas på så sätt att ett uppgiftslämnande av en enskild aktör som motsvarar ett uppgiftslämnande som är tillåtet enligt offentlighets- och sekretesslagen (OSL) inte är att betrakta som obehörigt. Bestämmelsen i 32 kap. 3 § OSL som särskilt tar sikte på uppgifter som har inhämtats genom kamerabevakning har ett omvänt skaderekvisit. Det innebär att sekretess gäller, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men. Därmed är det inte fråga om ett obehörigt utlämnande enligt paragrafen, om det står klart att den uppgift det gäller kan lämnas ut utan att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider men. Frågan om en uppgift omfattas av tystnadsplikt beror alltså på hur känslig uppgiften är. Om den som uppgiften avser samtycker till ett utlämnande är det inte fråga om ett obehörigt utlämnande.

Gällande rätt – upplysning om kamerabevakning

Enligt 15 § kamerabevakningslagen ska upplysning om att kamerabevakning sker lämnas genom tydlig skyltning. I vissa situationer görs undantag från denna upplysningsplikt (16 §). Om det finns synnerliga skäl får dessutom tillsynsmyndigheten i enskilda fall besluta om undantag (17 §). Vidare finns bestämmelser om rätten till information om den personuppgiftsbehandling som kamerabevakningen innebär i bl.a. EU:s dataskyddsförordning.

Justitie- och inrikesministern Morgan Johansson besvarade den 27 oktober 2017 i en interpellationsdebatt frågan om vilka åtgärder som ska vidtas för att jägar-id ska anses vara en fullgod identitetsmärkning på viltkameror (ip. 2017/18:29). I svaret anför ministern bl.a. följande.

Det problem som lyftes upp i interpellationen handlar om hur man ska märka de kameror som finns ute i skogen. Ett bekymmer är att vi inte fullt ut själva råder över detta. I botten finns EU:s dataskyddsförordning, som kommer att träda i kraft den 25 maj. Den gäller likt alla EU-förordningar direkt som svensk lag. I denna förordning är det tydligt att det måste finnas en uppgift på kameran om vem som är ansvarig för den och för övervakningen. Detta gäller som sagt alla kameror som sitter uppe och inte bara dem vi talar om nu.

Skulle det i så fall räcka med ett jägar-id? Det skulle det göra för myndigheternas vidkommande så att de kan se vem som är ansvarig för övervakningen. Problemet är att dataskyddsförordningen inte bara tar hänsyn till att myndigheterna måste veta detta. Syftet med förordningen är att allmänheten ska kunna veta vem som övervakar om man har hamnat på en bild från någon av dessa kameror. Allmänheten måste alltså veta det.

Jägar-id:n är för övrigt sekretessbelagda. Det finns ingen automatisk tillgång från allmänhetens sida till dessa id:n och vem som står bakom varje identitet. Detta gör att det är svårt att hävda att vi skulle leva upp till dataskyddsförordningen om vi gör en sådan reglering. Så ser problematiken ut.

Vi är inte färdiga i analysen ännu. De förslag som läggs fram i utredningen är ganska detaljerade när det gäller exakt vad som ska framgå. Vi tittar fortfarande på om det behöver vara så detaljerat, men det får vi återkomma till när vi presenterar lagrådsremissen om ett par månader.

Det viktiga är att man ser vem som står bakom kameran, alltså vem som har ansvar för den. Det är oftast en privatperson, men det kan också vara en organisation som står bakom den. Oavsett hur det är ska det redovisas. Vi återkommer som sagt om hur detta ska regleras i detalj. Problemfrågan är dock att vi är bundna av dataskyddsförordningen.

Av förarbetena till kamerabevakningslagen framgår bl.a. följande (prop. 2017/18:231 s. 87 f.). Dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet innehåller en omfattande reglering av de registrerades rättigheter. En av dessa rättigheter är rätten att få information från den personuppgiftsansvarige om personuppgiftsbehandling. Såväl förordningen som direktivet innehåller krav på vilken information som ska lämnas till den enskilde i olika situationer samt bestämmelser om hur detta ska ske. Enligt dataskyddsförordningen (artiklarna 13 och 14) ska den enskilde som huvudregel bl.a. få information om den personuppgiftsansvariges identitet och kontaktuppgifter, om dataskyddsombudets kontaktuppgifter i tillämpliga fall samt om ändamålen med den rättsliga grunden för behandlingen. Motsvarande reglering finns i det nya dataskyddsdirektivet (artiklarna 12 och 13) och kommer att genomföras i svensk rätt genom brottsdatalagen. I direktivet görs däremot skillnad på sådan allmän information som ska göras tillgänglig för den registrerade (artikel 13.1) och sådan information som i specifika fall ska lämnas till den registrerade (artikel 13.2). Regeringen konstaterar att det i lagen endast bör införas ett krav på att upplysning ska ske om kamerabevakning, dvs. att platsen är kamerabevakad. Om ljud kan avlyssnas eller tas upp vid bevakningen bör det liksom i dag krävas att en särskild upplysning lämnas också om detta. Frågan om vilken information som ska lämnas om den personuppgiftsbehandling som kamerabevakning innebär, t.ex. uppgift om vem som bedriver kamerabevakning, bör däremot i stället styras av bestämmelser i dataskyddsförordningen, brottsdatalagen och annan tillämplig personuppgiftslagstiftning.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen tillsatte som framgår ovan i december 2017 en särskild utredare med uppgift att bl.a. föreslå åtgärder som kan underlätta kameraövervakning i brottsbekämpande syfte (dir. 2017:124). Utredaren ska även bl.a. analysera ett utökad undantag för kameraövervakning av allmänna transportmedel och stationer.

Uppdraget att föreslå åtgärder som kan underlätta kameraövervakning i brottsbekämpande syfte redovisades den 16 augusti 2018 i delbetänkandet Kamerabevakning i brottsbekämpande syfte – ett enklare förfarande (SOU 2018:62). Uppdraget att analysera möjligheterna till ett utökad undantag från tillståndsplikten för kameraövervakning av allmänna transportmedel och stationer redovisades den 27 februari 2019 i slutbetänkandet Kamerabevakning i kollektivtrafiken (SOU 2019:8).

Utredningen konstaterade i betänkandet som lämnades i augusti 2018 att framför allt Polismyndigheten men även Kustbevakningen, Säkerhetspolisen

och Tullverket har behov av förenklade regler vid kamerabevakning som bedrivs inom ramen för brottsdatalagens (2018:1177) tillämpningsområde eller motsvarande reglering för Säkerhetspolisen. Samhället står i dag inför flera utmaningar i den brottsbekämpande verksamheten, t.ex. i fråga om organiserad brottslighet, kriminalitet på särskilt utsatta platser eller områden och terrorhot. Kamerabevakning utgör ett allt viktigare verktyg i den brottsbekämpande verksamheten. Utredningen anser att skälen mot ett tillståndsförfarande för sådan kamerabevakning som framför allt Polismyndigheten men även Kustbevakningen, Säkerhetspolisen och Tullverket bedriver i den brottsbekämpande verksamheten väger tyngre än skälen för ett sådant förfarande. Utredningen föreslår därför att tillståndsplikten tas bort för dessa brottsbekämpande myndigheter. En anmälningsplikt föreslås inte däremot föreslår utredningen att överviktsprincipen ska gälla framöver. Överviktsprincipen innebär att en förutsättning för att berörda myndigheter ska få bedriva kamerabevakning är att intresset av sådan bevakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Vid intresseavvägningen ska motsvarande kriterier beaktas som i dag beaktas inom ramen för tillståndsförfarandet. Skillnaden är att myndigheterna i första hand själva ska göra intresseavvägningen. Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

En proposition om kamerabevakning i brottsbekämpningen är aviserad till juni 2019.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har återkommande behandlat frågor om kamerabevakning under senare år och, som tidigare framgått, föreslagit flera tillkännagivanden.

I betänkande 2017/18:JuU19 föreslog utskottet den 7 december 2017, med stöd av sin initiativrätt i 9 kap. 16 § riksdagsordningen, att riksdagen för regeringen skulle tillkänna att kravet på att polisen ska söka tillstånd för kameraövervakning ska tas bort och ersättas av en anmälningsplikt. Ändringen skulle enligt utskottets förslag till tillkännagivande införas senast i samband med att den nya kamerabevakningslagen trädde i kraft den 25 maj 2018. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2017/18:127). Utskottet anförde följande i sitt ställningstagande.

Det finns i Sverige i dag bostadsområden som i allt större utsträckning kommit att påverkas av brottslighet och otrygghet. Utskottet anser att det är angeläget med en kraftsamling för att förebygga brott och öka tryggheten, inte minst i socialt utsatta områden. Polisen måste kunna agera snabbt för att bryta negativa trender i brottsutsatta områden, och till det arbetet krävs verkningsfulla verktyg. Dagens tillståndsförfarande för kameraövervakning är tidskrävande och försämrar polisens möjligheter till kameraövervakning. Den utredning om kameraövervakning som överlämnades till regeringen i juni 2017 överensstämmer inte med samhällsutvecklingen och polisens ökade behov. Det kan nämnas att en av utredningens experter i ett särskilt yttrande anförde att polisens tillståndskrav borde ha slopats. Utskottet har som framkommit tidigare anfört att tillgången till information från kameraövervakning i många fall

är avgörande för polisens möjlighet att förebygga brott, avbryta pågående brottslighet och utreda begångna brott och att polisens möjlighet till kameraövervakning behöver förbättras ytterligare.

Utskottet föreslår därför att polisens tillståndskrav för kameraövervakning ska tas bort och ersättas av en anmälningsplikt. När polisen gör en anmälan om kameraövervakning ska polisen, förutom det som i dag krävs vid en anmälan enligt 21 § kameraövervakningslagen, ange skälen till att andra åtgärder visat sig otillräckliga. Förslaget ska genomföras senast i samband med att den nya kamerabevakningslagen träder i kraft den 25 maj 2018. Efter två år ska en utredning tillsättas för att utvärdera och analysera effekterna av lagändringen.

Utskottet noterar att frågan för närvarande bereds inom Regeringskansliet. Utskottet befarar dock att beredningen, trots att det finns en bred majoritet för att ta bort kravet på tillstånd för polisen, riskerar att ta för lång tid. Under den tiden begränsas polisens möjlighet till kameraövervakning, och svensk polis får sämre förutsättningar än polis i övriga europeiska länder att skaffa uppgifter för att bekämpa brott. Det är självklart viktigt att regeringsformens krav på beredning iakttas. Som framkommit bestäms kravets faktiska innehåll av det aktuella ämnets natur. Det är utskottets uppfattning att den tid som återstår innan den nya kamerabevakningslagen ska träda i kraft är fullt tillräcklig för att en väl avvägd och ändamålsenlig lagstiftning ska kunna tas fram. Det handlar i första hand om vilka prioriteringar regeringen gör och vilka resurser regeringen väljer att avsätta för beredningen av ärendet.

Riksdagen har i samband med beredningen av regeringens proposition Ny kamerabevakningslag (prop. 2017/18:231) på nytt tillkännagett för regeringen att tillståndsplikten för Polismyndigheten och andra brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning ska tas bort genom att myndigheternas kamerabevakning helt undantas från den nya kamerabevakningslagen (bet. 2017/18:JuU36, rskr. 2017/18:391). Som nämnts ovan tillsatte regeringen den 14 december 2017 en särskild utredare med uppdrag att föreslå åtgärder som kan underlätta kamerabevakning i brottsbekämpande syfte (dir. 2017:124) och utredningens förslag i denna del redovisades i augusti 2018.

Riksdagen har även tillkännagett för regeringen att det bör bli möjligt för polisen att i större utsträckning än i dag använda sig av kameraövervakning i områden som är utsatta för allvarlig brottslighet (bet. 2016/17:JuU17, rskr. 2016/17:212). Utskottet anförde i det sammanhanget att det är bra att regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att utreda vissa frågor om kameraövervakning med det uttalade syftet att säkerställa att kameraövervakning kan användas där det behövs för att bekämpa brott och samtidigt garantera ett starkt skydd för den personliga integriteten. Utskottet framförde vidare att det dock är viktigt att detta leder fram till en ordning som gör det lättare för polisen att använda kameraövervakning i de områden där brottsligheten är som störst.

Riksdagen har vidare tillkännagett att regeringen bör överväga att införa ett undantag från tillståndsplikten när det gäller kameraövervakning av vilt (bet. 2014/15:JuU15, rskr. 2014/15:139). Riksdagen har därefter tillkännagett att regeringen snarast bör gå riksdagens tidigare beslut till mötes och återkomma med ett förslag om att ersätta tillståndsplikten för kameraövervakning med ett

anmälningsförfarande (bet. 2016/17:MJU4, rskr. 2016/17:26 och rskr. 2016/17:27). Dessa tillkännagivanden är slutbehandlade genom propositionen Ny kamerabevakningslag (prop. 2017/18:231).

Frågan om utökade möjligheter till kameraövervakning berördes även i budgetbetänkandet för 2018 (bet. 2017/18:JuU1 s. 50). Utskottet vidhöll att polisens möjlighet till kameraövervakning behöver förbättras ytterligare och anförde att man kommer att följa utvecklingen på området.

Utskottet avstyrkte vid beredningen av propositionen Ny kamerabevakningslag motioner om att det behövdes lagändringar för att det ska bli lättare att få tillstånd för kameraövervakning vid bl.a. tillfälliga arbetsplatser, ökade möjligheter till kameraövervakning och att regeringen ska utreda möjligheten att införa kamerabevakning på slakterier (bet. 2017/18:JuU36 s. 22 f.). Utskottet konstaterade att genom den nya lagen tillgodoses önskemålen om att möjligheterna till kamerabevakning ska förbättras eftersom lagen innebär dels ett begränsat tillståndskrav, dels att möjligheterna att få tillstånd ökar.

Utskottet avstyrkte i detta sammanhang även motioner om att det inte bör finnas krav på att ange namn och adress på övervakningskameror utan att det ska anses tillräckligt att på något annat sätt knyta kameran till dess ägare, t.ex. genom att ange jägar-id. Utskottet anförde bl.a. att det enligt den nya kamerabevakningslagen inte längre krävs tillstånd för att kamerabevaka viltätel, förutsatt att verksamheten inte bedrivs av en myndighet. Kamerabevakning som inte omfattas av tillståndskravet omfattas dock av lagens bestämmelser om krav på upplysning. Det krav som ställs på upplysningen är att det tydligt ska framgå att det pågår kamerabevakning på platsen. Mot den bakgrunden ansåg utskottet att motionerna fick anses tillgodosedda och avstyrkte dessa (s. 22).

Utskottets ställningstagande

Enligt kamerabevakningslagen gäller som huvudregel alltjämt krav på tillstånd för Polismyndighetens kamerabevakning. Regeringen har således inte tillgodosett de tillkännagivanden som riksdagen riktade till regeringen dels i december 2017 med stöd av sin initiativrätt (bet. 2017/18:JuU19), dels i juni 2018 i samband med beredningen av proposition 2017/18:231 En ny kamerabevakningslag (bet. 2017/18:JuU36).

Som utskottet tidigare påpekat är det angeläget med en kraftsamling för att förebygga brott och öka tryggheten, inte minst i socialt utsatta områden. Polisen måste kunna agera snabbt för att bryta negativa trender i brottsutsatta områden, och till det arbetet krävs effektiva verktyg. Dagens tillståndsförfarande för kameraövervakning är tidskrävande och försämrar polisens möjligheter till kameraövervakning. Som framgår ovan lämnade utredningen, som har till uppgift att föreslå åtgärder som kan underlätta kamerabevakning i brottsbekämpande syfte, delbetänkandet Kamerabevakning i brottsbekämpande syfte – ett enklare förfarande i augusti

2018. Utredningen föreslår att tillståndsplikten för de brottsbekämpande myndigheternas kameraövervakning tas bort. Regeringen har aviserat att en proposition kommer att lämnas i juni 2019.

Utskottet ansåg redan i juni 2018 att polisen väntat länge nog på ett enklare förfarande och konstaterar att inget har hänt när det gäller de brottsbekämpande myndigheternas tillståndsförfarande. Utskottet väljer därför att återigen rikta ett tillkännagivande till regeringen och betonar på nytt vikten av att polisens tillståndskrav för kamerabevakning snarast tas bort genom att myndigheternas kamerabevakning helt undantas från kamerabevakningslagen. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen tillkänna för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motion, motion 2018/19:132 (SD) yrkande 17, motion 2018/19:2819 (M, C, L, KD) yrkande 25 och motion 2018/19:2880 (M) yrkande 8 och delvis, motion 2018/19:2596 (L) yrkande 15. Utskottet avstyrker med hänvisning till den pågående beredningen av delbetänkande Kamerabevakning i brottsbekämpande syfte – ett enklare förfarande (SOU 2018:62) motion 2018/19:368 (SD) yrkande 8 om att tillståndsplikten för Tullverkets brottsbekämpande verksamhet ska slopas.

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt ett motionsyrkande om att polisen ska ges tillgång till befintliga övervakningskameror. Utskottet ser inte heller nu något skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och avstyrker därför motion 2018/19:402 (SD) yrkande 3 (bet. 2017/18:JuU36).

Utskottet avstyrker också motion 2018/19:133 (SD) yrkande 11 om förlängd lagringstid för de uppgifter som Tullverket samlar in. Lagringstid för insamlade uppgifter beslutas enligt 13 § kamerabevakningslagen av tillsynsmyndigheten i samband med att tillstånd lämnas till kamerabevakning om uppgifterna har betydelse för att skydda enskildas personliga integritet och sådana villkor behövs för tillståndet.

Vid beredningen av propositionen om en ny kamerabevakningslag behandlade utskottet motionsyrkanden om ökad trygghetsskapande kameraövervakning, att det ska bli lättare att få tillstånd till kameraövervakning kring butiker och om möjligheten att införa kameraövervakning på slakterier (bet. 2017/18:JuU36 s. 25). Utskottet ansåg att yrkandena till stora delar var att anse som tillgodosedda genom den nya kamerabevakningslagen och avstyrkte yrkandena med motiveringen dels att den nya lagen tillgodoser önskemålen om att möjligheten till kameraövervakning ska underlättas, vilket innebär att viss kamerabevakning inte längre omfattas av kamerabevakningslagen, dels att möjligheterna att få tillstånd förbättras. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker därför liknande yrkanden i motionerna 2018/19:150 (SD) yrkande 1, 2018/19:735 (SD) yrkande 7, motion 2018/19:2464 yrkandena 1 och 2 och motion 2018/19:795 (M).

Utskottet är medvetet om det problem som motionärerna pekar på i motion 2018/19:2787 yrkandena 26 och 27 när det gäller hot och våld inom vården. Utskottet konstaterar att den nya kamerabevakningslagen även underlättar möjligheten att få tillstånd till kameraövervakning inom hälso- och sjukvården

och ser därför inget skäl för att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att slopa tillståndsplikten för kameraövervakning på vårdmottagningar och i ambulanser. Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom ett tillkännagivande om kroppskameror. Utskottet avstyrker även nämnda motionsyrkanden.

Utskottet finner inget skäl för något initiativ med anledning av det tillkännagivande om att utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra som efterfrågas i motion 2018/19:2870. Motionsyrkandet avstyrks.

I betänkande 2017/18:JuU36 behandlades även ett motionsyrkande om att det ska bli enklare att få tillstånd för kameraövervakning vid tillfälliga arbetsplatser i syfte att motverka bl.a. skadegörelse samt för viltövervakning. Utskottet konstaterade att det inte längre krävs tillstånd för att kamerabevaka viltåtel, förutsatt att verksamheten inte bedrivs av en myndighet. Motionsyrkandet avstyrktes då det ansågs tillgodosett. Utskottet vidhåller denna uppfattning och konstaterar att det inte heller krävs tillstånd för kameraövervakning vid tillfälliga arbetsplatser, förutsatt att verksamheten inte bedrivs av en myndighet. Utskottet avstyrker motion 2018/19:2439 (C). Kamerabevakning som inte omfattas av tillståndskravet omfattas dock av lagens bestämmelse om krav på upplysning. Det krav som ställs på upplysningen är att det tydligt ska framgå att det pågår kameraövervakning på platsen. Mot den bakgrunden avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att det ska vara möjligt att endast märka viltkameror med Naturvårdsverkets jägar-id för att anse att kravet på upplysningsplikt ska vara tillgodosett. Utskottet konstaterar att frågan om vilken information som ska lämnas till den enskilde i olika situationer regleras av EU-rättsliga bestämmelser. Utskottet avstyrker därmed motion 2018/19:1675 (M) yrkande 1.

Hemliga tvångsmedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. utökad användning av hemliga tvångsmedel och datalagring.

Jämför reservation 7 (M), 8 (SD), 9 (SD) och 10 (M).

Motionerna

Utökad användning av hemliga tvångsmedel

I kommittémotion 2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 22 begärs att restriktionerna för polisens användning av hemliga tvångsmedel ska lättas så att dessa ska kunna användas vid brottslighet med ett lägre straffvärde än vad som är fallet i dag. I samma motion yrkande 23 begärs att ljudupptagning ska tillåtas vid hemlig kameraövervakning.

Enligt kommittémotion 2018/19:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 20 i denna del bör regeringen enligt motionärerna snarast återkomma med förslag som gör det möjligt för Säkerhetspolisen att använda preventiva tvångsmedel och inhämtning av elektronisk kommunikation även för normalgraden av brott mot lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarig brottslighet i vissa fall och lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarig brottslighet. Regeringen bör även skyndsamt lämna ett förslag om hemlig dataavläsning till riksdagen.

I kommittémotion 2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 4 begärs att gränsen för när hemliga tvångsmedel kan användas ska sänkas. I samma motion yrkande 5 begärs att gränsen för när hemlig rumsavlyssning kan användas ska sänkas.

Tomas Tobé m.fl. (M) begär i kommittémotion 2018/19:2880 yrkande 5 att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med koppling till terrorism. I samma motion yrkande 7 begärs att möjlighet till hemlig dataavläsning ska införas skyndsamt, och i yrkande 9 begärs ett tillkännagivande om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (lagen om preventiva tvångsmedel).

Datalagring

I motion 2018/19:1021 av Betty Malmberg (M) begärs ett tillkännagivande om att framtida beslut om lagring av trafikdata bättre ska beakta gränsen mellan personlig integritet och brottsbekämpande myndigheters behov av information.

I kommittémotion 2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om att skyndsamt införa en ny reglering av datalagring på plats.

Bakgrund

Hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel vid utredning av brott finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB).

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § RB). Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan avse såväl fast telefoni som mobiltelefoni och ip-telefoni. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid en

förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller för vissa särskilt angivna brott, bl.a. sabotage och spioneri. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angivet slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Avlyssning får också användas vid en förundersökning om ett annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i två år. En förutsättning för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (27 kap. 19 § RB). Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får även sådana meddelanden hindras från att nå fram. Tvångsmedlet ger inte tillgång till innehållet i utväxlade meddelanden. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller för vissa särskilt angivna brott, bl.a. dataintrång, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa, narkotikabrott och narkotikasmuggling. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angivet slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas när någon är skäligen misstänkt för brottet eller, med vissa begränsningar, för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB). Hemlig avlyssning och hemlig övervakning får avse ett telefonnummer eller en annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehaft av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne. Tvångsmedlen får också avse ett telefonnummer eller en annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta (27 kap. 20 § RB).

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § RB). Ljudinspelning är inte tillåten vid sådan övervakning. Förutsättningarna för hemlig kameraövervakning är i huvudsak desamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Övervakningen får även omfatta den plats där ett brott har begåtts eller en nära omgivning till denna plats för att fastställa vem

som skäligen kan misstänkas för brottet om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 c § RB).

Hemlig rumsavlyssning innebär att avlyssning eller upptagning görs i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud och som avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § RB). Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år. Tvångsmedlet får vidare användas för spioneri eller för brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Hemlig rumsavlyssning får också användas vid förundersökning om vissa särskilt angivna brott, t.ex. människohandel och våldtäkt, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i fyra år. Även för försök, förberedelse eller stämpling till sådant annat brott får tillstånd ges om en sådan gärning är belagd med straff och det kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år (27 kap. 20 d § RB). En förutsättning för hemlig rumsavlyssning är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 e § RB). Avlyssningen får avse endast en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes får tvångsmedlet användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

Om det vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om avlyssning eller övervakning, s.k. överskottsinformation, får uppgifterna användas för att utreda brottet (27 kap. 23 a § RB). Förundersökning eller motsvarande utredning om brottet får dock på grund av dessa uppgifter inledas endast om det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer för brottet och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Utan hänsyn till brottets svårhetsgrad får förundersökning inledas om det finns särskilda skäl för det. Om det vid hemlig rumsavlyssning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning får uppgifterna användas för att utreda brottet endast om det är fråga om ett brott som hade kunnat leda till tillstånd till hemlig rumsavlyssning eller som har minst tre års fängelse i straffskalan. Uppgifter om förestående brott får alltid användas för att förhindra brott.

Lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Tillstånd enligt rättegångsbalkens regler till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning får ges om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar vissa brott som anges i lagen, bl.a. terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, grovt brott enligt 3 § andra stycket lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall (finansieringslagen) eller grovt brott enligt 6 § lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet (rekryteringslagen). Tillstånd får också ges om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 september 2018 har vad som ska anses som terroristbrott uppdaterats genom att bl.a. grovt dataintrång lagts till bland de brott som under vissa förutsättningar kan vara terroristbrott. Vidare omfattar straffansvaret för att utbilda sig för terrorism även självstudier i exempelvis vapen- och sprängämnestekniker (prop. 2017/18:174, bet. 2017/18:JuU35, rskr 2017/18:390).

2007 års lag om preventiva tvångsmedel är i förhållande till rekryteringslagen och finansieringslagen tillämplig endast i de fall brotten bedöms som grova. Den 1 april 2016 genomfördes vissa lagändringar i rekryteringslagen och finansieringslagen som innebar att ett särskilt straffansvar infördes för den som tar emot utbildning som gäller bl.a. terroristbrott, som reser eller påbörjar en resa till ett annat land än det land där personen är medborgare om avsikten är att begå eller förbereda eller att ge eller ta emot utbildning som gäller bl.a. terroristbrott, som finansierar en sådan resa eller som finansierar en person eller en sammanslutning av personer som t.ex. begår terroristbrott, oavsett syftet med finansieringen. Regeringen anförde i förarbetena till lagändringarna (prop. 2015/16:78) att det i ett tidigt skede kan vara svårt att bedöma om det är fråga om ett grovt brott eller inte, liksom att det är angeläget att även brott av normalgraden kan förhindras. En utökning av tillämpningsområdet för preventiva tvångsmedel till att avse även brott av normalgraden ansågs dock inte vara motiverad, främst med hänsyn till brottens relativt låga straffskala. En utvidgning av möjligheterna att få tillgång till tvångsmedel i dessa fall kunde enligt regeringen öka risken för att användningen i ett senare skede visar sig vara oproportionerlig. Utskottet delade i betänkande 2015/16:JuU17 regeringens uppfattning och avstyrkte en motion om att preventiva tvångsmedel skulle kunna användas även för

normalgraden av de föreslagna brotten. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2015/16:143).

Genom den ovan nämnda lagändringen som trädde i kraft den 1 september 2018 utvidgades bestämmelsen i 4 § rekryteringslagen till att även omfatta den som, i annat fall än som anges i bestämmelsen om offentlig uppmaning, försöker förmå någon annan att begå eller annars medverka till försök, förberedelse eller stämpling till särskilt allvarlig brottslighet. Medverkan omfattades sedan tidigare. Även straffansvaret för att utbilda förtydligades och straffansvaret för terrorismresor utvidgades. Lagändringen innebar också att straffansvaret för terrorismfinansiering utvidgades.

Lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen) får Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i sin underrättelseverksamhet i hemlighet hämta in uppgifter om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Uppgifterna får hämtas in från den som enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst.

Uppgifter får hämtas in om omständigheterna är sådana att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktar sig mot eller för något annat motstående intresse (2 § inhämtningslagen). Inhämtning är också möjlig vid brottslig verksamhet som innefattar vissa särskilt angivna brott, bl.a. grovt brott enligt 3 § andra stycket finansieringslagen och grovt brott enligt 6 § rekryteringslagen (3 § inhämtningslagen). Den sistnämnda bestämmelsen är tidsbegränsad och gäller till utgången av 2019.

Regeringen konstaterade i proposition 2015/16:78 att inhämtningslagen innebär en utvidgad möjlighet att inhämta upplysningar om grova brott enligt finansieringslagen och rekryteringslagen. Enligt regeringen borde samma möjlighet finnas även för de brott som föreslogs i propositionen om finansiering av en person eller en sammanslutning av personer och om mottagande av utbildning. Enligt regeringens uppfattning skulle dessa brott av normalgraden således inte omfattas av inhämtningslagen. Utskottet delade i betänkande 2015/16:JuU17 regeringens uppfattning och avstyrkte en motion om att inhämtning av elektronisk kommunikation skulle kunna användas även

för normalgraden av de föreslagna brotten. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2015/16:143).

I betänkande 2016/17:JuU17 vidhöll utskottet sin uppfattning. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2016/17:212).

Lagen om elektronisk kommunikation

I lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, förkortad LEK, finns bestämmelser om lagring och annan behandling av trafikuppgifter m.m. för brottsbekämpande ändamål. Vissa bestämmelser i LEK knyter an till rättegångsbalkens regler om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. I lagen finns dessutom bestämmelser som ger bl.a. de brottsutredande myndigheterna möjlighet att utan domstolsprövning få tillgång till vissa uppgifter (6 kap. 22 § LEK). Där anges bl.a. att uppgifter om abonnemang vid misstanke om brott på begäran ska lämnas ut till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan som ska ingripa mot brottet.

Mål i EU-domstolen om den svenska regleringen av lagring av uppgifter för brottsbekämpande ändamål

Kammarrätten i Stockholm har i ett mål om ett överklagat föreläggande om att återuppta datalagring begärt ett förhandsavgörande av EU-domstolen om huruvida de svenska bestämmelserna om datalagring är förenliga med EU-rätten och tillämpliga EU-rättsliga bestämmelser om enskildas fri- och rättigheter. EU-domstolen uttalade i en dom den 21 december 2016 (i de förenade målen C-203/15 och C-698/15) att EU-rätten utgör hinder för en nationell lagstiftning som i brottsbekämpande syfte föreskriver en generell och odifferentierad lagring av samtliga trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter om samtliga abonnenter och registrerade användare och samtliga elektroniska kommunikationsmedel. Domstolen uttalade vidare att EU-rätten utgör hinder för en nationell lagstiftning som reglerar skydd och säkerhet för trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter och, i synnerhet, behöriga nationella myndigheters tillgång till lagrade uppgifter och som inte – inom ramen för brottsbekämpning – begränsar denna tillgång till enbart åtgärder som syftar till att bekämpa grov brottslighet, inte föreskriver att tillgången ska vara underkastad förhandskontroll av en domstol eller en oberoende förvaltningsmyndighet och inte kräver att uppgifterna ska lagras inom unionen. Enligt domen är det inte förenligt med EU-rätten att ha en generell datalagring som sparar alla uppgifter. Kammarrätten beslutade dagen därpå att Post- och telestyrelsens föreläggande om fortsatt lagring tills vidare inte skulle gälla. Kammarrätten konstaterade sedan i en dom den 7 mars 2017 (mål nr 7380-14) att de svenska bestämmelserna om lagring av trafikuppgifter m.m. för brottsbekämpande ändamål står i strid med unionsrätten. Kammarrättens dom får inte överklagas.

*Pågående utrednings- och beredningsarbete***Utredningen om hemlig dataavläsning**

Regeringen gav den 12 maj 2016 en särskild utredare i uppdrag att undersöka om bestämmelser om hemlig dataavläsning bör införas i svensk rätt för att säkerställa att de brottsbekämpande myndigheterna kan upprätthålla sin förmåga att bekämpa brott (dir. 2016:36). Utredningen om hemlig dataavläsning (Ju 2016:12) lämnade delbetänkandet Hemlig dataavläsning – ett viktigt verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet (SOU 2017:89) i november 2017. Utredningen föreslår att en tidsbegränsad lag införs som tillåter ett nytt hemligt tvångsmedel, hemlig dataavläsning. Enligt utredningen blir det allt vanligare att brottsbekämpande myndigheter stöter på information och kommunikationsutrustning som är krypterad i samband med deras brottsförebyggande och utredande verksamhet. Bland annat därför anser utredningen att det finns ett stort behov av hemlig dataavläsning och att metoden kommer att förbättra myndigheternas möjligheter att förhindra och utreda allvarlig brottslighet. Hemlig dataavläsning blir enligt utredningen till viss del ett nytt sätt att komma åt uppgifter som brottsbekämpande myndigheter redan i dag får hämta in med andra tvångsmedel men ibland inte kommer åt på grund av att information t.ex. är krypterad. Med hemlig dataavläsning bedömer utredningen att man med hjälp av tekniska hjälpmedel, t.ex. programvara, i hemlighet kan läsa meddelanden som skickas till eller från exempelvis mobiltelefoner. Det uppges redan i dag vara tillåtet att samla in sådan information men det är inte alltid möjligt på grund av bl.a. kryptering. Vidare konstaterar utredningen att lagförslaget skulle ge nya möjligheter att hämta in uppgifter som man inte kommer åt i hemlighet i dag. Till exempel skulle brottsbekämpande myndigheter kunna få tillgång till filer, fotografier och dokument som har lagrats lokalt på en dator eller på en mobiltelefon. Lagen om hemlig dataavläsning föreslås träda i kraft den 1 januari 2019 och upphöra att gälla den 31 december 2023. Övriga lagändringar, vilka är följder av förslaget om att införa hemlig dataavläsning som tvångsmedel, föreslås också träda i kraft den 1 januari 2019. Delbetänkandet, som har varit ute på remiss, bereds för närvarande vidare inom Regeringskansliet. Regeringen har aviserat att en proposition kommer att lämnas till riksdagen i september 2019.

Den 19 oktober 2017 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv för Utredningen om hemlig dataavläsning. Utredaren skulle bl.a. analysera och ta ställning till om tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan knytas enbart till den person som åtgärden avser, i stället för till ett telefonnummer, annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning (dir. 2017:102). Utredningen antog därefter det nya namnet Utredningen om regeländringar för vissa hemliga tvångsmedel. Utredningen lämnade slutbetänkandet Förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning (SOU 2018:30) i april 2018.

Utredningen anför inledningsvis i sitt betänkande att den har kommit till slutsatsen att de skäl som tidigare anförts i olika utredningar och propositioner

om att en domstol bör pröva kopplingen mellan det telefonnummer, den adress eller utrustning som avlyssning eller övervakning ska avse och den person som ska bli föremål för åtgärden fortfarande har starka skäl för sig och att det inte finns tillräckligt tungt vägande skäl för att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation enbart till en person. Utan en sådan ordning skulle domstolen inte kunna ta ställning till bl.a. proportionaliteten i en begärd åtgärd. Enligt utredningen finns det därför inget skäl att gå vidare med ett förslag om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation enbart till en person, eftersom en sådan ändring, mot bakgrund av hur den svenska regleringen på det hemliga tvångsmedelsområdet ser ut i övrigt, riskerar att få mer långtgående verkningar än att enbart komma till rätta med de problem som uppstår till följd av att vissa kriminella som metod för att försvåra eller undvika avlyssning eller övervakning byter eller använder flera nummer eller utrustningar (s. 10).

Utredningen har däremot kommit fram till att ett förenklat förfarande kan införas som innebär att det inte alltid ska ställas krav på sammanträde när frågan om ytterligare tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation aktualiseras efter att ett tillstånd redan meddelats. Enligt förslaget förenklade förfarandet bara få tillämpas när rätten redan har gett ett tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Det tidigare tillståndet ska avse samma person och grundas på samma omständigheter som den nya ansökan eller anmälan för att det förenklade förfarandet ska kunna komma i fråga. Om så är fallet men den nya ansökan eller anmälan avser ett annat nummer eller en annan adress eller utrustning än det tidigare tillståndet ska domstolen få avgöra om det behövs ett sammanträde. Bedömer domstolen att ett sammanträde inte behövs kan domstolen fatta sitt beslut på handlingarna. Det grundläggande kravet på att ett offentligt ombud ska utses när en ansökan eller anmälan om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kommit in till rätten föreslås inte gälla när rätten finner att ett sammanträde inte behövs. I stället ska ett offentligt ombud utses när rätten meddelat sitt beslut. På så vis kommer enligt utredningen en granskning av rättens beslut till stånd, och det är också möjligt för det offentliga ombudet att överklaga rättens beslut. Ett beslut som fattats med tillämpning av det förenklade förfarandet ska enligt förslaget inte få avse någon annan tid än det tidigare meddelade tillståndet. Enligt utredningen säkerställs därigenom både att ansökningar om förlängning av ett tidigare meddelat tillstånd inte blir föremål för prövning genom det förenklade förfarandet och att tillstånd som meddelats med tillämpning av det förenklade förfarandet prövas av rätten vid ett sammanträde där ett offentligt ombud närvarar om det begärs förlängning av tillståndet (s. 10–11). Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 april 2019. Förslaget har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utredningen om datalagring och EU-rätten

Regeringen beslutade den 16 februari 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över bestämmelserna om den skyldighet att lagra uppgifter om elektronisk kommunikation som gäller för leverantörer av allmänna kommunikationsnät och allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster samt bestämmelserna om de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till sådana uppgifter (dir. 2017:16). Översynen ska göras för att anpassa det svenska regelverket till EU-rätten så som den tolkades av EU-domstolen i förhandsavgörandet den 21 december 2016 (i de förenade målen C-203/15 och C-698/15). Utredaren ska föreslå de ändringar som är nödvändiga för att det svenska regelverket ska vara proportionerligt och ha en ändamålsenlig balans mellan skyddet för enskildas personliga integritet och behovet av uppgifter för att kunna förebygga, förhindra, upptäcka, utreda och lagföra brott.

Utredaren ska också se över rättssäkerhetsgarantierna och mekanismerna som ska skydda den personliga integriteten när hemliga tvångsmedel för särskilt allvarlig eller på annat sätt samhällsfarlig brottslighet används.

Den del av uppdraget som getts med anledning av EU-domstolens förhandsavgörande om datalagring redovisades den 11 oktober 2017 i delbetänkandet Datalagring – brottsbekämpning och integritet (SOU 2017:75). Utredningen, som antagit namnet Utredningen om datalagring och EU-rätten, föreslår att lagringsskyldigheten ska begränsas; t.ex. undantas all kommunikation inom det fasta nätet. Vidare föreslår utredningen att lagringstiderna differentieras från dagens sex månader till två, sex respektive tio månader. Lokaliseringsuppgifter – såsom var en mobiltelefon har befunnit sig vid tiden för ett samtal – ska lagras i två månader. För abonnemangsuppgifter vid internetåtkomst, vilket utredningen menar inte omfattas av domen, förlängs tiden till tio månader. Med hjälp av den här typen av uppgifter kan t.ex. polisen få svar på vem som har ett visst ip-nummer. Övriga uppgifter, t.ex. vem som har pratat med vem i telefon, ska lagras i sex månader. Uppgifterna ska endast få lagras i Sverige, vilket utredningen bedömer bl.a. skapar bättre förutsättningar för en effektiv tillsyn. Utredningen föreslår också att det ska införas krav på prövning av en utomstående myndighet (åklagare) innan de brottsbekämpande myndigheterna får tillgång till lagrade uppgifter i underrättelseverksamhet. Enligt utredningens förslag ska uppgifter som gör det möjligt att identifiera abonnenter alltid lagras i samband med internetåtkomst. Detta ska ske oavsett vilken teknik teleoperatörerna använder.

Det ovannämnda förslaget har beretts inom Regeringskansliet och regeringen beslutade den 28 februari 2019 om en lagrådsremiss, Datalagring vid brottsbekämpning – anpassningar till EU-rätten. I lagrådsremissen föreslår regeringen att lokaliseringsuppgifter, t.ex. var en mobiltelefon har befunnit sig vid tiden för ett samtal, ska lagras i två månader. Abonnemangsuppgifter vid internetåtkomst ska lagras i tio månader. Övriga uppgifter, t.ex. vem som har pratat med vem i telefon, ska lagras i sex månader. Enligt lagrådsremissens

förslag ska lagringsskyldigheten begränsas; t.ex. undantas all kommunikation som sker inom det fasta nätet. Uppgifterna ska endast få lagras inom EU. Vidare föreslås att krav på prövning av åklagare ska införas innan de brottsbekämpande myndigheterna får tillgång till lagrade uppgifter i underrättelseverksamhet. Regeringen förslår också att möjligheten att hämta in uppgifter om vissa systemhotande brott i underrättelseverksamheten permanentas och kompletteras med två nya brott: statsstyrt företagsspioneri och grov misshandel eller olaga frihetsberövande i systemhotande syfte. Förslagets syfte är bl.a. att göra lagringsreglerna i vissa delar mer verkningfulla för brottsbekämpningen, där digitala spår ofta är de viktigaste och ibland enda spåren för att förhindra och utreda allvarlig brottslighet. Förslagen innebär en nödvändig begränsning av lagringsskyldigheten för att göra de svenska reglerna förenliga med EU-rätten. Förslagen har sin bakgrund i att EU-domstolen i december 2016, i den s.k. Tele2-domen, slog fast att de svenska datalagringsreglerna inte är förenliga med EU-rätten. Regeringen har aviserat att propositionen Datalagring – brottsbekämpning och integritet kommer att lämnas till riksdagen i april 2019.

Utredningen om datalagring och EU-rätten, som bytte namn till Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel, lämnade sitt slutbetänkande i augusti 2018, Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61). I betänkandet konstateras att bestämmelserna om vilket slags brottslighet och vilken personkrets som aktuella hemliga tvångsmedel får användas mot uppfyller de krav som regeringsformen och Europakonventionen ställer på precision och förutsägbarhet, med ett undantag: hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan enligt bestämmelsens ordalydelse avse meddelanden mellan personer som varken är misstänkta eller kan ha upplysningar om brott. Utredningen föreslår därför att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation endast får avse meddelanden som den som åtgärden riktas mot deltar i. Det finns begränsningar för hur de brottsbekämpande myndigheterna får använda överskottsinformation, dvs. uppgifter som kan användas för andra ändamål än de som legat till grund för tillståndet att använda hemliga tvångsmedel. Bestämmelserna om hur överskottsinformation får användas är av olika anledningar inte förenliga med kraven i Europakonventionen. De är otydliga och det är oklart om uttryckligt lagstöd finns för all avsedd användning. Vissa av begränsningarna kan dessutom leda till att Sverige inte kan uppfylla Europakonventionens krav på att förhindra och utreda brott som begås mot enskildas privatliv. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna om överskottsinformation i rättegångsbalken och lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ändras. Utredningen föreslår också att överskottsinformation ska få användas i större utsträckning för att bekämpa brott samt att överskottsinformation inte ska få användas utan beslut från åklagare. I både lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott regleras när upptagningar och uppteckningar ska förstöras. Utformningen

av bestämmelsen i rättegångsbalken överensstämmer inte med hur den tillämpas. En tillämpning enligt ordalydelsen kan i det enskilda fallet innebära att en misstänkts rätt till en rättvis rättegång kränks. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen ändras, så att den bättre stämmer överens med hur den tillämpas och med rätten till en rättvis rättegång. Utredningens förslag medför att det blir tydligare när material från hemliga tvångsmedel ska bevaras och förstöras. Utredningen föreslår också att det införs en lagstadgad informationsplikt när det gäller brottsbekämpande myndigheters åtgärder hänförliga till hemliga tvångsåtgärder. I dag finns bara föreskrifter och riktlinjer som reglerar denna dokumentation. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Datalagringsutredningen

Datalagringsutredningens betänkande Datalagring och integritet (SOU 2015:31) har varit ute på remiss och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. I betänkandet föreslås bl.a. att 3 § inhämtningslagen ska gälla permanent. Förslagen som lämnas i betänkandet behandlas i den ovannämnda lagrådsremissen Datalagring vid brottsbekämpning – anpassningar till EU-rätten som regeringen beslutade den 28 februari 2019.

Integritetskommittén

Regeringen beslutade den 8 maj 2014 att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utifrån ett individperspektiv kartlägga och analysera sådana faktiska och potentiella risker för intrång i den personliga integriteten som kan uppkomma i samband med användning av informationsteknik i såväl privat som offentlig verksamhet (dir. 2014:65). Den 18 februari 2016 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till kommittén (dir. 2016:12) om att en del av uppdraget skulle redovisas i ett delbetänkande. Integritetskommittén överlämnade i juni 2016 delbetänkandet Hur står det till med den personliga integriteten? (SOU 2016:41). I delbetänkandet presenteras ett stort antal områden och företeelser som kan innebära en risk för den personliga integriteten. Polisens spaningsmetoder och den signalspaning som bedrivs av försvarsunderrättelseverksamhet och militär säkerhetstjänst bedöms t.ex. innebära en påtaglig risk för den personliga integriteten. Tvångsmedel med stöd av 27 kap. RB bedöms också vara förknippade med vissa risker för den personliga integriteten. Delbetänkandet har varit ute på remiss och bereds för närvarande vidare inom Regeringskansliet.

I juni 2017 överlämnade Integritetskommittén slutbetänkandet Så stärker vi den personliga integriteten (SOU 2017:52) och presenterade då förslag till åtgärder som skulle kunna vidtas för att motverka de risker som identifierats. Kommittén föreslår bl.a. att olika myndigheter ska få i uppdrag att initiera och stödja branschernas arbete med s.k. uppförandekoder, som är en form av branschvis självreglering av hur personuppgifter får hanteras. Uppförandekoder bör tas fram för bl.a. hälso- och sjukvård, socialtjänst, arbetslivet, konsumenttjänster, sociala medier och skolverksamhet.

Kommittén föreslår vidare att en föreslagen digitaliseringsmyndighet ska ges i uppdrag att värna den personliga integriteten, med fokus på integritetsskyddande teknik och arbetssätt. Kommittén anser också att det behövs ny eller ändrad lagstiftning för myndigheters profilering av medborgare och att informationssäkerheten måste stärkas i samhället. Enligt kommittén bör Sverige satsa på forskning om digitalisering och personlig integritet men även på utbildning för att höja den allmänna kunskapsnivån om digitaliseringens effekter på den egna integriteten, och när det gäller vilka rättigheter man har gentemot företag och myndigheter som hanterar ens personuppgifter. Betänkandet har varit ute på remiss och bereds för närvarande vidare inom Regeringskansliet.

Ett samlat ansvar för tillsyn över den personliga integriteten

Regeringen beslutade den 22 december 2014 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att överväga hur ett i högre grad samlat integritetsskydd kan fungera inom en och samma myndighetsstruktur genom att tillsynen över behandling av personuppgifter samlas hos en myndighet (dir. 2014:164). Utredningen överlämnade i september 2016 betänkandet Ett samlat ansvar för tillsyn över den personliga integriteten (SOU 2016:65). Betänkandet innehåller bl.a. en kartläggning över vilken tillsyn över behandling av personuppgifter som bedrivs i dag och överväganden om den i större utsträckning kan samlas hos en myndighet. Det behandlar också frågor om vilken eller vilka myndigheter som bör vara tillsynsmyndighet enligt dataskyddsförordningen respektive dataskyddsdirektivet och som ska representera Sverige i Europeiska dataskyddsstyrelsen. Även frågor om hur företrädare för tillsynsmyndigheten ska utses och hur verksamheten ska organiseras behandlas i betänkandet. I propositionen Brottsdatalog (prop. 2017/18:232) behandlas de delar av betänkandet som är nödvändiga för genomförandet av dataskyddsdirektivet. Riksdagen har antagit regeringens förslag och lagändringarna trädde huvudsakligen i kraft den 1 augusti 2018 (bet. 2017/18:JuU37, rskr. 2017/18:392).

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner om hemliga tvångsmedel, senast i betänkande 2017/18:JuU15. Utskottet avstyrkte vid det tillfället motioner om utökad användning av hemliga tvångsmedel. Utskottet konstaterade att det pågick ett omfattande utrednings- och beredningsarbete på tvångsmedelsområdet samt att nya tvångsmedel i form av bl.a. hemlig dataavläsning var föremål för beredning. Utskottet avstyrkte mot den bakgrunden motioner om utökad användning av hemliga tvångsmedel, hemlig dataavläsning samt datalagring. Utskottet fann bl.a. mot den bakgrunden inget skäl för riksdagen att ta några initiativ i fråga om motionsyrkandena om utökad användning av hemliga tvångsmedel. Utskottet avstyrkte även motionsyrkanden om datalagring och tillgång till abonnemangsuppgifter.

Utskottet avstyrkte vid samma tillfälle även ett motionsyrkande om att ge Säkerhetspolisen möjlighet att använda preventiva tvångsmedel och inhämtning av elektronisk kommunikation även för normalgraden av brott mot lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall och lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet.

Riksdagen biföll utskottets förslag (bet. 2017/18:JuU15, prot. 2017/18:104).

Utskottet har även tidigare behandlat motioner om hemliga tvångsmedel, bl.a. i betänkande 2016/17:JuU17. I nämnda betänkande föreslog utskottet ett tillkännagivande om att regeringen borde utreda om beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska kunna kopplas till en person i stället för ett telefonnummer eller en annan adress. Som framgått har regeringen också i tilläggsdirektiv gett Utredningen om hemlig dataavläsning (numera Utredningen om regeländringar för vissa hemliga tvångsmedel) i uppdrag att utreda om tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan knytas enbart till den person som åtgärden avser, i stället för till ett telefonnummer, annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning. Utredningen har emellertid kommit till slutsatsen att de skäl som tidigare anförts i olika utredningar och propositioner om att en domstol bör pröva kopplingen mellan det telefonnummer, den adress eller utrustning som avlyssning eller övervakning ska avse och den person som ska bli föremål för åtgärden fortfarande har starka skäl för sig och att det inte finns tillräckligt tungt vägande skäl för att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation enbart till en person. Utan en sådan ordning skulle domstolen inte kunna ta ställning till bl.a. proportionaliteten i en begärd åtgärd. Enligt utredningen finns det därför inget skäl att gå vidare med ett förslag om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation enbart till person, eftersom en sådan ändring, mot bakgrund av hur den svenska regleringen på det hemliga tvångsmedelsområdet ser ut i övrigt, riskerar att få mer långtgående verkningar än att enbart komma till rätta med de problem som uppstår till följd av att vissa kriminella som metod för att försvåra eller undvika avlyssning eller övervakning byter eller använder flera nummer eller utrustningar (s. 10).

Utskottet har även behandlat motioner om hemliga tvångsmedel i betänkandena 2015/16:JuU17 och 2015/16:JuU19. Utskottet uttalade i sistnämnda betänkande att användningen av hemliga tvångsmedel medför inskränkningar i grundläggande rättigheter som skyddas av regeringsformen och Europakonventionen och att det därför alltid måste göras en noggrann avvägning mellan intrånget i den enskildes integritet och det intresse som lagstiftningen har till syfte att värna. För att ett tvångsmedel ska få användas bör det enligt utskottet krävas att det framstår som nödvändigt, proportionellt och försvarligt i ett demokratiskt samhälle. Utskottet hänvisade vidare till det

pågående omfattande utredningsarbetet, som bl.a. syftar till att stärka skyddet för den enskildes integritet, och att det är en självklar utgångspunkt att tvångsmedelsreglerna och deras tillämpning måste leva upp till högt ställda rättssäkerhetskrav. Utskottet var därmed inte berett att föreslå några ändringar av lagstiftningen i enlighet med motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttryckt är det för en effektiv brottsbekämpning i vissa fall nödvändigt att myndigheterna har tillgång till hemliga tvångsmedel. Användningen av hemliga tvångsmedel medför emellertid inskränkningar i grundläggande rättigheter som skyddas av regeringsformen och europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Det måste därför alltid göras en noggrann avvägning mellan intrånget i den enskildes integritet och det intresse som lagstiftningen har till syfte att värna.

Som framkommer ovan pågår det alltjämt ett omfattande utrednings- och beredningsarbete på tvångsmedelsområdet, bl.a. till följd av att den svenska bestämmelsen om lagring av trafikuppgifter m.m. har ansetts stå i strid med EU-rätten. En lagrådsremiss är beslutad och en proposition är aviserad till april 2019. Vidare pågår beredningen av nya tvångsmedel, bl.a. hemlig dataavläsning. En proposition om detta är aviserad till september 2019. Utskottet ser mot bakgrund av detta inget skäl att ändra sitt tidigare ställningstagande när det gäller utökad användning av hemliga tvångsmedel. Utskottet avstyrker därmed yrkandena om utökad användning av hemliga tvångsmedel i motionerna 2018/19:132 (SD) yrkandena 22 och 23, 2018/19:134 (SD) yrkande 20 i den del som avser hemlig avser bl.a. hemlig dataavläsning, 2018/19:2871 (M) yrkandena 4 och 5, 2018/19:2880 yrkandena 5, 7 och 9.

Utskottet vill heller inte föregripa den beredning som pågår när det gäller lagring av uppgifter om elektronisk kommunikation och avstyrker därför motionerna 2018/19:1021 (M) och 2018/19:2880 (M) yrkande 6. Utskottet ser heller inget skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande som efterfrågas i motion 2018/19:133 (SD) yrkande 11 om förlängd lagringstid för de uppgifter som Tullverket samlar in.

Tvångsmedel under förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om lagstiftning om lagringsplatser för dokument, en översyn av möjligheten till husrannsakan i bostäder vid misstanke om vapenbrott kopplade till organiserad brottslighet och sänkt gräns för obligatorisk häktning.

Jämför reservation 11 (M) och 12 (L).

Motionerna

Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M) påpekar i motion 2018/19:1555 att det i dag inte finns lagstöd för att hämta eller använda dokument som lagts i molntjänster som bevis vid rättegångar. Motionärerna yrkar att lagstiftningen ses över och moderniseras utifrån de olika lagringsplatser för dokumentation som finns.

I kommittémotion 2018/19:2589 begär Johan Pehrson m.fl. (L) i yrkande 18 en översyn av möjligheten till husrannsakan även i lokaler som huvudsakligen används som bostad vid misstanke om vapenbrott kopplade till organiserad brottslighet. Motionärerna anser att det kan finnas skäl för att polisen ska få tillträde även till en lokal som används som bostad, om det finns under rättelse- eller spaningsinformation som visar att det kan finnas vapen i en bostad där den boende har kopplingar till organiserad brottslighet och tidigare är dömd för våldsbrott, narkotikabrott, vapenbrott eller liknande brott.

I kommittémotion 2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 3 begärs att gränsen för obligatorisk häktning ska sänkas.

Bakgrund

Allmänt om husrannsakan

Regler om husrannsakan finns i 28 kap. rättegångsbalken (RB). Husrannsakan i rättegångsbalkens mening innefattar en undersökning av ett hus, rum eller annat slutet förvaringsställe. En s.k. reell husrannsakan ger de brottsbekämpande myndigheterna en möjlighet att göra husrannsakan för att söka efter föremål som får tas i beslag eller i förvar eller annars för att ta reda på omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. En s.k. personell husrannsakan syftar till att man ska kunna söka efter en person, t.ex. någon som ska gripas eller hämtas till en domstolsförhandling.

Reell husrannsakan vid misstanke om vapenbrott

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha

vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst tre år. Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Vid grovt vapenbrott döms till fängelse i lägst två och högst fem år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om vapnet har innehaft på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats, vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen eller gärningen annars har varit av särskilt farlig art. Vid synnerligen grovt vapenbrott döms till fängelse i lägst fyra och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen (9 kap. 1 och 1 a §§ vapenlagen). Vapenbrott är alltså ett brott som kan ge fängelse.

Om det finns anledning att anta att ett det har begåtts ett brott som kan ge fängelse, får husrannsakan göras i ett hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Hos någon annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan dock göras bara om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att misstänka att det vid rannsakingen ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan vinnas (28 kap. 1 § RB). I en lokal som är tillgänglig för allmänheten får husrannsakan ske också i vissa andra fall. I en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet får husrannsakan göras, om det förekommer anledning att brott har begåtts för vilket det är föreskrivet fängelse ett år eller däröver och det finns särskild anledning att anta att ändamålet med rannsakingen kommer att uppfyllas. Detta gäller dock inte en lokal som huvudsakligen utgör en bostad (28 kap. 3 § RB).

Förordnande om en reell husrannsakan meddelas som huvudregel av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (28 kap. 4 § RB). En polisman får vid fara i dröjsmål besluta om en reell husrannsakan (28 kap. 5 § RB). Någon definition av vad ”fara i dröjsmål” innebär finns inte i lag, men rent allmänt torde man kunna säga att det ska vara så bråttom att ändamålet med en åtgärd går förlorat om man väntar med att vidta åtgärden. Det är omständigheterna i det särskilda fallet som ska läggas till grund för bedömningen av faran (SOU 1995:47 s. 165).

Det anses att bl.a. husrannsakan får användas endast inom ramen för en förundersökning (jfr SOU 2005:84 s. 107 f.). Förundersökningen inleds genom beslutet om åtgärden, om det inte har skett tidigare (JO 2001/02 s. 95). En förundersökning ska inledas så snart det på grund av angivelse eller annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts

(23 kap. 1 § RB). Tröskeln för att inleda en förundersökning har satts lågt. Avsikten är att även förhållandevis oklara brottsmisstankar ska utredas inom ramen för reglerna om förundersökning. Misstanken måste dock avse en konkret brottslig gärning men det är inte nödvändigt att man känner till brottets alla detaljer och inte heller exakt när och var det har begåtts (Ekelöf i Svensk Juristtidning 1982 s. 658).

Häktning

Reglerna om häktning finns i 24 kap. rättegångsbalken. På åklagarens begäran får den person häktas som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott som kan ge fängelse i ett år eller mer. Dessutom krävs att – med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet – någon av följande omständigheter föreligger (1 § första stycket).

1. Det finns en risk för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara). Med detta menas att den misstänkte lämnar sin bostads- eller vistelseort eller på något annat sätt håller sig undan, i avsikt att undgå lagföring eller straff.
2. Det finns en risk för att den misstänkte genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollisionsfara). Med detta avses att den misstänkte gör sig av med spår efter brottet eller förstör eller gömmer föremål som kommit åt genom brottet eller annars har betydelse för utredningen. Det kan även handla om att den misstänkte påverkar någon som kan lämna upplysningar i saken, t.ex. ett vittne, på ett sätt som är till nackdel för utredningen.
3. Det finns en risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Detta innebär att det finns risk för återfall inom en ganska kort tidsrymd, dvs. innan han eller hon har hunnit lagföras för det första brottet. Det ska dessutom avse återfall i brott som är besläktade med eller har samband med det häktningsgrundande brottet. Särskilt ska det beaktas om det finns risk för återfall i brott som riktar sig mot eller medför fara för någon annans liv, hälsa eller egendom eller i övrigt allvarligt kränker någon annans personliga integritet.

Om det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år för brottet ska häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas (1 § andra stycket, den s.k. tvåårsregeln). Om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter får häktning inte ske (1 § fjärde stycket).

Häktning får endast ske om skälen för detta uppväger det intrång eller men i övrigt som häktning innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (1 § tredje stycket). Denna regel kallas för proportionalitetsprincipen och ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet med frihetsberövandet. Regeln innebär att häktning endast får användas om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder.

Häktning för mindre allvarliga brott får ske under de förutsättningar som anges i 2 §. Om en person som på sannolika skäl är misstänkt för brott är okänd och vägrar att uppge sitt namn och hemvist eller om hans eller hennes uppgift om detta kan antas vara osann får personen häktas oberoende av brottets beskaffenhet. Detsamma gäller om en person saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han eller hon genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

Även den som endast är skäligen misstänkt för brott kan häktas (3 §). Skäligen misstanke utgör en lägre misstankegrad än sannolika skäl. För att sådan häktning ska få ske krävs, utöver att förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda, att det bedöms vara av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. Detta kallas utredningshäktning och får inte pågå under längre tid än en vecka. För att fortsatt häktning i tiden därefter ska vara tillåten krävs att misstankegraden når upp till sannolika skäl.

Beslut att häkta någon fattas av domstol. Samtidigt ska domstolen, om åklagaren begär det, pröva om den häktades kontakter med omvärlden ska få inskränkas (5 a §). Om domstolen bifaller en sådan begäran får åklagaren tillstånd att besluta om restriktioner.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Den 17 mars 2016 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att se över reglerna om beslag och husrannsakan (dir. 2016:20) i syfte att skapa ändamålsenliga regler som möjliggör effektiva och rättssäkra brottsutredningar. Utredaren skulle bl.a. analysera i vilka avseenden det finns anledning att anpassa bestämmelserna om beslag och husrannsakan till modern teknik. Flera av bestämmelserna om beslag och husrannsakan har inte ändrats sakligt sedan de trädde i kraft på 1940-talet. Utredningen, som antog namnet Beslagsutredningen, lämnade sitt betänkande Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov (SOU 2017:100) i december 2017. Beslagsutredningen föreslår nya regler för hur brottsbekämpande myndigheter ska få säkra elektroniskt lagrad information, bl.a. genom att kopiera den. Utredningen föreslår bl.a. att kopiering av innehållet i en dator eller mobil införs som ett nytt tvångsmedel för att säkra information som ett alternativ till beslag. Vidare föreslås att det ska införas en möjlighet att på distans undersöka och kopiera information som har lagrats externt i stället för lokalt i en dator, t.ex. i lagrings- eller kommunikationstjänster i det s.k. molnet. Utredningen föreslår bl.a. också att förbudet mot att beslagta meddelanden mellan nära anhöriga avskaffas. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

Häktes- och restriktionsutredningen överlämnade i augusti 2016 betänkandet Färrer i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). Utredningens förslag innebär bl.a. nya alternativ till häktning, begränsning av häktningstiderna, utökad restriktionsprövning av domstolarna, lagstiftad rätt till mänsklig kontakt och särskilda regler för frihetsberövade barn.

Utredningen föreslår även att den s.k. tvåårsregeln, som innebär en presumtion för häktning vid misstanke om brott som inte har lindrigare straff än två års fängelse i straffskalan, ska tas bort. Utredningens förslag har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Regeringen har aviserat att en proposition kommer att lämnas i september 2019.

I departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9) föreslås att en ny häktningsbestämmelse ska införas som möjliggör häktning oavsett brottets straffskala om det finns risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet och påföljden inte endast kan antas leda till böter. Det innebär att en person som återfaller i mindre allvarlig brottslighet kan häktas i avvaktan på lagföring. Lagföringen kan då ske snabbt, i regel inom några dagar upp till någon vecka från brottet. Häktningsbestämmelsen omfattar främst de som återfaller i olovlig körning, grovt brott. I extrema återfallssituationer förväntas också enstaka fall av ringa stöld, rattfylleri och ringa narkotikabrott kunna leda till häktning. Förslagen i departementspromemorian bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade frågan om tillgång till dokument som lagrats i molntjänster senast i betänkande 2017/18:JuU15. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med hänvisning till pågående beredningsarbete. Utskottet avstyrkte även en motion om husrannsakan i bostäder vid misstanke om vapenbrott kopplade till organiserad brottslighet med hänvisning till att det inte ville föregripa den pågående beredningen (s. 24).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan pågår beredningen av betänkandet Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov. Utskottet vidhåller därför sin tidigare inställning och avstyrker motion 2018/19:1555 (M). Utskottet är av samma skäl inte heller nu berett att ställa sig bakom det tillkännagivande som efterfrågas i motion 2018/19:2589 (L) om husrannsakan i bostäder vid misstanke om vapenbrott kopplade till organiserad brottslighet. Utskottet noterar att en polisman vid fara i dröjsmål får fatta beslut om en reell husrannsakan.

Som framgår ovan pågår även beredningen av betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) och förslagen i departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9). Utskottet vill inte föregripa detta och avstyrker därför motion 2018/19:2871 (M) yrkande 3 om sänkt gräns för obligatorisk häktning.

Förundersökningsbegränsning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regelverket för förundersökningsbegränsning ska ses över och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 13 (S, V, MP).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:2868 av Tomas Tobé (M) yrkande 2 begärs en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning för att få fler brott utredda.

Bakgrund

Gällande rätt

De grundläggande bestämmelserna om åtal finns i 20 kap. rättegångsbalken (RB). Enligt 20 kap. 6 § RB ska åklagare, om inte annat är föreskrivet, väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. Åklagaren har enligt denna regel en absolut åtalsplikt. Principen om absolut åtalsplikt innebär att åklagaren är skyldig att väcka åtal så snart bevismaterialet är sådant att åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom. Den absoluta åtalsplikten har emellertid åtskilliga undantag. Enligt 20 kap. 7 § RB får en åklagare under vissa förutsättningar besluta om åtalsunderlåtelse för ett brott i vissa angivna fall, nämligen om det kan antas att brottet inte skulle leda till någon annan påföljd än böter om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse, om den misstänkte begått ett annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det aktuella brottet, eller om psykiatrisk vård eller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd.

Åtal får underlåtas även i andra fall om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och om det med hänsyn till omständigheterna inte heller krävs av andra skäl att åtal väcks.

Även en absolut förundersökningsplikt gäller. Enligt 23 kap. 1 § RB ska en förundersökning inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Förundersökningen ska bedrivas skyndsamt. Finns det inte längre anledning att fullfölja den ska förundersökningen läggas ned (23 kap. 4 § RB). Skäl till att förundersökningen inte längre bör fullföljas kan vara att det saknas spår efter brottslingen eller att den misstänkte har avvikit. Om det visar sig att den påstådda gärningen inte är brottslig eller att den misstänkte var under 15 år vid brottet eller har avlidit ska

förundersökningen inte heller fullföljas. Att brottet har begåtts av en utländsk medborgare som hunnit lämna landet kan vara ett annat skäl för nedläggande (se JO 1980/81 s. 117) men däremot inte en allmänt pressad arbetssituation (JO 2002/03 s. 139). De vanligaste skälen för nedläggning torde dock vara att någon misstanke inte längre kvarstår eller att utredningsmöjligheterna har tömts ut. Det anses inom åklagarväsendet att det avgörande för om beslutet ska rubriceras som nedläggande eller beslut i åtalsfrågan är om beslutet ges före eller efter slutdelgivning med den misstänkte enligt 23 kap. 18 § RB (Karnovs nätkommentar till 23 kap. 4 § RB).

Undantag från den absoluta förundersökningsplikten finns i reglerna om förundersökningsbegränsning. Med förundersökningsbegränsning avses ett beslut med stöd av 23 kap. 4 a § om att inte inleda förundersökning eller att lägga ned en förundersökning.

Av 23 kap. 4 a § första stycket 1 RB följer att en förundersökning får läggas ned om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt förhållande till sakens betydelse och det dessutom kan antas att brottets straffvärde inte överstiger fängelse i tre månader (s.k. disproportionsfall, bestämmelsen utvidgades efter regeringens förslag i prop. 2011/12:10 från böter till fängelse i tre månader). Bestämmelsen syftar till att förhindra en orimlig resursanvändning i den brottsutredande verksamheten och ska tillämpas i de undantagsfall då kostnaderna för utredningen är till den grad oproportionerliga i förhållande till sakens betydelse att det inte är rimligt att fortsätta utredningen. Tillämpningsområdet är bl.a. resurs- och kostnadskrävande utredningar som har samband med jorddelnings- och grannelagsrättsliga förhållanden, exempelvis brott av typen markintrång, olovligt fiske och olovlig jakt (prop. 1981/82:41 s. 20 och 34). Även brottsanmälningar som har sitt ursprung i civilrättsliga tvister om bl.a. affärsrörelser, arv och skilsmässor är typiskt sett sådant som kan motivera förundersökningsbegränsning (prop. 2011/12:10 s. 30). Vid avvägningen ska de allmänna och enskilda intressen som i det särskilda fallet talar emot att förundersökningen läggs ned beaktas. Skäl som kan tala emot en förundersökningsbegränsning i det enskilda fallet är bl.a. brottets art, omständigheterna när brottet begicks samt brottsoffret ställning eller att det behövs ett klagande av ett osäkert rättsläge. Möjligheten att begränsa en förundersökning av processekonomiska skäl motiverades när bestämmelsen infördes i rättegångsbalken med att polis och åklagare skulle få bättre möjligheter att använda sina resurser till att utreda allvarlig brottslighet (prop. 1981/82:41). Det framhölls då att förundersökningsbegränsning ger en möjlighet att lägga ned en förundersökning av det skälet att förundersökningens fullföljande skulle föra med sig kostnader eller arbetsinsatser som ter sig oproportionerliga eller meningslösa när man sätter dem i relation till den samhällsreaktion som kan komma i fråga för brottsligheten. Regeringen uttalade några år senare att även om inget fall i teorin är omöjligt att utreda är det närmast självklart att verkligheten sätter en

gräns för vilka insatser som kan göras för att utreda ett brott (prop. 1994/95:23 s. 96).

Av 23 kap. 4 a § första stycket 2 RB följer vidare att en förundersökning får läggas ned om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av bestämmelserna om åtalsunderlåtelse eller om särskild åtalsprövning samt något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom att förundersökningen läggs ned. Någon motsvarande allmän möjlighet att besluta om förundersökningsbegränsning om man kan förvänta sig en åtalsunderlåtelse enligt 17 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns inte. Det har förutsatts att en förundersökning och ett beslut om åtalsunderlåtelse i allmänhet har en särskild betydelse som varning för en ung person som begår brott (prop. 1981/82:41 s. 21 och prop. 1984/85:3 s. 26).

Om det finns förutsättningar för att lägga ned en förundersökning enligt 23 kap. 4 a § första stycket RB redan innan en sådan har inletts får det beslutas att förundersökning inte ska inledas (23 kap. 4 a § första stycket RB).

Beslut om förundersökningsbegränsning fattas av åklagare eller av undersökningsledare vid Polismyndigheten. Ytterligare undantag från åtals- och förundersökningsplikten finns i reglerna om åtalsprövning för vissa brott och om preskription av gamla brott. Även möjligheterna att lagföra lindrigare brottslighet genom ordningsbot eller strafföreläggande enligt bestämmelserna i 48 kap. rättegångsbalken medger undantag från huvudregeln att åtal ska väckas. Polismans befogenhet att meddela rapporteftergift utgör också undantag från huvudregeln.

Praxis

Av Åklagarmyndighetens årsredovisning för 2018 framgår att beslut om förundersökningsbegränsning utgjorde 58 procent av de beslut som fattats under året om att inte inleda en förundersökning (motsvarande ca 3 500 beslut). Det framgår vidare att 16 procent av besluten om att lägga ned en förundersökning (motsvarande ca 18 000 beslut) var beslut om förundersökningsbegränsning. Beslut om åtalsunderlåtelse utgjorde ca 3 procent av det totala antalet beslutade brottsmisstankar (ca 14 000 beslut). Av Ekobrottsmyndighetens rapport om tillämpningen av reglerna om förundersökningsbegränsning från oktober 2016 framgår att andelen beslut om förundersökningsbegränsningar under flera år har motsvarat ca 20 procent av brottsmisstankarna som hanteras vid myndigheten.

Utredningen om förundersökningsbegränsning, som 2010 bl.a. föreslog utökade möjligheter till förundersökningsbegränsning, redovisade i sitt betänkande viss statistik för åren 2006–2009. Utredningen konstaterade att antalet beslut om förundersökningsbegränsning hade ökat från 30 000 beslut 2006 till 41 000 beslut 2009. Cirka 85 procent av besluten var beslut om att lägga ned en förundersökning. Antalet beslut om att inte inleda förundersökning på grund av förundersökningsbegränsning varierade mellan

5 500 och 6 300 under de aktuella åren. Åtalsprövningsreglerna var den främsta anledningen till förundersökningsbegränsning inledningsvis. Under pågående förundersökning fattades enligt utredningen beslut om förundersökningsbegränsning oftast för att personen misstänktes eller hade dömts för ett annat brott. (Jfr SOU 2017:7 s. 56 f.).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade den 7 april 2016 att låta en särskild utredare analysera hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning ska kunna moderniseras och effektiviseras med bevarade krav på rättssäkerhet (dir. 2016:31). Utredningen om processrätt och stora brottmål (Ju 2016:10) överlämnade delbetänkandet *Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål* (SOU 2017:7) i februari 2017. I betänkandet föreslås två huvudinriktningar i arbetet för en modernisering och effektivisering av handläggningen av stora brottmål: att reglerna om straffprocessens ramar utreds och att reglerna om vad som ska gälla för domstolens beslutsunderlag ses över. Utredningen uttalar bl.a. följande (s. 151).

Det behov av att kunna prioritera i brottsutredningar som har funnits ända sedan rättegångsbalken infördes har stegvis lett till en rättsutveckling med åtalsregler som innehåller lämplighetsbedömningar av olika slag. Ändringarna har haft såväl kriminalpolitiska (exempelvis hänsyn till särskilda omständigheter i det enskilda fallet) som processekonomiska (nödvändiga prioriteringar av arbetsresurser) motiv. Utvecklingen har inneburit att det i dag finns goda möjligheter att göra prioriteringar inom ramen för gällande rätt. Det har under vårt utredningsarbete inte framkommit något som tyder på att det finns ett behov av att överväga förändringar på ett generellt plan av nuvarande ordning med förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse.

Däremot har vi noterat behovet av ett lagstöd för att bättre kunna avgränsa brottmål med utgångspunkt i förutsättningarna i det enskilda ärendet. Vår uppfattning är, med hänvisning till de överväganden om en större processuell betydelse för parternas positioner i straffprocessen som vi har utvecklat i det föregående, att det bör övervägas om åklagaren ska ges utökade befogenheter att prioritera förundersökningens omfattning och inriktning i förhållande till den misstänktes medverkan i utredningen av brottsmisstankar mot honom eller henne. Det som vi i första hand föreslår bör utredas är alltså i vilken utsträckning den misstänktes medverkan i förundersökning som rör egen brottslighet ska påverka vilka prioriteringar som åklagaren kan besluta om vid förundersökningen (överenskommelser inför åtal).

Den 5 december 2017 lämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål delbetänkandet *Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål* (SOU 2017:98). Betänkandet innehåller förslag på nya bevisregler i brottmål om att det ska införas utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol, vilket kan minska risken för press och hot mot förhörspersoner. Utredningen föreslår en bevisreform med två delar.

- Det ska införas utökade möjligheter att ta upp berättelser vid förhör i rätten under förundersökningen eller förberedelsen av brottmålet. Dessa berättelser ska sedan kunna användas som bevis i rättegången. Det kan handla om förhör med målsägande, misstänkta och vittnen.
- Det ska införas utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats under förundersökningen, t.ex. i polisförhör, som bevisning vid rättegångar. Detta förutsätter att det finns en ljud- och bildupptagning av berättelsen.

Utredningen bedömer att de presenterade förslagen bl.a. kommer att leda till en mer effektiv brottmålsprocess, kortare häktningstider, minskad restriktionsanvändning, ett effektivare brottsutredningsarbete, bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar och minskad risk för press och hot mot förhörspersoner. Betänkandet, som har remitterats, bereds vidare inom Regeringskansliet.

Regeringen beslutade den 9 november 2017 om tilläggsdirektiv för Utredningen om processrätt och stora brottmål (dir. 2017:109). Övervägandena ska ske inom ramen för en bibehållen grundprincip om obligatorisk åtalplikt och en vidmakthållen objektivitetsplikt för åklagare. Syftet med uppdraget är att skapa ytterligare möjligheter att begränsa de största målens omfattning och att säkerställa en effektiv och rättssäker förundersökning och förberedelse av alla brottmål, med särskild inriktning på stora och komplicerade mål. Utredningen ska bl.a. ta ställning till om parterna i ett mål bör få ett större inflytande under förundersökningen och under förberedelsen av brottmålet. Dessutom ska utredningen se över om det bör införas utökade möjligheter till skriftliga inslag i domstolens prövning av brottmål, bl.a. genom att se över möjligheterna att avgöra mål utan huvudförhandling i domstol. Uppdraget ska i den del som omfattas av tilläggsdirektiven redovisas senast den 9 maj 2019.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade frågan om en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning för att få fler brott utredda i betänkande 2017/18:JuU15. Utskottet konstaterade att det är mycket angeläget att anmälda brott skyndsamt klaras upp men att de nuvarande bestämmelserna om bl.a. förundersökningsbegränsning framstod som ändamålsenliga och väl avvägda. Utskottet noterade även att det enligt den bedömning som Utredningen om processrätt och stora brottmål redovisade 2017 inte framkommit något som tyder på att det finns ett behov av att överväga förändringar på ett generellt plan av nuvarande ordning med förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena (s. 29 f.).

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är viktigt att öka polisens förmåga och vilja att utreda och klara upp även mängdbrottlighet eller vardagskriminalitet, dvs. vanligt förekommande brott. Det finns dock enligt utskottet indikationer på att åklagare i dag använder sig av förundersökningsbegränsning i en alltför stor omfattning. Man kan få intrycket att det på flera håll uppfattats som en skyldighet att begränsa förundersökningarna snarare än en möjlighet. Det är därför viktigt att följa upp regelverket om förundersökningsbegränsning och dess tillämpning som i dag leder till att brottsutredningar läggs ner i onödan. Vi vill därför att regelverket om förundersökningsbegränsning ska ses för att fler brott ska utredas. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen. Utskottet tillstyrker därför motion 2018/19:2868 (M) yrkande 2.

Domstolar m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att domstolar ska ha särskild barnkompetens, att särskilda barnprotokoll ska upprättas i mål om vårdnad, boende och umgänge, översyn av möjligheten att inrätta jourdomstolar, snabbare handläggning, översyn av tolkningen av beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel” och att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål.

Jämför reservation 14 (V), 15 (L) och 16 (SD).

Motionerna

Barnkompetens

I kommittémotion 2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 3 begärs att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens. I yrkande 4 samma motion begärs att det ska bli obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Jourdomstolar och snabbare lagföring

I partimotion 2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 16 begärs att jourdomstolar med särskild inriktning på ungdomar ska införas. I motion 2018/19:888 av Sten Bergheden (M) begärs att möjligheten att inrätta jourdomstolar ska ses över.

I kommittémotion 2018/19:136 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 28 begärs ett snabbspår för mål där utvisning kan bli aktuellt och där bevisläget är enkelt.

I motion 2018/19:1130 av Edward Riedl (M) begärs att en översyn ska göras av rättsprocesser som gäller misstänkta ekobrott i syfte att förkorta handläggningstiden för dessa mål.

Beviskrav

I motion 2018/19:1871 av Borian Åberg (M) begärs att en översyn ska göras av tolkningen av beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel”. Motionären anför att svenska domstolar allt oftare tolkar begreppet så att innebörden blir ”utom varje tvivel”, vilket inte kan stämma överens med lagstiftarens intentioner.

Specialdomstol för mark- och miljömål

I motion 2018/19:1159 av Magnus Manhammar och Heléne Björklund (båda S) begärs att möjligheten att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål ska undersökas.

Bakgrund

Domstolarnas barnkompetens

Gällande rätt

Frågor om vårdnad, boende eller umgänge tas upp av rätten i den ort där barnet har sitt hemvist. Sådana frågor kan tas upp även i samband med äktenskapsmål. Om det inte finns någon behörig domstol tas frågorna upp av Stockholms tingsrätt (6 kap. 17 § föräldrabalken).

I proposition 2017/18:186 Inkopporering av FN:s konvention om barnets rättigheter föreslår regeringen en lag om inkopporering av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Regeringen anför bl.a. följande (s. 74):

Genom inkopporering ges barnkonventionen ställning som svensk lag vilket innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. Vidare anser regeringen att en inkopporering av barnkonventionen bidrar till att synliggöra barnets rättigheter och är ett sätt att skapa en grund för ett barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet där rättigheterna ses utifrån ett helhetsperspektiv. Konventionen blir ett pedagogiskt verktyg och ett sammanhållet regelverk att förhålla sig till. Konventionens ställning som lag kan också förväntas påverka utvecklingen av såväl befintlig som ny lagstiftning. En inkopporering innebär också ett förtydligande av att lagstiftaren ska beakta och synliggöra barnkonventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen.

Lagändringarna träder i kraft den 1 januari 2020 (bet. 2017/18:SoU25, rskr. 2017/18:389).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade i april 2008 att tillsätta en särskild utredare för att analysera om det behövdes särskilda åtgärder för vissa måltyper i organisatoriskt eller processuellt hänseende för att åstadkomma särskild snabbhet eller särskild kompetens i domstolsförfarandet. Analysen skulle omfatta alla måltyper som förekommer vid domstolar (dir. 2008:49). Målutredningen överlämnade i juni 2010 betänkandet Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol (SOU 2010:44). Utredningen uttalade bl.a. att behovet av särskild kompetens i domstolsförfarandet var tydligt för de immaterialrättsliga, marknadsföringsrättsliga och konkurrensrättsliga målen och ärendena. Utredningen förordade en koncentration av de immaterialrättsliga, konkurrensrättsliga och marknadsföringsrättsliga målen och ärendena. Utredningen rekommenderade vidare alla domstolar att kartlägga vilka särskilda kunskaper och erfarenheter inom olika rättsområden som fanns representerade bland domarna på domstolen. Utifrån den kartläggningen borde domstolen, enligt utredningen, överväga behovet av att organisera verksamheten så att vissa typer av mål handläggs av en mindre andel av domarna, s.k. domstolsintern specialisering.

Regeringen beslutade därefter, i juni 2014, att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utvärdera 2006 års vårdnadsreform (dir. 2014:84). En huvuduppgift var att undersöka hur reglerna om vårdnad, boende och umgänge tillämpas och att ta ställning till om de behöver ändras för att reformens grundläggande syfte – att stärka barnrättsperspektivet – ska uppnås. I uppdraget ingick att ta ställning till bl.a. om det behövs åtgärder för att stärka kompetensen vid handläggning av frågor om vårdnad, boende och umgänge. 2014 års vårdnadsutredning (Ju 2014:14) överlämnade betänkandet Se barnet! (SOU 2017:6) i februari 2017. Enligt utredningens bedömning bör det inte införas särskilda behörighetskrav för domare som ska handlägga mål om vårdnad, boende och umgänge. I stället föreslås att det även fortsättningsvis ska vara upp till varje domstol att avgöra hur organisationen närmare ska vara utformad. Utredningen uttalar bl.a. följande (s. 489).

Det är viktigt att familjerättssekreterare och domare har tillräcklig kompetens. Under vårt arbete har aktörer framfört att ett sätt att höja kompetensen är att införa speciella familjedomare. Vi menar att en sådan specialisering skulle ha flera positiva effekter. En spetskompetens skulle uppnås och handläggningen av mål och ärenden skulle sannolikt bli mer likriktad och effektiv. Samtidigt finns det omständigheter som talar mot speciella behörighetskrav för domare som handlägger familjemål. Inte minst det faktum att domstolarna är olika stora medför att de organisatoriska förutsättningarna varierar mellan dem. Det finns en klar risk för att ett krav på särskilt utsedda domare skulle få begränsat genomslag i praktiken. Erfarenheter från försöken att koncentrera ungdomsmålen till vissa domare talar för det [...]. Familjemålen är många och det finns en risk att de kan bli påfrestande att hantera. Även det talar för att fördela målen på så många som möjligt. Även om det finns positiva effekter av en ökad specialisering menar vi att det även fortsättningsvis bör vara upp till varje domstol att avgöra hur organisationen närmare ska vara utformad. De positiva effekter som specialisering av domare kan medföra

bör dock tas till vara. Det är också eftersträvansvärt att de domare som hanterar vårdnadsfall har ett intresse för måltypen.

Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har i betänkande 2017/18:JuU15 behandlat ett motionsyrkande om inrättande av familjedomstolar. Utskottet uttalade att det är viktigt att domstolarna har tillräcklig kompetens i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Eftersom beredningen av betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) pågick och utskottet inte ville föregripa denna beredning avstyrkte utskottet motionsyrkandet (s. 40 f.).

Jourdomstolar och snabbare lagföring

Förenklad utredning

Bestämmelser om förundersökning finns främst i 23 kap. rättegångsbalken (RB) och förundersökningskungörelsen (1947:948). Av 23 kap. 22 § RB framgår att en formell förundersökning inte behöver genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas leda till någon annan påföljd än böter. Bestämmelsen gäller i första hand situationer där brott kan utredas direkt på platsen. De praktiska konsekvenserna av att man avstår från en förundersökning är främst att det inte behövs något protokoll, att den misstänkte inte behöver delges misstanke och att han eller hon inte heller behöver få del av utredningen.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Justitie- och migrationsministern Morgan Johansson beslutade den 17 januari 2017 att ge en utredare i uppdrag att utreda och föreslå åtgärder som med bibehållen rättssäkerhet och kvalitet leder till en snabbare lagföring av brott, exempelvis särskilda snabbförfaranden och jourdomstolar (Ju 2017:A). Uppdraget ska ha särskilt fokus på unga som begår brott och personer som återkommande begår nya brott. I uppdraget ingår att överväga åtgärder hos polis, åklagare och domstol inom ramen för det befintliga brottmålsförfarandet, att överväga att införa särskilda snabbförfaranden för brottsutredning och prövning i domstol samt att föreslå hur en ordning med jourdomstolar kan utformas och överväga om en sådan bör inrättas. Utredaren ska också särskilt identifiera åtgärder för en snabbare lagföring som kan genomföras omedelbart. I uppdraget har ingått att utredaren i en delredovisning ska lämna förslag på hur ett försöksprojekt skulle kunna utformas för att genomföra dessa.

Uppdraget delredovisades i augusti 2017 i departementspromemorian *En snabbare lagföring – försöksprojekt med ett snabbförfarande i brottmål* (Ds 2017:36). I promemorian lämnas förslag om en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål som syftar till att brott ska kunna utredas och lagföras på kortare tid än i dag. Utredaren föreslår att en försöksverksamhet

ska inledas genom dels uppdrag till myndigheter i rättskedjan om utökad samverkan och förändrade arbetssätt, dels vissa förordningsändringar. Därefter ska försöksverksamheten enligt förslaget utökas med en möjlighet att på försök använda ett nytt delgivningsätt.

Regeringen beslutade den 19 oktober 2017 att ge Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Domstolsverket, Attunda tingsrätt och Solna tingsrätt i uppdrag att, med bibehållen rättssäkerhet och kvalitet, i norra Stockholm förbereda och genomföra en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål. I ett första steg är målsättningen att brott ska kunna utredas och lagföras inom cirka tio veckor från polisens ingripande och i ett andra steg inom cirka två till sex veckor. Brottsförebyggande rådet ska följa och utvärdera verksamheten, som ska pågå t.o.m. den 31 december 2019.

Uppdraget redovisades i övrigt i departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9). Av sammanfattningen framgår bl.a. följande (s. 12).

Hur snabb en lagföringsprocess kan vara är beroende av hur snabbt brottsutredningen kan slutföras, vilket i sin tur ofta är beroende av brottets allvar och karaktär, och av att åklagare och domstol har möjlighet och kapacitet att medverka till en snabb lagföring. Samtidigt ska lagföringsprocessen utformas med beaktande av bibehållen rättssäkerhet.

Utredningen har kommit fram till att en ordning med dygnet runt-öppna jourdomstolar visserligen skulle skapa praktiska förutsättningar för en omedelbar eller i det närmaste omedelbar lagföring men att antalet mål som skulle kunna avgöras omedelbart är begränsat. Det finns flera skäl till att målunderlaget skulle bli begränsat. Även för enkla brott behöver åtgärder såsom förhör och analyser vidtas för att brottsutredningen ska kunna slutföras, vilket tar viss tid i anspråk. Den misstänkte har vidare grundläggande rättigheter till skäligt rådrum och att förbereda sitt försvar. En omedelbar eller i det närmaste omedelbar lagföring skulle bl.a. av dessa skäl vara möjlig endast i enkla mål som kan slutföras direkt på brottsplatsen och där den misstänkte avstått från rätten till skäligt rådrum och att förbereda sitt försvar.

Med beaktande av de stora kostnader och praktiska svårigheter som en lösning med dygnet runt-öppna jourdomstolar skulle innebära och den begränsade nytta en sådan verksamhet skulle uppnå, bör en sådan lösning inte väljas. En ordning med kvälls- och helgöppna jourdomstolar innebär inte att en omedelbar lagföring blir möjlig annat än i enstaka fall. Däremot skapas med en sådan lösning utrymme för att hålla fler brottmålsförhandlingar, vilket ökar domstolarnas kapacitet och tillgänglighet. Effekten blir dock begränsad samtidigt som lösningen är kostsam.

Syftet med jourdomstolar, dvs. att uppnå en snabbare lagföring, kan uppnås på andra mer verksamhets- och kostnadseffektiva sätt, t.ex. genom de snabbförfaranden som föreslås i denna promemoria.

I departementspromemorian Snabbare lagföring föreslås bl.a. att en försöksverksamhet med ett snabbförfarande för unga lagöverträdare ska införas i syfte att åstadkomma en snabbare lagföring för personer under 18 år. Vidare föreslås att en ny häktningsbestämmelse ska införas som möjliggör häktning oavsett brottets straffskala, om det finns risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet och påföljden inte endast kan antas leda till

böter. Det föreslås även att åtal i vissa fall ska få beslutas utan att den misstänkte och försvararen dessförinnan fått möjlighet att ta del av förundersökningsmaterialet eller fått möjlighet att begära komplettering av förundersökningen. Enligt förslaget ska det pågående försöksprojektet om ett snabbförfarande i brottmål för vuxna lagöverträdare också utvidgas geografiskt och förlängas i ytterligare två år (s. 11 f.).

Regeringen beslutade i februari 2019 om ett uppdrag som innebär att det ovan nämnda försöket utvidgas till att också omfatta unga lagöverträdare under 18 år. Justitie- och migrationsministern uttalade i samband med beslutet att det pågående försöket för vuxna har lett till både snabbare lagföring och ökad kvalitet i utredningarna.

Promemorians förslag om att på försök införa ett nytt delgivningssätt – tillgänglighetsdelgivning – i försöksverksamheten behandlas i regeringens proposition 2017/18:67 Tillgänglighetsdelgivning – försök med ett nytt delgivningssätt för snabbare handläggning av brottmål. Förslaget syftar till att skapa en effektivare handläggning av brottmål och snabbare lagföring av brott. Delgivningssättet innebär att delgivning sker genom att stämning och andra handlingar i ett brottmål hålls tillgängliga vid tingsrätten från en i förväg bestämd tidpunkt. Den misstänkte ska vid ett personligt möte med polis eller åklagare ha delgetts information om denna tidpunkt och om vid vilken tingsrätt handlingarna hålls tillgängliga. Tillgänglighetsdelgivning ska få användas på försök vid de tingsrätter som regeringen bestämmer. Utskottet tillstyrkte i betänkande 2017/18:JuU23 regeringens förslag. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2017/18:206). Den nya lagen trädde i kraft den 1 maj 2018.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2017/18:JuU15 motionsyrkanden om att jourdomstol ska införas bl.a. för unga kriminella för att dessa ska få en omedelbar reaktion på sina brott. Utskottet behandlade vid samma tillfälle även ett motionsyrkande om att ”snabbdomstolar” ska kunna pröva enklare brottmål där det är aktuellt att utvisa den tilltalade. Utskottet uttalade att man anser att det är angeläget att butiksstölder och andra mängdbrott kan utredas och lagföras på ett effektivt sätt. Utskottet såg därför positivt på att regeringen tagit initiativ till att se över bl.a. frågan om särskilda snabbförfaranden för brottsutredning och införande av jourdomstolar, med särskilt fokus på unga som begår brott och på personer som återkommande begår nya brott. Riksdagen har även ställt sig bakom regeringens förslag om att på försök införa ett nytt delgivningssätt som syftar till att skapa en effektivare handläggning av brottmål och snabbare lagföring av brott. Vidare konstaterade utskottet att en utredare nyligen lämnat ett förslag till åtgärder som syftar till att skapa en snabbare lagföring av brott. Utskottet, som uttalade att man inte ville föregripa det till pågående utrednings- och beredningsarbete, avstyrkte motionsyrkandena (s. 38).

Beviskrav

Enligt 35 kap. 1 § rättegångsbalken ska rätten avgöra vad som är bevisat i målet efter en samvetsgrann prövning av allt som har förekommit. Utgångspunkten är således att det råder fri bevisföring och fri bevisprövning. Det beviskrav som i dag råder i brottmål är att det ska vara ställt ”utom rimligt tvivel” att den tilltalade har begått gärningen. Om bevisningen inte har denna styrka ska åtalet ogillas. Då lagreglering saknas i fråga om beviskravet och förarbetena inte innehåller någon egentlig ledning har beviskravet fastställts i praxis.

Specialdomstol för mark- och miljömål

Bakgrund

Mark- och miljödomstolarna är särskilda domstolar som handlägger mål om t.ex. miljö- och vattenfrågor, fastighetsbildning och plan- och byggärenden. Det finns fem mark- och miljödomstolar i landet. Dessa är en del av tingsrätterna i Nacka, Umeå, Vänersborg, Växjö och Östersund. Domstolarna bildades den 2 maj 2011 och ersatte då bl.a. de tidigare fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna. Samtidigt ersattes Miljööverdomstolen av Mark- och miljööverdomstolen. Närmare bestämmelser om domstolarna finns i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

Mark- och miljööverdomstolen är en avdelning inom Svea hovrätt. Mark- och miljööverdomstolen har till uppgift att handlägga alla överklagade avgöranden från de fem mark- och miljödomstolarna. På domstolen prövas också överklagade beslut från Statens va-nämnd och de arrendenämnder som hör till Svea hovrätts domkrets. Den dömande verksamheten utövas av juristutbildade domare tillsammans med tekniska råd. De tekniska råden är anställda vid domstolen, har teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och har särskilda expertkunskaper inom de målområden som är aktuella vid Mark- och miljööverdomstolen.

Enligt 2 kap. 3 § tredje stycket lagen om mark- och miljödomstolar är det regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer som utser vilka av juristdomarna i Svea hovrätt som ska tjänstgöra i Mark- och miljööverdomstolen. Av 4 § andra stycket förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion framgår att hovrätten delar in ledamöterna till tjänstgöring på olika avdelningar för en viss tidsperiod. I Svea hovrätts arbetsordning (dnr 2017/229) anges att en avdelning inte bör ha samma sammansättning av ordinarie domare under en längre tid än sex år. För de specialinriktade domarna finns vissa begränsningar i kraven på cirkulation.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har i betänkande 2017/18:JuU1 behandlat ett yrkande om att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål. Svea Hovrätt informerade om att domstolen vid behov söker hovrättsråd med specialkompetens inom Mark-

och miljööverdomstolens rättsområden och att en självklar utgångspunkt är att de personer som anställs i ett sådant förfarande ska placeras på Mark- och miljööverdomstolen. I sitt ställningstagande konstaterade utskottet att en reform av domstolsorganisationen för mark- och miljömål genomfördes under 2011 och att något annat inte framkommit än att de nuvarande reglerna ger utrymme för att upprätthålla den kompetens som krävs hos ledamöterna i Mark- och miljööverdomstolen. Utskottet, som inte var berett att ställa sig bakom ett initiativ om att inrätta en sådan domstol, avstyrkte motionsyrkandet (s. 105).

Utskottets ställningstagande

Det är viktigt att domstolarna har god och tillräcklig kompetens i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge. Genom en lagändring som träder i kraft den 1 januari 2020 kommer FN:s barnkonvention att inkorporeras som svensk lag. Som regeringen anför i propositionen innebär detta ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn (prop. 2017/18:186). Som framgår ovan pågår beredningen av 2014 års vårdnadsutredning. Utskottet ser mot denna bakgrund och den beredning som pågår inget skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande som efterfrågas i motion 2018/19:758 (V) yrkande 3. Utskottet ser heller inget skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande om att domstolarna ska upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende eller umgänge som efterfrågas i samma motion yrkande 4. Utskottet avstyrker nu nämnda yrkanden.

Utskottet anser att det är angeläget att brott kan utredas och lagföras på ett effektivt sätt. Utskottet ser positivt på att regeringen vidtagit olika åtgärder när det gäller snabbare lagföring. Som framgår ovan har regeringen tagit initiativ till att se över bl.a. frågan om särskilda snabbförfaranden för brottsutredningar med särskilt fokus på unga som begår brott och på personer som återkommande begår nya brott. Vidare pågår försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål. Det pågående försöket för vuxna har lett till både snabbare lagföring och ökad kvalitet i utredningarna. Försöket utvidgades i februari 2019 till att även omfatta unga lagöverträdare. Som framgår ovan lämnades departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9) i april 2018. I promemorian lämnas förslag som syftar till att uppnå en snabbare lagföring. Förslagen i promemorian bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Mot denna bakgrund, och särskilt för att inte föregripa den pågående beredningen, vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande och avstyrker därmed motionerna 2018/19:2596 (L) yrkande 16, 2018/19:136 (SD) yrkande 28, 2018/19:888 och 2018/19:1130 (M).

Utskottet anser inte att det finns något skäl för att ställa sig bakom det initiativ som efterfrågas i motion 2018/19:1871 (M) om en översyn av tolkningen av beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel”. Nu nämnda beviskrav

har fastställts genom praxis. Utskottet ser ingen anledning att ändra på den ordning som i dag gäller.

Utskottet avstyrker även motion 2018/19:1159 (S) om att överväga att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål. Utskottet vidhåller sin tidigare inställning att något annat inte framkommit än att de nuvarande reglerna ger utrymme för att upprätthålla den kompetens som krävs hos ledamöterna Mark- och miljööverdomstolen.

Kungörelsedelgivning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om ändringar i bestämmelserna om kungörelsedelgivning.

Motionen

I motion 2018/19:1940 av Fredrik Christensson och Annika Qarlsson (båda C) anförs att myndigheter bör ha en skyldighet att delge samtliga berörda personer information om beslut som påverkar och inskränker äganderätten, t.ex. när staten inrättar nya skyddsområden. Motionärerna anför att lagstiftningen om kungörelsedelgivning bör ändras.

Bakgrund

Den 1 april 2011 trädde nya bestämmelser om delgivning i kraft; bl.a. ersattes 1970 års delgivningslag av delgivningslagen (2010:1932). Syftet med reformen var att ge bättre förutsättningar för en effektiv och säker hantering av delgivningar (prop. 2009/10:237). Delgivningssätt ska väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt (4 §). Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet. Bestämmelser om kungörelsedelgivning finns i 47–51 §§ delgivningslagen.

I svar på skriftlig fråga 2016/17:78 om tydligare information vid bildandet av naturreservat anförde miljöministern den 19 oktober 2016 följande.

Birger Lahti har frågat mig om jag avser att verka för att säkerställa att berörd markägare tydligare informeras vid inrättandet av nya naturreservat och om jag i så fall avser att se över gällande reglering. [- -] Det är som Birger Lahti lyfter fram i sin fråga viktigt att en berörd markägare ges möjlighet att yttra sig i ett ärende om bildande av naturreservat. Detta är också syftet med den aktuella regleringen på området. Enligt gällande regler ska en länsstyrelse eller kommun innan den fattar ett beslut om att bilda ett naturreservat förelägga de som äger eller har en särskild rätt till marken att yttra sig över förslaget inom en viss tid. Tiden får inte vara kortare än en månad och ett sådant föreläggande ska som huvudregel delges. Myndigheten ska i enlighet med delgivningslagen (2010:1932)

använda det delgivningssätt som är ändamålsenligt i förhållande till bl.a. vad den aktuella handlingen innehåller. Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i ärendet. Kungörelsedelgivning får användas bl.a. om ärendet rör en obestämd krets eller ett stort antal personer eller om den eller de som ska delges saknar känt hemvist och det inte går att utreda var de uppehåller sig.

Regeringen har för närvarande inte för avsikt att se över denna reglering.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om delgivning vid inskränkningar av äganderätten. I betänkande 2016/17:JuU17 avstyrkte utskottet ett likalydande motionsyrkande. Utskottet konstaterade att enligt gällande delgivningsregler ska delgivningssätt väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt. Utskottet ansåg att gällande delgivningsregler var ändamålsenliga och väl avvägda (s. 31 f.). Därefter har ett likalydande motionsyrkande beretts förenklat.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning och anser att gällande delgivningsregler är ändamålsenliga och väl avvägda. Utskottet är därför inte berett att ta initiativ till ändringar i bestämmelserna om kungörelsedelgivning och avstyrker därför motion 2018/19:1940 (C).

Nämndemän

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkande om att ersätta dagens nämndemannasystem med en jury i kombination med jurister och domare, att se över nämndemannasystemet i syfte att minska det politiska inflytandet och att nämndemän bara ska vara med och döma i första instans.

Jämför reservation 17 (L).

Motionerna

I motion 2018/19:211 av Johnny Skalin (SD) yrkande 1 anförs att dagens system med politiskt tillsatta nämndemän är föråldrat och begärs att detta ska läggas ned och ersättas med en allmän jury i kombination med jurister och domare. I yrkande 2 begärs att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om hur motionens förslag om allmän jury ska verkställas.

I partimotion 2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 20 begärs att en översyn ska göras av nämndemannasystemet i syfte att minska det

politiska inflytandet. I yrkande 21 samma motion anförs att nämndemän ska finnas i första instans. Målen i högre instanser bör avgöras av lagfarna domare.

Bakgrund

Allmänt om nämndemän

Nämndemän medverkar i olika måltyper i både allmänna domstolar och allmänna förvaltningsdomstolar. I tingsrätten och hovrätten deltar nämndemän i avgörandet av ett flertal brottmål (se 1 kap. 3 b § och 2 kap. 4 § rättegångsbalken, förkortad RB). Vidare ingår nämndemän i rätten när allmänna domstolar avgör familjerättsliga tvistemål med fullsuttan rätt (14 kap. 17 och 18 §§ äktenskapsbalken och 20 kap. 1 § föräldrabalken). I de allmänna förvaltningsdomstolarna deltar nämndemän som huvudregel när en förvaltningsrätt avgör mål (17 § lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). I kammarrätten däremot medverkar nämndemän endast om det är särskilt föreskrivet (12 § nämnda lag).

Regler om val av nämndemän finns i 4 kap. RB och 19 och 20 §§ lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Nämndemän i tingsrätten utses av kommunfullmäktige, och nämndemän i hovrätten, förvaltningsrätten och kammarrätten utses av landstingsfullmäktige, i samtliga fall för en period på fyra år. Sedan 2015 ska fullmäktige välja nämndemän året efter allmänna val; dessförinnan skedde detta samma år som de allmänna valen. Nämndemän rekryteras genom de politiska partier som är representerade i fullmäktige, varför de flesta nämndemän är medlemmar i ett parti.

Valbar till nämndeman är varje vuxen svensk medborgare som är folkbokförd i domstolens domkrets och som inte har förvaltare. Den som är t.ex. lagfaren domare, anställd vid domstol eller Skatteverket, åklagare, polisman eller advokat får inte vara nämndeman.

Uppdraget som nämndeman är ett statligt förtroendeuppdrag som inte är av politisk natur. Däremot utses nämndemännen, som framgår ovan, av de partier som är företrädare i valförsamlingen.

Nämndemannautredningens förslag

På uppdrag av regeringen har en översyn gjorts av nämndemannasystemet. En särskild utredning, Nämndemannautredningen, har övervägt åtgärder för att skapa ett modernt nämndemannasystem som även i framtiden kan bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna.

Nämndemannautredningen har redovisat sina förslag i betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49). Förslagen innebär att nämndemännens medverkan i domstolarna minskas jämfört med i dag. Utredningen förespråkar en mer koncentrerad medverkan, där nämndemännen deltar i mål som innefattar en mer omfattande utredning eller som aktualiserar svårare skälighets- eller

bevisbedömningar. Om förslagen genomförs skulle antalet nämndemän minska från ca 8 300 till 5 200.

Utredningen föreslår bl.a. att nämndemän inte ska delta när tingsrätten avgör brottmål, om det inte föreskrivs ett svårare straff än fängelse i två år för något av de brott som ska prövas. När det gäller nämndemännens medverkan i förvaltningsrätten föreslår utredningen bl.a. att nämndemän inte ska medverka i skattemål, vilket de gör i dag. När nämndemän ska medverka i mål vid tingsrätten eller förvaltningsrätten föreslår utredningen att rätten ska bestå av en lagfaren domare och två nämndemän i stället för som i dag tre. Utredningen framhåller att tyngdpunkten i rättsprocessen ligger i första instansen. Därför föreslås att nämndemän inte ska delta i hovrätten och kammarrätten.

När det gäller rekrytering och val av nämndemän föreslår utredningen att nämndemännen även framöver ska utses genom val av kommun- och landstingsfullmäktige. För att kåren ska kunna förnyngas föreslår utredningen att var och en som är intresserad av uppdraget som nämndeman ska kunna ansöka på ett särskilt formulär. Det ska även vara möjligt för var och en att nominera någon annan till uppdraget.

Utredningen föreslår också att det införs ett lagfäst krav på att fullmäktige ska välja minst hälften av nämndemännen från den grupp av kandidater som inte är nominerade av ett politiskt parti som är representerat i fullmäktige (en s.k. fri kvot).

Det föreslås också en dubbling av dagarvodet. Det betonas i utredningen att arvodet är en viktig markör för nämndemannauppdragets vikt samtidigt som det ska återspegla att det är ett lekmannauppdrag.

Delar av nämndemannautredningens förslag behandlades i proposition 2013/14:169 Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav, i vilken regeringen lämnade förslag för att bättre säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att uppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Riksdagen biföll förslaget (bet. 2013/14:JuU32, rskr. 2013/14:391).

I februari 2015 lämnade Statskontoret sin rapport Rekrytering av nämndemän – Konsekvensanalys av förslaget om en fri kvot. Statskontorets uppdrag var att ta fram det ytterligare underlag som behövs för att kunna ta ställning till om Nämndemannautredningens förslag om ett förändrat rekryteringsförfarande med en s.k. fri kvot bör genomföras (Ju2014/1025/DOM). Statskontorets slutsatser är bl.a. att en fri kvot skulle öppna upp för en bredare rekrytering men att det troligen inte skulle leda till en förnyring av nämndemannakåren och att det skulle innebära svårigheter med att kontrollera den personliga lämpligheten. För att åstadkomma en förnyring föreslår Statskontoret att nämndemännens arvoden höjs i enlighet med Nämndemannautredningens förslag och att antalet tillåtna sammanhängande tjänstgöringsperioder begränsas till två.

I budgetpropositionen för 2016, utgiftsområde 4 s. 17, angav regeringen att den inte avser att genomföra Nämndemannautredningens förslag om en fri

kvot. Vidare angav regeringen att den inte avser att genomföra Nämndemannautrednings övriga förslag, bl.a. om nämndemäns medverkan i domstolarna.

Pågående berednings- och utredningsarbete

I betänkandet från Straffprocessutredningen, Brottmålsprocessen (SOU 2013:17), lämnar utredaren förslag på bl.a. hur handläggningen av brottmål såväl i tingsrätten som i hovrätten i högre grad kan anpassas till vad som behövs för sakens prövning i det enskilda fallet, t.ex. genom att skapa mer flexibla regler och alternativa former för att avgöra mål. Förslagen innebär bl.a. att nämndemäns medverkan i avgöranden minskas jämfört med i dag.

Betänkandet Brottmålsprocessen har i de delar som avser utredningens förslag om delgivning och om huvudförhandlingsmål behandlats i proposition 2013/14:170 Åtgärder för att hantera stora brottmål och inställda förhandlingar. Riksdagen antog förslagen i april 2014 (bet. 2013/14:JuU29, rskr. 2013/14:254). Ett särskilt uppdrag har getts angående de ekonomiska, praktiska och organisatoriska konsekvenserna av förslaget. Det har redovisats i promemorian Brottmålsprocessen - en konsekvensanalys Ds 2015:4. Betänkandet och promemorian bereds vidare inom Regeringskansliet.

När det gäller att bredda underlaget vid rekrytering av nämndemän har regeringen tagit initiativ bl.a. genom ett uppdrag till Domstolsverket. Uppdraget sträckte sig fram till 2019 och bestod i att myndigheten skulle genomföra kommunikationsinsatser gentemot nominerande och väljande organ och presumtiva nämndemän bland allmänheten. Syfte var att förnygra nämndemannakåren och bredda rekryteringen utanför den partipolitiska kretsen.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om att avskaffa nämndemannasystemet och om en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet. Vid beredningen av allmänna motioner från motionstiden 2015 avstyrkte utskottet liknande motionsyrkanden (bet. 2015/16:JuU19). Utskottet konstaterade att nämndemannautredningen gjort en översyn av nämndemannasystemet i syfte bl.a. att skapa ett modernt system. Vissa av förslagen genomfördes genom riksdagens beslut. 2014 beslutades om lagändringar i syfte att säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Vidare konstaterades att regeringen tagit initiativ för att bredda rekryteringen, bl.a. genom straffprocessutredningens förslag, som bl.a. innebär minskad medverkan av nämndemän när vissa mål avgörs. Utskottet såg mot denna bakgrund inte något skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motionsyrkandena och avstyrkte dessa (s. 10). Vid beredningen av allmänna motioner från motionstiderna 2016 och 2017 behandlades likalydande och liknande motionsyrkanden förenklat.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin ovan redovisade inställning och ser inte heller nu skäl att ställa sig bakom motionsyrkanden om förändringar i nämndemannasystemet. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2018/19:211 yrkandena 1 och 2 samt motion 2018/19:2596 yrkandena 20 och 21.

Vittnen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anför om att utreda om ett system med kronvittnen ska införas, att möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt ska utredas och att regeringen ska vidta åtgärder för att stärka skyddet för vittnen. Detta ska riksdagen tillkännage för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att införa ett nytt särskilt personsäkerhetsprogram och en översyn av hur identiteten ska säkerställas på personer som vittnar.

Jämför reservationerna 18 (S, C, V, MP), 19 (S, C, V, MP) och 20 (V) och två särskilda yttranden (SD).

Motionerna

Kronvittnen

I partimotion 2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 17 begärs att ett system med kronvittnen ska utredas. Ett liknande yrkande framställs i motion 2018/19:1568 av Noria Manouchi (M). I kommittémotion 2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 13 begärs att ett system med kronvittnen ska utredas. I kommittémotion 2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5 begärs att ett system med kronvittnen ska införas.

Vitnesskydd och säkerställande av vittnets identitet

Jan Björklund m.fl. (L) begär i partimotion 2018/19:2596 yrkande 18 att en bred översyn ska göras av skyddet för vittnen. Även i kommittémotion 2018/19:2819 av Tobias Billström m.fl. (M, C, KD, L) yrkande 38 begärs att vittnesskyddet ska stärkas. I kommittémotion 2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. yrkande 6 begärs att en utredning ska tillsättas med uppgift att se över hur vittnesskyddet kan förbättras. Motionärerna anför att det bör finnas en grupp inom den del av polisen som är inriktad mot grov organiserad brottslighet, som är specialutbildad för vittnesskydd. Denna grupp bör få ett helhetsansvar för vittnesskyddet. I kommittémotion 2018/19:759 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1 begärs att ett nytt särskilt personsäkerhetsprogram ska utredas. I kommittémotion 2018/19:2861 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 3 begärs att vittnesskyddet ska stärkas. Även i

kommittémotion 2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 10 finns ett liknande yrkande.

Jan Ericson (M) begär i motion 2018/19:1852 att en översyn ska göras av hur identiteten ska säkerställas på personer som vittnar.

Anonyma vittnen

I partimotion 2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 19 begärs att en översyn ska göras av möjligheten att vittna med anonymitetsskydd. Även i kommittémotion 2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7 begärs att möjligheten att vittna anonymt ska utredas. I motion 2018/19:933 av Margareta Cederfelt (M) begärs att vittnenas skydd ska öka genom att vittnets identitet inte yppas för den åtalade eller dennes advokat.

I kommittémotion 2018/19:2463 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 11 begärs att en utredning ska tillsättas med uppgift att möjliggöra att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt. Ett liknande yrkande framförs i motion 2018/19:2642 av Ellen Junti (M) och i kommittémotion 2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 11.

Bakgrund

Allmänt om vittnen

Bestämmelser om vittnen finns i 36 kap. rättegångsbalken (RB). Den som ska höras som vittne ska vid vite kallas att infinna sig vid förhandling inför rätten. Innan vittnet ska höras ska han eller hon uppge sitt fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist.

Rätten ska också försöka klargöra om det finns några omständigheter, t.ex. vittnets förhållande till en part eller till saken, som kan ha betydelse för tilltron till vittnets berättelse (36 kap. 10 § RB). Rätten kan besluta om att en part eller en åhörare inte får vara närvarande under vittnesförhöret om det finns anledning att anta att vittnet av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro. Om det är möjligt ska parten i ett sådant fall ges möjlighet att följa förhöret t.ex. genom en ljudöverföring (36 kap. 18 § RB).

I 5 kap. 10 § RB regleras under vilka förutsättningar ett vittne kan delta i rättegången genom telefon- eller videokonferens. Vid bedömningen av om det finns skäl för att delta på ett sådant sätt ska rätten särskilt beakta de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om vittnet måste infinna sig i rättssalen. I motiven till bestämmelsen anges som ett exempel på när detta kan vara aktuellt att någon ska vittna i ett mål där de åtalade kan befaras vara knutna till organiserad brottslighet (prop. 2004/05:131 s. 94). En förutsättning för att rätten ska kunna besluta om ett deltagande genom telefon- eller videokonferens är att det inte är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

Innan vittnesmål avläggs ska rätten höra vittnet om hans eller hennes fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist. Ett vittne ska också avlägga ed innan han eller hon lämnar sin berättelse. Den som är under 15 år får inte avlägga ed. Om en nära släkting till den tilltalade ska vittna i ett brottmål, får den personen inte heller avlägga ed (36 kap. 3, 11 och 13 §§ RB).

Ett vittne ska lämna sin berättelse muntligen. Vid ett vittnesförhör får det som vittnet tidigare har berättat inför rätten, åklagaren eller Polismyndigheten läggas fram endast när vittnets berättelse vid förhöret avviker från vad han eller hon tidigare har berättat eller när vittnet vid förhöret förklarar att han eller hon inte kan eller vill yttra sig. Om förhöret avser någon som tidigare har hörts inför rätten och om det förra förhöret har dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska förhöret inledas med en uppspelning av upptagningen om det inte är olämpligt (36 kap. 16 § RB).

Övergrepp i rättsak m.m.

Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att han eller hon gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet döms för övergrepp i rättsak till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt döms till fängelse i lägst två och i högst åtta år (17 kap. 10 § brottsbalken). Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2016 har försök, förberedelse och stämpling till dels övergrepp i rättsak, dels grovt övergrepp i rättsak kriminaliserats (prop. 2015/16:113 s. 48 f. och 93).

Polisen får enligt 2 a § polislagen (1984:387) bedriva särskilt personsäkerhetsarbete i fråga om vittnen och andra hotade personer. I samband med att bestämmelsen infördes anförde regeringen bl.a. att avsikten var att särskilt personsäkerhetsarbete skulle bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet. I första hand skulle arbetet bedrivas i förhållande till bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen som medverkar i en rättegång eller förundersökning om grov eller organiserad brottslighet (prop. 2005/06:138 s. 13 f.). Åtgärder som kan vidtas är bl.a. rådgivning, skyddspaket med larmtelefon, bevakning, skyddat boende och ny identitet. Det finns också bestämmelser om sekretess för uppgifter om verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete. Den tystnadsplikten ges företräde framför meddelarfriheten.

Ett frågeförbud för sekretesskyddade uppgifter som kan röja en informatörs eller någon annan uppgiftslämnarens identitet trädde i kraft den 1 april 2017 (prop. 2016/17:68, bet. 2016/17:JuU10, rskr. 2016/17:151). I den bakomliggande propositionen anges bl.a. att det är centralt för tilltron till rättsväsendet att en möjlighet att begränsa vittnesplikten inte används för att urholka den misstänktes rättssäkerhet. Den misstänktes insyn i utredningsmaterialet får inte begränsas på ett sådant sätt att han eller hon inte har möjlighet att ta del av allt material som ligger till grund för åtalet.

Begränsningen av vittnesplikten får inte användas för att kringgå förbudet mot anonyma vittnen, dvs. det får inte förekomma att en informatörs uppgifter förmedlas genom vittnesförhör med en polis utan att informatörens identitet avslöjas. För att tydliggöra detta anges i 36 kap. 5 a § RB uttryckligen att vittnesplikten inte får begränsas i fråga om uppgiftslämnare vars uppgifter åberopas till stöd för åtalet (prop. 2016/17:68 s. 77 f.).

Straffflindring vid medverkan till utredning av brottslighet

Genom en ändring i brottsbalken som trädde i kraft den 1 april 2015 infördes en straffflindringsgrund som avser medverkan till utredning av egen brottslighet (prop. 2014/15:37, bet. 2014/15:JuU8, rskr 2014/15:111). Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skäligen omfattning beakta om den tilltalade har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Att en misstänkt gärningsman medverkar till utredningen av det egna brottet och därigenom bidrar till att händelseförloppet klargörs kan enligt regeringen anses ge uttryck för ett ansvarstagande hos gärningsmannen. Det är ett beteende som kan anses positivt och föredömligt genom att det markerar en vilja att klara upp och ställa till rätta efter sig och att gärningsmannen tar avstånd från den brottsliga gärningen. Indirekt kan en ordning som uppmuntrar ett sådant beteende bidra till att främja respekten för rättsväsendet.

I den ovan nämnda propositionen anges att regeringen inte överväger att införa ett system med kronvittnen. Med kronvittne brukar avses en gärningsman som avslöjar sina medbrottslingar eller andra brottslingar och därigenom får en mildare påföljd eller går fri från straff. Regeringen anför att ett sådant system aktualiserar frågor om hur man ska bedöma bevisvärdet av de uppgifter som lämnas av kronvittnen samt hur en sådan ordning förhåller sig till övriga medtilltalades rätt till en rättvis rättegång. Dessa frågor är av grundläggande betydelse för såväl behovet av som förutsättningarna för ett sådant system och ställer krav på noggranna överväganden i särskild ordning.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade den 1 december 2015 att låta en särskild utredare se över bestämmelserna om ordning i domstol och vid behov föreslå förändringar (dir. 2015:126). Utredningen om ordning och säkerhet i domstol (Ju 2015:15) överlämnade betänkandet Stärkt ordning och säkerhet i domstol (SOU 2017:46) i juni 2017. I betänkandet lämnas flera förslag som syftar till att vittnen och målsägande ska våga lämna sina uppgifter inför domstol. Det föreslås utökade möjligheter att få delta i ett sammanträde genom videokonferens. För att skapa bättre förutsättningar för ordnade och säkra förhandlingar i mål där åhörarna annars hade stört ordningen eller med subtila medel försökt skrämja, hota och påverka parter och vittnen föreslås det att åhörarna ska kunna hänvisas till en sidosal. Det föreslås även en utvidgad möjlighet att visa ut en part eller åhörare som utsätter en förhörsperson för

påtryckningar. I juni 2018 beslutade regeringen om en lagrådsremiss där det bl.a. lämnas förslag som ger rädda och utsatta brottsoffer och vittnen större möjlighet att närvara genom videokonferens, t.ex. om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar. Vidare ska åhörare kunna hänvisas till en sidosal på grund av ordnings- eller säkerhetsskäl, t.ex. om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar eller känner rädsla för åhörarna. Propositionen 2018/19:81 Stärkt ordning och säkerhet i domstol lämnades till riksdagen den 14 mars 2019.

Den 5 december 2017 lämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98). Betänkandet innehåller förslag på nya bevisregler i brottmål om att det ska införas utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol, vilket kan minska risken för press och hot mot förhörspersoner. Utredningen föreslår en bevisreform med två delar.

- Det ska införas utökade möjligheter att ta upp berättelser vid förhör i rätten under förundersökningen eller förberedelsen av brottmålet. Dessa berättelser ska sedan kunna användas som bevis i rättegången. Det kan handla om förhör med målsägande, misstänkta och vittnen.
- Det ska införas utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats under förundersökningen, t.ex. i polisförhör, som bevisning vid rättegångar. Detta förutsätter att det finns en ljud- och bildupptagning av berättelsen.

Utredningen bedömer att de presenterade förslagen bl.a. kommer att leda till en mer effektiv brottmålsprocess, kortare häktningstider, minskad restriktionsanvändning, ett effektivare brottsutredningsarbete, bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar och minskad risk för press och hot mot förhörspersoner. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

Regeringen beslutade den 9 november 2017 om tilläggsdirektiv för Utredningen om processrätt och stora brottmål (dir. 2017:109). Utredningen ska bl.a. ta ställning till om parterna i ett mål bör få ett större inflytande under förundersökningen och under förberedelsen av brottmålet. Dessutom ska utredningen se över om det bör införas utökade möjligheter till skriftliga inslag i domstolens prövning av brottmål, bl.a. genom att se över möjligheterna att avgöra mål utan huvudförhandling i domstol. Uppdraget ska i den del som omfattas av tilläggsdirektiven redovisas senast den 9 maj 2019.

Av 2019 års budgetproposition framgår bl.a. följande (prop. 2018/19:1 utg.omr. 4 s. 41).

Vad avser vittnesstödsverksamhet har Domstolsverket under året bl.a. bidragit med förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket har också uppmanat domstolarna att överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen ombes att anmäla sig i receptionen vid ankomst

och att det vid ankomsten finns personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen och vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen kan erbjuda. Domstolsverket har även utvecklat de kallelsemallar som används av domstolarna så att möjligheten att få vittnesstöd framgår tydligt. Brottsoffermyndigheten har under året uppdaterat informationen om vittnesstödsverksamheten på myndighetens webbplats och utvecklat ett webbforum för vittnesstödsamordnare där de kan utbyta erfarenheter. Myndigheten har även genomfört den årliga vidareutbildningen för vittnesstödsamordnare.

Brottsoffermyndigheten har också redovisat regeringsuppdraget om ett bättre digitalt bemötande av brottsutsatta. I uppdraget ingick att kartlägga brottsutsattas behov av stöd under brottmålsprocessen och analysera i vilken mån dessa behov kan tillgodoses genom digitaliseringens möjligheter.

Regeringen beslutade den 13 december 2017 att ge Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att studera fenomenet tystnadskultur och brottet övergrepp i rättssak. Brå ska belysa mekanismerna bakom att tystnadskulturer uppstår och upprätthålls i exempelvis socialt utsatta områden och inom organiserad brottslighet, samt vid relations- och hedersvåld. Brå ska även, utifrån nationell och internationell kunskap, lämna förslag på hur tystnadskulturer och övergrepp i rättssak skulle kunna motverkas. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2019.

Mot bakgrund av riksdagens tillkännagivande om att vittnen ska få information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd (bet. 2015/16:JuU1 s. 12) har regeringen redogjort för att punkten inte är slutbehandlad. Regeringen har samtidigt redogjort för att den kommer att ta ställning till den fortsatta beredningen av ärendet efter att de beslutade uppdragen om återrapportering redovisats i respektive myndighets årsredovisning för 2017 (skr. 2017/18:75 punkt 46).

Av ett svar den 12 juli 2018 från justitie- och inrikesministern Morgan Johansson på en skriftlig fråga om stärkt vittnesskydd och att göra det möjligt att införa ett system med kronvittnen (2017/18:1530) framgår bl.a. följande.

Det är av central betydelse för rättskipningen att parter och vittnen fritt och sanningsenligt kan lämna sina berättelser utan att känna sig hotade eller påverkade av andra personer.

Ett kronvittne är en gärningsman som avslöjar sina medbrottslingar eller andra brottslingar och därigenom får en mildare påföljd eller går fri från straff. Det finns inget system med kronvittnen idag men frågan har berörts i ett antal utredningar bakåt i tiden. De fördelar som lyfts fram är att det kan öka incitamentet för gärningsmän att medverka i brottsutredningar där det annars är svårt att få personer att träda fram och medverka, t.ex. grov organiserad brottslighet. De nackdelar som omnämns är bland annat att det inte går att bortse från risken att de dominerande brottslingarna skulle försöka skaffa sig fördelar genom lögnar och utnyttjande av svagare personer. Risken för felaktiga utpekanden, vilket i sin tur kan leda till att oskyldiga döms eller att skyldiga frigges omnämns också.

För att stärka vittnesskyddet har regeringen vidtagit ett flertal åtgärder. Exempelvis har regeringen för övergrepp i rättssak skärpts. Vidare har regeringen uppdragit åt Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket att

återrapportera vilka åtgärder som myndigheterna har vidtagit när det gäller vittnesstöd. Bland annat har Domstolsverket och domstolarna tagit ett större ansvar för att utveckla och sprida den centrala informationen om möjligheterna att få tillgång till vittnesstöd. Brottsoffermyndigheten har uppdaterat befintligt informationsmaterial samt utvecklat ett webbforum för vittnesstödssamordnare där de kan utbyta erfarenheter och ge varandra tips på hur de kan utveckla de lokala verksamheterna.

Brottsoffermyndigheten har också fått i uppdrag att i samråd med Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige ta fram en webbaserad grundutbildning för nya vittnesstöd. Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2019.

Regeringen har även nyligen beslutat en lagrådsremiss med flera förslag som syftar till att domstolarna ska vara trygga och säkra miljöer för alla som vistas i deras lokaler. I lagrådsremissen Stärkt ordning och säkerhet i domstol föreslås bl.a. att rädda och utsatta brottsoffer och vittnen ska få större möjlighet att närvara genom videokonferens, till exempel om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar. Åhörare ska kunna hänvisas till en sidosal på grund av ordnings- eller säkerhetsskäl, till exempel om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar eller känner rädsla för åhörarna.

Regeringen har även tagit initiativ till en utredning som lämnat förslag på nya bevisregler i brottmål som bedöms kunna minska risken för press på och hot mot förhörspersoner. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Regeringen har också gett Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att studera fenomenet tystnadskultur och brottet övergrepp i rättssak. Brå ska belysa mekanismerna bakom att tystnadskulturer uppstår och upprätthålls i exempelvis socialt utsatta områden och inom organiserad brottslighet samt vid relations- och hedersvåld. Brå ska även, utifrån nationell och internationell kunskap, lämna förslag på hur tystnadskulturer och övergrepp i rättssak skulle kunna motverkas. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2019.

Regeringen har alltså vidtagit ett flertal åtgärder för att förstärka stöd och skydd till vittnen och kommer även fortsättningsvis att följa utvecklingen av frågan och vid behov vidta ytterligare åtgärder.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motionsyrkanden om att ett system med kronvittnen ska införas. I samband med beredningen av propositionen Straffflinndring vid medverkan till utredning om egen brottslighet (prop. 2014/15:37) avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att införa ett system med kronvittnen. Utskottet anförde att ett kronvitnesssystem aktualiserar frågor om hur man ska bedöma bevisvärdet av de uppgifter som lämnas av kronvittnen samt hur en sådan ordning förhåller sig till övriga medtilltalades rätt till en rättvis rättegång. Nämnade frågor är av grundläggande betydelse för såväl behovet av som förutsättningarna för ett sådant system och ställer krav på noggranna överväganden i särskild ordning (bet. 2014/15:JuU8 s. 10 f.). Vid beredningen av allmänna motioner från motionstiderna 2015, 2016 och 2017 bereddes liknande motionsyrkanden förenklade.

Utskottet har vid flera tillfällen även behandlat frågor om vittnesskydd, senast i betänkande 2017/18:JuU15. Utskottet konstaterade då att det pågick

arbete på flera håll i syfte att förbättra säkerheten och tryggheten för vittnen och andra som framträder inför domstol och för att förmå fler att vittna. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till den beredning som pågick (s. 47 f.). Utskottet avstyrkte vid samma tillfälle motionsyrkanden om att tillåta anonyma vittnen och hänvisade till att utskottet vid tidigare beredning av liknande motionsyrkanden inte funnit skäl att ställa sig bakom yrkandena (s. 47 f.).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det mycket angeläget att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. En avgörande del i detta är att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt.

Det föreligger ofta betydande bevisproblem i brottmål med kopplingar till organiserad brottslighet vilket för med sig att sådan brottslighet oftast är svår att utreda. En anledning är att personer som kommit i kontakt med denna typ av brottslighet vare sig vågar eller vill berätta. Utskottet anser därför att man bör överväga att införa ett system med s.k. kronvittnen. Det innebär i praktiken att man inför en möjlighet till viss strafflindring för en person döms för brott förutsatt att han eller hon medverkar vid utredning vad gäller andra personers brottslighet. Det skulle bl.a. kunna skapa incitament för personer som ingår i kriminella gäng och nätverk att vittna mot de kriminella ledargestalterna. Utskottet anser således att det bör utredas om ett system med kronvittnen ska införas i syfte att få fram mer bevisning i mål som har koppling till organiserad brottslighet. Utskottet tillstyrker motionerna 2018/19:1568 (M), 2018/19:2596 (L) yrkande 7 och 2018/19:2871 (M) yrkande 13 samt bifaller delvis motion 2018/19:133 (SD) yrkande 5.

Bekämpningen av den grova organiserade brottsligheten är också beroende av att även andra vittnen vågar medverka i rättsprocesserna. I dag är det i Sverige som huvudregel inte tillåtet med anonyma vittnen i domstol. Däremot är det möjligt att i domstol höra en person som är anställd av polisen eller försvaret under en så kallad kvalificerad skyddsidentitet. Det rör sig då i regel om poliser som bedriver spaning under täcknamn och därför har tilldelats andra personuppgifter. Detta kan i praktiken sägas vara ett undantag från förbudet mot anonymitet.

Utskottet ser ett behov av att förutsättningslöst utreda en möjlighet till anonymitet i domstol vid allvarlig brottslighet. Förutom polisspanare är det särskilt den som av en tillfällighet har blivit vittne till något som skulle kunna ha nytta av anonymitet. En sådan möjlighet finns bl.a. i Norge. Möjligheten är också godkänd av Europadomstolen, givet att det rör sig om speciella omständigheter. Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör utredas även i Sverige. Det kan exempelvis vara när det finns allvarliga hot från gäng. Utskottet föreslår således att en utredning tillsätts för att se över att om det skulle kunna vara möjligt för vittnen att, i vissa fall, avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar. Utskottet tillstyrker

därför motionerna 2018/19:133 (SD) yrkande 7, 2018/19:933 (M), 2018/19:2463 (KD) yrkande 11, 2018/19:2596 (L) yrkande 19, 2018/19:2642 (M) och 2018/19:2871, (M) yrkande 11.

I Sverige har vi vittnesplikt. Det innebär att man som huvudregel är skyldig att vittna i domstol om åklagaren eller den misstänkta personen och dess försvarare anser att det behövs. Undantag från vittnesplikten gäller bl.a. nära släktingar till den tilltalade. Det är viktigt att det finns kunskap om betydelsen av att vittna och om vittnesplikten. Det förekommer att den som anmäler ett brott eller vittnar utsätts för hot och våld, vilket är ytterst allvarligt. Utöver att skärpa straffen för övergrepp i rättssak behövs därför fler insatser. Den långsiktiga målsättningen ska vara att alla vittnen kan lita på att det skydd samhället kan erbjuda är tillräckligt. Utskottet anser därför att arbetet med vittnesskydd bör förstärkas. Skyddsåtgärder bör utvecklas och sättas in i fler fall än i dag. Befintliga skyddsåtgärder bör utvärderas. Det finns också behov av förbättrad information till vittnen och av att utveckla polisens arbete med risk- och hotbedömningar. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda. Utskottet tillstyrker därmed motionerna, 2018/19:2596 (L) yrkande 18, 2018/19:2819 (M, C, KD, L) yrkande 38, 2018/19:2861 (C) yrkande 3 och 2018/19:2871 (M) yrkande 10 och bifaller delvis motion 2018/19:133 (SD) yrkande 6.

Utskottet är inte berett att ställa sig bakom de initiativ som efterfrågas i motion 2018/19:759 (V) yrkande 1 om ett nytt personsäkerhetsprogram och avstyrker därför motionsyrkandet. Utskottet ser inte heller skäl för det initiativ som efterfrågas i motion 2018/19:1852 (M) om en översyn av hur identiteten ska säkerställas på personer som vittnar. Även detta motionsyrkande avstyrks.

Målsägandebitråde, offentligt biträde och rättegångskostnader

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att jurister med goda språkkunskaper ska ges företräde vid förordnade av biträde, att målsägandebiträden ska ges stärkta rättigheter i enlighet med vad som föreslås i betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6), att överväga stärkt skydd för trafikskadade vid rättsprocesser, att se över lagen om rättshjälp i syfte att minska kostnader och öka förtroendet för rättsväsendet och om åtgärder för att motverka fakturabedrägerier.

Jämför reservation 21 (V) och 22 (M).

Motionerna

Målsägandebitråde

I kommittémotion 2018/19:759 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3 begärs att målsägandebiträden ska ges stärkta rättigheter i enlighet med vad som föreslås i betänkandet Målsägandebiträdet - ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6).

Offentligt biträde

I motion 2018/19:906 av Rasmus Ling (MP) begärs ett tillkännagivande om att de jurister som har språkkunskaper nog för att även vara auktoriserade tolkar ska få företräde vid förordnande av offentliga försvarare, målsägandebiträden och andra allmänna ombud.

Rättegångskostnader m.m.

Adnan Dibrani (S) anför i motion 2018/19:1061 att trafikförsäkringen är obligatorisk. Om den som drabbas av en personskada hamnar i en civilrättslig tvist med ett försäkringsbolag innebär det stora ekonomiska risker. Motionären yrkar att systemet ska ses över så att inte ekonomiska risker avskräcker enskilda från att driva processer mot försäkringsbolag.

Boriana Åberg (M) anför i motion 2018/19:1865 att samhällets kostnader för offentliga försvarare har ökat kraftigt under de senaste åren. Motionären föreslår därför en översyn av regelverket i syfte att minska kostnaderna och öka förtroendet för rättsväsendet.

I kommittémotion 2018/19:2830 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 påpekas att antalet fakturabedrägerier är mycket högt. Motionärerna yrkar att rättegångsreglerna bör ses över i syfte att domstolen ska kunna ge en vinnande part rätt till ersättning för sina rättegångskostnader även i förenklade tvistemål om fordran är uppenbart ogrundad.

Bakgrund

Offentligt biträde

Förutsättningarna för att en offentlig försvarare ska utses regleras i 21 kap. 3a § rättegångsbalken (RB). En offentlig försvarare ska på begäran utses för en person som är anhållen eller häktad. Offentlig försvarare ska också på begäran utses för den som är misstänkt för ett brott där det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader. Därutöver ska en offentlig försvarare utses om det är tveksamt vilken påföljd som ska väljas och det finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter, villkorlig dom eller sådana påföljder i förening. Även utredningen om brottet kan göra att den misstänkte är i behov av försvarare. Om det i övrigt finns särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till det som målet rör ska en offentlig försvarare också utses. Om en misstänkt inte har fyllt 18 år ska en offentlig försvarare utses oavsett vilket brott det är fråga om såvida det inte är uppenbart att den unge saknar behov av försvarare (24 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

Till offentlig försvarare ska förordnas en advokat som är lämplig för uppdraget. Om det finns särskilda skäl, får till sådan försvarare utses någon annan lämplig person som har avlagt de kunskapsprov som är föreskrivna för behörighet till domaranställning. Företrädesvis bör det förordnas någon som brukar förekomma som rättegångsombud vid domstolen. Har den misstänkte till offentlig försvarare föreslagit någon som är behörig för uppdraget, ska denne förordnas, om det inte finns särskilda skäl mot det (21 kap. 5 § RB).

En offentlig försvarare har enligt 21 kap. 10 § RB rätt till skäligen ersättning av allmänna medel för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen för arbete ska bestämmas med utgångspunkt i den tidsåtgång som är rimlig med hänsyn till uppdragets art och omfattning och med tillämpning av en timkostnadsnorm. Timersättningen får avvika från timkostnadsnormen, om den skicklighet och den omsorg som uppdraget utförts med eller andra omständigheter av betydelse ger anledning till det. När ersättningen bestäms ska i vissa fall en taxa tillämpas. I 31 kap. RB finns bestämmelser om att en tilltalad under vissa förutsättningar ska ersätta staten för det som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare.

En enskild kan också i andra situationer ha rätt till ett juridiskt biträde som bekostas av allmänna medel, t.ex. rättshjälpsbiträde, målsägandebiträde eller offentligt biträde.

Av 31 kap. 1 § RB framgår att om den tilltalade döms för brottet i ett mål där åklagaren för talan, ska den tilltalade ersätta staten för det som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för kostnaden för provtagning och analys av blod, urin och saliv som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader som vållats genom

vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne. Ersättningsskyldigheten omfattar inte heller det som betalats i ersättning till en försvarare för utlägg för tolkning av en överläggning med den tilltalade.

Den tilltalade är inte i något annat fall än som avses i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än vad han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Det som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Rätten till tolk

Av 5 kap. 6 § RB framgår att om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, får rätten anlita en tolk. Om en misstänkt eller en målsägande i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid sammanträden inför rätten. Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att vara tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas. Om det vid domstolen finns en allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska han eller hon anlitas.

Målsägandebitråde

Ett målsägandebitråde ska utses när en förundersökning har inletts eller återupptagits och de förutsättningar som finns uppräknade i 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde är uppfyllda. Ett målsägandebitråde ska således utses i mål om sexualbrott, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av ett sådant biträde. Ett målsägandebitråde ska även utses i mål om brott mot liv och hälsa (3 kap. brottsbalken) och brott mot frihet och frid (4 kap. brottsbalken), på vilket fängelse kan följa, samt rån och grovt rån om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant biträde. Dessutom ska målsägandebitråde utses i mål om annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av ett sådant biträde.

Regeringen gav i februari 2005 en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av lagen (1988:609) om målsägandebitråde (dir. 2005:19). Utredningen, som antog namnet Utredningen om målsägandebitråde, överlämnade i januari 2007 betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6). I betänkandet föreslår utredningen bl.a. en obligatorisk rätt till målsägandebitråde för sexualbrottsoffer. En behovsprövning ska enligt förslaget bara bli nödvändig i de fall där offret har utsatts för sexuellt ofredande. Utredningen föreslår också en ny bestämmelse om målsägandebitråde för barn vid grövre brottslighet. Förslaget innebär att när det finns misstanke om att ett barn har utsatts för ett brott med fängelse i straffskalan ska ett målsägandebitråde förordnas. Barns utsatthet gör att

barnets intressen bör tas till vara av en företrädare som enbart har till uppgift att lyssna på och stötta och vägleda barnet under förundersökning och rättegång. Enligt utredningens förslag ska åklagarna förordna målsägandebiträden under förundersökningen. Utredningen anser att eftersom åklagarna har bäst kännedom om utredningen, har dessa de bästa förutsättningarna för att fatta beslut om förordnande av målsägandebiträde.

Regeringen överlämnade i januari 2018 propositionen Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden (prop. 2017/18:86). Förslagen i propositionen syftar till att resurserna när det gäller offentliga biträden ska utnyttjas mer effektivt och ändamålsenligt. Stödet till målsäganden skulle förbättras dels genom att kompetenskraven för målsägandebiträden skärptes, dels krav på rättens tillstånd för att ett sådant biträde skulle få sätta någon annan i sitt ställe. Regeringens förslag antogs av riksdagen (bet. 2017/18:JuU24, rskr. 2017/18:288), och lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2018.

Propositionens lagförslag genomförde relevanta delar av Straffprocessutredningens förslag (Brottmålsprocessen SOU 2013:17), förslagen i Brottmålsprocessen – En konsekvensanalys (Ds 2015:4), Biträdesutredningens förslag (Rättvisans pris SOU 2014:86) och 2014 års sexualbrottskommitté förslag (Ett starkare skydd för den sexuella integriteten SOU 2016:60). I propositionen behandlades även förslagen i betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen när det gäller utredningens förslag om kompetenskrav för målsägandebiträden och om begränsningar för målsägandebiträdet att sätta någon annan i sitt ställe. Av propositionen framgår att regeringen inte avser att gå vidare med de övriga förslagen i det sist nämnda betänkandet.

Rättshjälp

Rättshjälpslagen (1996:1619) har till syfte att fungera som ett yttersta skyddsnät för den som inte kan få rättsligt bistånd på annat sätt. Rättshjälp får beviljas i en rättslig angelägenhet om vissa förutsättningar är uppfyllda (2 §). Uttrycket rättslig angelägenhet markerar att rättshjälp inte begränsas till ärenden som handläggs inför domstolar eller andra myndigheter. Rättshjälp kan alltså ges även i utomprocessuella angelägenheter.

En grundläggande förutsättning för att rättshjälp ska beviljas är att den rättssökande behöver juridiskt biträde och att detta behov inte kan tillgodoses på något annat sätt (7 §). Som en allmän förutsättning gäller vidare att det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde samt omständigheterna i övrigt (8 §).

I mål i allmän förvaltningsdomstol har rätten det yttersta ansvaret för att målet blir tillräckligt utrett. Om utredningen behöver kompletteras ska rätten ge anvisning om det. Rättens utredningsansvar innebär att den enskilde i mål i en allmän förvaltningsdomstol ofta saknar ett tillräckligt behov av ett eget juridiskt biträde.

Rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet i privata försäkringar. Det innebär att den som har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd inte får beviljas rättshjälp (9 § första stycket). Den som inte har något rättsskydd, men som borde ha haft det med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller till sina personliga och ekonomiska förhållanden, får beviljas rättshjälp endast om det finns särskilda skäl (9 § andra stycket).

Rättshjälp får inte beviljas i en angelägenhet som rör trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen eller som rör skadestånd som ska betalas från en ansvarsförsäkring. Rättshjälp får dock beviljas i en sådan angelägenhet om ett mål eller ärende har inletts vid domstol eller enbart rör annan skada än personskada (10 §). Bakgrunden till denna avgränsning är att det allmänna inte skulle behöva betala kostnaden för ett sådant rättsligt biträde som slutligen kom försäkringsbolagen till godo (prop. 1987/88:73 s. 27 och 98 f.) eftersom det rör sig om tvister där det är försäkringsbolag som egentligen berörs och inte de formella parterna i förhandlingen eller tvisten. En skadelidande som är missnöjd med ett försäkringsbolags ersättningsbeslut kan få en kostnadsfri prövning i Trafikskadenämnden. Rättshjälp omfattar inte ersättning för ombudskostnader vid det kostnadsfria förfarandet inför Trafikskadenämnden.

I betänkandet Rättvisans pris (SOU 2014:86) föreslås att inkomstgränsen för att beviljas rättshjälp höjs till 400 000 kronor, se närmare nedan under avsnittet Pågående berednings- och utredningsarbete.

Utgifter för rättsliga biträden

Utgifterna för rättsliga biträden har enligt uppgift i årets budgetproposition (prop. 2018/19:1 utg.omr. 4 s. 36) ökat med ca 65 procent under perioden 2008–2017. Utgifterna påverkas av att timkostnadsnormen, som ligger till grund för ersättningen till rättsliga biträden, årligen räknas upp. Timkostnadsnormen fastställs i förordningen (2009:1237) om timkostnadsnorm inom rättshjälpsområdet. Efter en översyn har det beslutats att timkostnadsnormen fr.o.m. 2018 ska beräknas enligt en ny och förenklad modell där uppräknningen är knuten till ett tjänsteprisindex. Vidare påverkas utgifterna av antalet förordnanden och debiterad tid per förordnande. Den utgiftsökning som har skett under perioden är främst hänförlig till att antalet timmar per förordnande har ökat. År 2017 minskade antalet debiterade timmar per förordnande, vilket medförde att utgifterna för första gången under 2000-talet blev lägre än året innan. Statens intäkter till följd av att dömda i brottmål ska ersätta staten för vissa kostnader för rättsligt biträde m.m. har ökat med ca 31 procent under perioden 2008–2017.

Regeringen beslutade den 7 april 2016 att låta en särskild utredare analysera hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning ska kunna moderniseras och effektiviseras med bevarade krav på rättssäkerhet (dir. 2016:31). Utredningen om processrätt och stora brottmål (Ju 2016:10) överlämnade delbetänkandet Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål (SOU 2017:7) i

februari 2017. I betänkandet föreslås två huvudinriktningar i arbetet för en modernisering och effektivisering av handläggningen av stora brottmål: att reglerna om straffprocessens ramar utreds och att reglerna om vad som ska gälla för domstolens beslutsunderlag ses över.

Biträdeskostnadsutredningen har haft i uppdrag att göra en samlad översyn av utgifterna som finansieras genom anslaget 1:12 Rättsliga biträden m.m. Mot bakgrund av de senaste årens kostnadsökningar syftar utredningen till att överväga vilka åtgärder som kan vidtas och som har en kostnadsdämpande effekt på anslaget. I uppdraget har ingått att särskilt överväga bl.a. olika nivåer i timarvoderingssystemet för offentliga försvarare och målsägandebiträden, tidsfrister i timarvoderingssystemet för målsägandebiträden och en utökad användning av schablonersättning, s.k. taxa i brottmål. Utredningen, som lämnat betänkandet Rättvisans pris (SOU 2014:86), kom fram till slutsatsen att ökningen av kostnaderna för offentliga försvarare i huvudsak beror på att antalet brottmål blivit fler och mer komplicerade. Några ändringar i förutsättningarna för att få offentlig försvarare föreslås inte. Utredningen föreslår bl.a. en skärpt skyldighet för dömda, med undantag för unga lagöverträdare och allvarligt psykiskt störda personer, att återbetala kostnaden för försvarare och att inkomstgränsen för att kunna få rättshjälp höjs från 260 000 kronor till 400 000 kronor. I proposition 2017/18:86 Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden (bet. 2017/18:JuU24, rskr. 2017/18:288) behandlar regeringen de förslag som utredningen lämnar om begränsningar för målsägandebiträden att sätta någon annan i sitt ställe, målsägandebiträde i högre rätt, ersättningsskyldighet för salivprov, ersättningsskyldighet vid undanröjande av påföljd och utbyte av offentlig försvarare. Regeringen avser inte att gå vidare med utredningens övriga förslag.

Rättegångskostnader

Reglerna om fördelningen av kostnadsansvaret i tvistemål finns i 18 kap. rättegångsbalken. Enligt huvudregeln är den förlorande parten skyldig att ersätta motparten för dennes rättegångskostnader (1 §). Undantag från denna regel finns i bl.a. 3 §, som behandlar fall av onödig rättegång, och 6 §, som reglerar ansvaret för kostnader som en part har orsakat genom vårdslöshet eller försummelse. Dessutom finns det i flera andra lagar ytterligare undantag från huvudregeln om den förlorande partens kostnadsansvar, se t.ex. 6 kap. 22 § föräldrabalken om fördelningen av kostnadsansvaret i tvister om vårdnad, boende eller umgänge samt 5 kap. 2 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

I proposition 2017/18:86 Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden, som antogs av riksdagen i maj 2018, utvidgades ersättningsskyldigheten för dömda till att omfatta även kostnader för provtagning och analys av saliv. Ersättningsskyldigheten kom även att omfatta en misstänkt som godkänner ett strafföreläggande eller en ordningsbot.

Ersättningskyldighet för kostnad för offentlig försvarare utvidgades till att gälla även i mål om undanröjande av villkorlig dom på grund av att den dömde inte har iakttagit vad som åligger honom eller henne och i mål om undanröjande av skyddstillsyn på grund av att den dömde allvarligt har åsidosatt sina åligganden. Lagändringarna trädde i kraft den 1 juni 2018 (bet. 2017/18:JuU24, rskr. 2017/18:288).

I s.k. förenklade tvistemål (1 kap. 3 d § första stycket RB) finns begränsningar av vilka rättegångskostnader den vinnande parten kan få ersättning för (18 kap. 8 a § RB). Syftet är bl.a. att åstadkomma en balans mellan tvisteföremålets värde och processkostnaderna. Begränsningen gäller dock inte om en part agerat i enlighet med 18 kap. 3 § RB (onödig rättegång) eller 6 § (vårdslöshet och försummelse). I dessa fall tillämpas i stället de allmänna reglerna i 8 §, t.ex. om ombudsarvode och ränta.

Utredningen om processrätt och stora brottmål lämnade delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98) den 5 december 2017. Utredningen bedömer att de presenterade förslagen bl.a. kommer att leda till en mer effektiv brottmålsprocess. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet. Utredningen har i tilläggsdirektiv fått i uppdrag att bl.a. se över om det bör införas utökade möjligheter till skriftliga inslag i domstolens prövning av brottmål, t.ex. genom att se över möjligheterna att avgöra mål utan huvudförhandling i domstol (dir. 2017:109). Uppdraget ska i den del som omfattas av tilläggsdirektiven redovisas senast den 9 maj 2019.

En särskild utredare har i betänkandet Fakturabedrägerier (SOU 2015:77) dels kartlagt omfattningen och karaktären av problemen med fakturabedrägerier, dels utifrån kartläggningen övervägt behovet av lagändringar. I betänkandet konstateras bl.a. att det inte krävs någon större arbetsinsats för att bestrida ett krav som framställs vid fakturabedrägeri och att ett bestridande ofta också ofta är den enda åtgärd som behöver vidtas. Enligt utredaren är det mycket ovanligt att de som står bakom kraven vänder sig till Kronofogdemyndigheten eller tingsrätten. Skulle så ske ger de avtalsrättsliga regler som finns i dag ett tillräckligt gott skydd för att den som drabbas av fakturabedrägeri ska kunna undgå betalningsskyldighet. Utredaren anser att huvudregeln om begränsat ersättningsansvar i förenklade tvistemål bör vara kvar, men föreslår att det införs en regel om full ersättningskyldighet för näringsidkare som inlett en rättegång trots att denne insett eller borde ha insett att käromålet var ogrundat. I uppdraget ingick även att överväga om regleringen i fråga om uppgifter i Kronofogdemyndighetens register och om kreditupplysning bör ändras för att minska effekten av ett otillbörligt hot om att lämna in en ansökan om betalningsföreläggande. Den delen av förslagen behandlades i propositionen Kreditupplysningar och dataskyddsförordningen (prop. 2017/18:120). Lagändringarna trädde i kraft den 25 maj 2018 (bet. 2017/18:FiU37, rskr. 2017/18:250). Resterande delar av förslagen bereds vidare inom Regeringskansliet.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om att överväga stärkt skydd för trafikdrabbade vid rättsprocesser. Vid beredningen av betänkande 2015/16:JuU19 ansåg utskottet inte att det fanns skäl att ställa sig bakom det initiativ till en förändring av reglerna om rättsskydd och rättegångskostnader i försäkringstvister som motionären begärde och avstyrkte motionsyrkandet (s. 39). Utskottet har vid beredningen av allmänna motioner från motionstiderna 2016 och 2017 behandlat likalydande yrkanden förenklat.

Utskottet har i betänkande 2017/18:JuU15 behandlat ett yrkande om en översyn av bestämmelserna om rättshjälp i syfte att minska kostnaderna och öka förtroendet för rättsväsendet. Utskottet avstyrkte yrkandet med hänvisning till den beredning som då pågick av förslagen i betänkandet Rättvisans pris (SOU 2014:86) och att regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att utreda hur stora och komplicerade brottmål kan handläggas på ett mer effektivt sätt (s. 43 f.).

I betänkande 2015/16:JuU19 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att en regel om full ersättningsskyldighet bör införas för rättegångskostnader i förenklade tvistemål när det gäller näringsidkare som är kärandepart, i syfte att förhindra att rättegångar missbrukas för att driva in oriktiga krav. Utskottet konstaterade att det i betänkandet Fakturabedrägerier (SOU 2015:77) bl.a. föreslagits en regel om full ersättningsskyldighet i förenklade tvistemål när en näringsidkare inlett rättegång trots att denne insett eller borde ha insett att käromålet var ogrundat. Utskottet avstyrkte yrkandet med motiveringen att beredningen av förslaget inte borde föregripas (s. 39).

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser inte skäl för att ändra bestämmelserna om förordnande av offentliga försvarare och målsägandebiträde genom det initiativ som efterfrågas i motion 2018/19:906 (MP) om att biträden som har relevanta språkkunskaper skulle ges företräde vid förordnande. Det är viktigt att den som företräds och som inte behärskar det svenska språket får hjälp att dels göra sig förstådd, dels att förstå. Utskottet anser att de befintliga reglerna om rätten till tolk tillgodoser detta. Utskottet avstyrker motionsyrkandet.

Målsägandebiträdet spelar en viktig roll för att ge målsäganden stöd och lindra påfrestningarna i samband med lagföringen av det brott som denne varit utsatt för. Utskottet konstaterar att stödet till målsäganden har ökat genom att kompetenskraven för målsägandebiträden skärpts och genom att begränsningar har införts när det gäller målsägandebiträdets möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe. Nu nämnda åtgärder föreslogs i Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen och har införts genom att riksdagen antog proposition 2017/18:86 Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden. Regeringen har i propositionen uttryckt att den inte avser att gå vidare med övriga förslag i det nämnda betänkandet. Utskottet delar regeringens bedömning, att det inte finns skäl att gå vidare med dessa förslag

och kan därför inte ställa sig bakom det initiativ som efterfrågas i motion 2018/19:759 (V) yrkande 3. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och ser inte skäl för riksdagen att ta initiativ till en förändring av reglerna om rättsskydd och rättegångskostnader i försäkringstvister. Utskottet avstyrker därmed motion 2018/19:1061 (S).

Utredningen om processrätt och stora brottmål har även fått i uppdrag att utreda hur stora och komplicerade brottmål kan handläggas på ett mer effektivt sätt. Utredningens delbetänkande Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98) bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Eftersom detta arbete inte bör föregripas avstyrker utskottet motion 2018/19:1865 (M) om en översyn av reglerna om ersättning till offentliga försvarare.

Som utskottet påpekat vid tidigare beredning av motionsyrkanden om att se över rättegångsreglerna i syfte att domstolen ska kunna ge en vinnande part rätt till full ersättning för sina rättegångskostnader även i förenklade tvistemål, om fordran är uppenbart ogrundad, pågår beredningen av betänkandet Fakturabedrägerier (SOU 2015:77). I betänkandet föreslås en regel om full ersättningskyldighet i förenklade tvistemål för näringsidkare som inlett en rättegång trots att denne insett eller borde ha insett att käromålet var ogrundat. Utskottet vill inte föregripa den pågående beredningen och avstyrker därför motion 2018/19:2830 (M) yrkande 4.

Förstatligande av Advokatsamfundet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att se över om Advokatsamfundet bör förstatligas.

Motionen

I kommittémotion 2018/19:123 av Jonas Millard m.fl. (SD) yrkande 4 begärs att en utredning ska tillsättas för att se över om och i vad mån Advokatsamfundet bör förstatligas.

Bakgrund

Advokatsamfundet är reglerat i 8 kap. rättegångsbalken. Samfundet är en privaträttslig sammanslutning, där landets alla advokater ingår. Bara den som är ledamot av samfundet får använda titeln advokat. Samfundets stadgar fastställs av regeringen (1 §). Till ledamot av Advokatsamfundet får endast den antas som har hemvist i Sverige eller ett annat land inom EU och EES eller i Schweiz, har avlagt de kunskapsprov som krävs för domarbehörighet, i minst tre år har ägnat sig åt praktisk kvalificerad juridisk verksamhet och även gör det vid tiden för ansökan, har för advokatverksamhet nödvändig praktisk och

teoretisk utbildning och har gjort sig känd för redbarhet och i övrigt anses lämplig att verka som advokat. Advokatsamfundets styrelse kan bevilja undantag från reglerna. För sökande från andra EU- och EES-länder eller Schweiz, som uppfyller utbildningskraven för att bli advokater i sina hemländer, gäller särskilda regler (2 §).

Advokatväsendet står under tillsyn av Advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd. Styrelsen och disciplinnämnden ska se till att en advokat uppfyller sina skyldigheter när han eller hon utför talan vid domstol och utövar sin advokatverksamhet i övrigt. En advokat är skyldig att lämna de uppgifter till samfundet som behövs för tillsynen. Justitiekanslern får begära att disciplinnämnden vidtar åtgärder mot en advokat som inte uppfyller sina skyldigheter och att styrelsen vidtar åtgärder mot den som inte längre är behörig att vara advokat (6 §). Om disciplinnämnden anser att en advokat i sin verksamhet uppsåtligen gjort orätt eller annars förfarit oredligt, kan nämnden besluta att tilldela advokaten en disciplinär påföljd. Påföljderna är erinran, varning (som kan kombineras med en straffavgift på högst 50 000 kronor) och uteslutning. Disciplinnämnden har även möjlighet att enbart göra ett uttalande (7 §).

En advokat som i andra fall genom att begå brott har visat sig uppenbart olämplig att vara advokat ska uteslutas ur Advokatsamfundet (7 a §). En advokat som har uteslutits ur samfundet eller en person som har fått avslag på en ansökan kan överklaga beslutet till Högsta domstolen (8 §).

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har i vid beredningen av motioner från den allmänna motionstiden 2017 behandlat ett likalydande yrkande om att se över huruvida Advokatsamfundet bör förstatligas. Utskottet, som inte fann skäl att ställa sig bakom det efterfrågade initiativet, avstyrkte yrkandet (bet. 2017/18:JuU15 s. 58, rskr. 2017/18:104).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och är inte heller nu berett att ställa sig bakom vad som anförs i motion 2018/19:123 (SD) yrkande 4 om att förstatliga Advokatsamfundet. Motionsyrkandet avstyrks.

En gemensam europeisk åklagarmyndighet (Eppo)

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att Sverige ska ansluta sig till en gemensam europeisk åklagarmyndighet.

Jämför reservation 23 (M, KD, L).

Motionen

I motion 2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4 begärs att Sverige ska ansluta sig till en gemensam europeisk åklagarmyndighet. Motionären påpekar att majoriteten av EU:s medlemsländer har gått vidare för att inrätta en gemensam åklagarmyndighet.

Bakgrund

Europeiska kommissionen föreslog i juli 2013 en förordning som innebär att det ska inrättas en europeisk åklagarmyndighet med uppgift att bekämpa brott mot EU:s finansiella intressen (COM(2013) 534). Den europeiska åklagarmyndigheten ska ha exklusiv behörighet att utreda och åtala den typen av brott. Det innebär att medlemsstaternas åklagarbehörighet på det brottsområdet ska överlåtas till EU i motsvarande utsträckning. Med brott mot EU:s finansiella intressen avses exempelvis bedrägerier riktade mot EU. Den 7 februari 2017 konstaterade rådet att det saknades enhälligt stöd för förslaget, och detta bekräftades av Europeiska rådet den 9 mars 2017.

Den 3 april 2017 underrättade 16 medlemsstater Europaparlamentet, rådet och kommissionen om att de önskade upprätta ett fördjupat samarbete om att inrätta Europeiska åklagarmyndigheten (Eppo). Därefter har ytterligare fyra medlemsstater uttryckt sin önskan att delta i det fördjupade samarbetet.

Den 8 juni 2017 antog rådet en allmän inriktning om förordningen om inrättande av Eppo (dok. 9941/17). Det var möjligt för medlemsstaterna att vänta med sin slutliga inställning till förslaget fram till dess att förordningen slutligen skulle antas.

Vid rådets för rättsliga och inrikes frågor (RIF) möte den 12 oktober 2017 antogs rådets förordning (EU) 2017/1939 om genomförande av fördjupat samarbete om inrättande av Eppo av de 20 medlemsstater som deltar i det fördjupade samarbetet för inrättandet av Eppo. Nederländerna och Malta har under 2018 anslutit sig till samarbetet om inrättande av Eppo. Av EU:s 28 medlemsstater har därmed 22 anslutit sig.

Sverige deltar inte i det fördjupade samarbetet. Även Danmark, Storbritannien, Irland, Ungern och Polen står utanför Eppo. Medlemsstater som väljer att stå utanför Epposamarbetet har möjlighet att ansluta sig i efterhand. Det är tänkt att inrättandet av Eppo ska ta minst tre år. Myndigheten förväntas bli verksam i slutet av 2020. Kommissionen har börjat arbeta för att inrätta byrån, bl.a. har kommissionen utnämnt en tillförordnad administrativ

direktör. Kommissionen arbetar även med att ta fram ett urvalsförfarande för den europeiska chefsåklagaren och för de europeiska åklagarna.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat frågor om att Sverige ska delta i samarbetet med att inrätta en europeisk åklagarmyndighet (Eppo), senast i betänkande 2017/18:JuU15. Utskottet konstaterade då att åtgärder mot gränsöverskridande brottslighet är mycket angelägna. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet, och med hänvisning till vad utskottet tidigare uttalat motsatte sig utskottet att en europeisk åklagarmyndighet inrättas (s. 57). Utskottet konstaterade också att möjlighet till gränsöverskridande samarbete står till buds genom ett flertal myndigheter och internationella organisationer.

I utlåtande 2013/14:13 uttalade utskottet att kommissionens förslag till rådets förordning om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten (COM(2013) 534) enligt utskottets uppfattning inte var förenligt med subsidiaritetsprincipen. Utskottet föreslog därför att riksdagen skulle besluta att lämna ett motiverat yttrande till Europaparlamentets, rådets och kommissionens ordförande. Till utlåtandet lämnades ett särskilt yttrande (FP). Riksdagen biföll utskottets förslag till beslut (rskr. 2013/14:25).

En stor majoritet av utskottets ledamöter har vid ett flertal överläggningar med regeringen, senast den 10 november 2016, förklarat att den ställer sig bakom regeringens ståndpunkt att det inte bör inrättas en europeisk åklagarmyndighet med uppgift att bekämpa brott mot EU:s finansiella intressen (prot. 2016/17:7).

Utskottets ställningstagande

Åtgärder mot gränsöverskridande brottslighet är mycket angelägna. Som utskottet konstaterat vid tidigare beredning av liknande motionsyrkanden om att Sverige ska vara med i en gemensam europeisk åklagarmyndighet finns det möjlighet att samarbeta gränsöverskridande genom olika myndigheter och internationella organisationer. Utskottet, som motsatt sig att en europeisk åklagarmyndighet inrättas, vidhåller sitt tidigare ställningstagande och ser inte heller nu skäl att ställa sig bakom det initiativ som efterfrågas i motion 2018/19:2589 (L) yrkande 4. Motionsyrkandet avstyrks.

Reservationer

1. Trygghetsskapande kamerabevakning, punkt 1 (SD)

av Adam Martinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Richard Jomshof (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:150 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 1 och

2018/19:735 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 7.

Ställningstagande

Kamerabevakning kan öka tryggheten genom att förebygga att brott begås. Kameraövervakning verkar dels avskräckande på gärningsmän, dels som larm till polis och väktare som i sin tur kan avbryta pågående brott. Genom kamerabevakning kan också gärningsmän identifieras när brott väl har begåtts. Kamerabevakning ökar också den upplevda tryggheten.

Vi anser att butiker och företag ska tillåtas att kameraövervaka inte bara insidan av sina butiker utan också gatuentréer. Kameraövervakning får endast ske efter anmälan till länsstyrelsen. På så sätt kommer trottoarer i stadskärnor att få ett naturligt övervakningsperspektiv som brottsbekämpande myndigheter kan använda för att identifiera gärningsmän, följa deras flyktvägar och lösa brott.

Storstadskommuner bör uppmuntras till att övervaka sådana platser som kvinnor upplever som otrygga och undviker: gångtunnlar i stadsmiljö, ingångar till stadsparker och joggingstråk osv. Vår förhoppning är att det på sikt kommer att minska antalet sexbrottslingar som exempelvis överfaller kvinnor i stadsmiljöer, samtidigt som det bidrar till en ökad upplevd trygghet och ett offentligt rum där alla kan röra sig fritt på lika villkor – oavsett kön. Begås ett sexualbrott ska polisen snabbt kunna identifiera gärningsmannen och vara honom på spåren innan brottet hinner upprepas. Regeringen bör snarast återkomma med förslag om trygghetsskapande kamerabevakning.

2. Möjlighet att dela övervakningsbilder, punkt 4 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2870 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 7.

Ställningstagande

Butiksinnehavare bör ha bättre möjligheter än i dag att varna varandra om rånare och tjuvar och på så sätt förhindra systematiska och organiserade stölder. Vi vill därför att frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra i ett internt och slutet it-system utreds. Ett liknande system har nyligen införts i Danmark. För att dela bilderna gäller där krav på att dessa visar en eller flera misstänka personer som har begått, eller försökt begå, grova tillgreppsbrott. Butiken ska vidare ha gjort en anmälan till polisen om gärningsmannen i fråga. Dessutom måste det finnas skäl att anta att de misstänka gärningsmännen kommer att begå liknande brott i andra butiker. Regeringen bör således låta utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra.

3. Tullverkets kameraövervakning, punkt 5 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Richard Jomshof (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11 och
avslår motion
2018/19:368 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 8.

Ställningstagande

Mot bakgrund av utvecklingen anser vi att det är positivt att Tullverket tillämpar kamerabevakning i syfte att bekämpa såväl införseln av explosiva varor som all form av smuggling. Dessvärre finns en begränsning i att Tullverket endast lagrar data för den trafik som övervakas kortfristigt

momentant. Därför föreslår vi att lagringstiden utökas till sex månader så att även andra brottsutredningar kan ta del av materialet vid eventuell koppling till smuggling. Regeringen bör snarast återkomma med förslag som tillgodoser det vi nu anfört.

Vidare behöver gränsövergångarna i Sverige övervakas på ett mer effektivt sätt för att stoppa utflödet av stöldgods men även för att följa misstänkt införsel av varor och människor. Regeringens vidtagna åtgärd att ge Kustbevakningen, Tullverket och Polismyndigheten i uppdrag att samordna kontroller är positivt men inte tillräckligt för att möta de problem som vi står inför. Att utöka samarbetet mellan berörda myndigheter är naturligt, enligt de rapporter som lämnats, men det kräver också minskad byråkrati och kortade tider för tulltjänstemän att agera. Av den anledningen bör regeringen slopa tillståndsplikten för Tullverkets kameraövervakning.

4. Polismyndighetens kameraövervakning, punkt 6 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 17,

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 15 och

2018/19:2819 av Tobias Billström m.fl. (M, C, KD, L) yrkande 25.

Ställningstagande

I betänkande 2017/18:JuU19 föreslog utskottet i december 2017, med stöd av sin initiativrätt i 9 kap. 16 § riksdagsordningen, att riksdagen skulle tillkänna för regeringen att kravet på att polisen ska söka tillstånd för kameraövervakning ska tas bort och ersättas med en anmälningsplikt. Ändringen skulle, enligt utskottets förslag, införas senast i samband med att den nya kamerabevakningslagen trädde i kraft den 25 maj 2018. Som regeringen konstaterade i propositionen Ny kamerabevakningslag (prop. 2017/18:231) är frågan komplex och behövde därför utredas ytterligare. Regeringen tillsatte därför i december 2017 en särskild utredare med uppdrag att föreslå åtgärder som kan underlätta kamerabevakning i brottsbekämpande syfte. Utredningen lämnade i augusti 2018 delbetänkandet Kamerabevakning i brottsbekämpande syfte (SOU 2018:62). Utredningen föreslår att tillståndsplikten tas bort när det gäller de brottsbekämpande myndigheternas kamerabevakning. Utredningen föreslår inte att en anmälningsplikt införs men anser att överviktsprincipen ska gälla för de brottsbekämpande myndigheternas kamerabevakning. Den principen innebär att en förutsättning för att berörda myndigheter ska få bedriva kamerabevakning är att intresset av

en sådan bevakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. En proposition är aviserad till juni 2019. Jag vill inte föregripa den beredning som pågår och anser därför inte att något tillkännagivande bör göras.

5. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 8 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

De brottsbekämpande myndigheterna måste snarast få möjlighet att på egen hand besluta om kameraövervakning utan att gå omvägen via ett omständligt och byråkratiskt ansökningsförfarande. Regeringen bör snarast återkomma med förslag som innebär att de brottsbekämpande myndigheterna inte behöver söka tillstånd för kameraövervakning.

6. Kameraövervakning vid vårdmottagningar och i ambulanser, punkt 10 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2787 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkandena 26 och 27.

Ställningstagande

Hot och våld mot vårdpersonal är aldrig acceptabelt. Därtill riskerar dessa oacceptabla beteenden att leda till att vården får ännu svårare att behålla och rekrytera medarbetare. Hot och våld medför allvarliga konsekvenser såväl för

den drabbade som för hela arbetsplatsen. Anställda inom vården ska aldrig behöva acceptera att hot, trakasserier och våld blir en del av deras vardagliga arbetsmiljö.

De allra vanligaste formerna av hot och våld uppstår när någon person är missnöjd med sin egen eller en anhörigs behandling och med bemötandet inom vården. Det är tyvärr uppenbart att sjukhusens akutmottagningar och andra delar av vården behöver övervakas – för patienters, anhörigas och vårdens medarbetares säkerhet. Detta gäller även ambulanser som styrs på distans av en larm- och ledningscentral. Det är därför nödvändigt att slopa tillståndsplikten för kameraövervakning vid vårdmottagningar och i ambulanser. Vidare bör vårdare och väktare ges möjlighet att bära kroppskameror när läget så kräver. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med lagförslag som tillgodoser det vi anfört ovan.

7. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 12 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkandena 4 och 5 samt

2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkandena 5, 7 och 9 samt

bifaller delvis motionerna

2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 22 och

2018/19:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 20.2.

Ställningstagande

Eftersom gängkriminalitet har blivit ett allt större samhällsproblem behöver också rättssystemets verktyg förbättras. Ett viktigt verktyg för att klara upp brott kopplade till organiserad brottslighet är tillgången till hemliga tvångsmedel. Det handlar exempelvis om hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning. Vi vill att polisen ska kunna använda hemliga tvångsmedel i fler fall än vad som sker i dag. För att kunna använda dessa tvångsmedel i dag måste förundersökningen röra brott med minimistraff om fängelse i två år. Den gränsen vill vi sänka till fängelse i ett år. Vi vill också sänka motsvarande gräns för när hemlig rumsavlyssning (s.k. buggning) får användas från fängelse i fyra år till fängelse två år. Det skulle bl.a. möjliggöra hemlig rumsavlyssning i utredningar som rör grova vapenbrott och allvarliga fall av brott med terrorkoppling.

En särskild del av tvångsmedelslagstiftningen är lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (lagstiftningen om s.k. preventiva tvångsmedel) som tillåter att hemliga tvångsmedel används i vissa fall. Möjligheten att använda detta regelverk aktualiseras innan det finns förutsättningar att inleda förundersökning. Om det finns förutsättningar för att inleda förundersökning ska i stället tvångsmedelsbestämmelserna i rättegångsbalken tillämpas. Möjligheterna att använda lagstiftningen om preventiva tvångsmedel för att exempelvis förebygga terrorbrott bör ökas. Det bör vara tillräckligt att det föreligger en risk för de allvarliga brott som anges i lagstiftningen för att den ska kunna tillämpas. På så sätt kommer möjligheten till hemlig televlyssning och hemlig kameraövervakning i syfte att stoppa t.ex. terrorattentat att öka. Kravet på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för att förhindra brottsligheten bör dessutom ändras så att det räcker att en åtgärd kan vara av vikt för att förhindra brott, t.ex. ett terrorattentat. Slutligen bör en möjlighet att också besluta om hemlig rumsavlyssning inkluderas i lagstiftningen.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som tillgodoser det vi har anfört.

8. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 12 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Richard Jomshof (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna

2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 22 och

2018/19:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 20.2 och
avslår motionerna

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkandena 4 och 5 samt

2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkandena 5, 7 och 9.

Ställningstagande

Polisens hemliga tvångsmedel avser främst telefonavlyssning, kameraövervakning och buggning. Dessa är när de väl används kraftfulla och effektiva verktyg mot den grova brottsligheten. Tyvärr omges användningen av dessa i dag av alltför stränga restriktioner. Vi vill att restriktionerna för polisens användning av hemliga tvångsmedel lättas upp till en nivå liknande den som råder i Danmark. För hemlig rumsavlyssning vill vi att användningskravet på ett brott eller straffvärde som inte understiger fyra års fängelse sänks till två års fängelse.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag om att lätta på restriktionerna för när polisen får använda hemliga tvångsmedel och om hemlig dataavläsning.

9. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 13 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Richard Jomshof (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 23.

Ställningstagande

I dag får ljudupptagning inte användas vid hemlig kameraövervakning. De skäl som tidigare angetts är att det skulle vara integritetskränkande. Det har visat sig att hemlig kameraövervakning är mindre effektivt än andra tvångsmedel. För att Sveriges poliser ska ha bättre verktyg bör regeringen arbeta för att nyttoeffekterna av hemlig kameraövervakning motsvarar nyttoeffekterna av de andra tvångsmedlen. Ett första steg bör vara att tillåta ljudinspelning vid hemlig kameraövervakning. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser vad vi nu har anfört.

10. Datalagring, punkt 14 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 6 och

avslår motion

2018/19:1021 av Betty Malmberg (M).

Ställningstagande

Säkerhetspolisen bör också få tillgång till hemlig dataavläsning, vilket innebär möjligheter att läsa krypterad datatrafik för att kunna säkra bevisning mot

personer som gör sig skyldiga till terrorismrelaterad brottslighet. En utredning har presenterats men ännu saknas konkreta förslag i riksdagen från regeringen, trots bred politisk enighet om behovet. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med det förslag som nu efterfrågas.

11. Tvångsmedel under förundersökning, punkt 15 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 3 och
avslår motionerna
2018/19:1555 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M) och
2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 18.

Ställningstagande

Den obligatoriska häktningsregeln gäller för brott med minimistraff om fängelse i två år och uppåt och medför att den misstänkte alltid ska häktas. Det innebär att den som misstänks för ett brott med minst två år i straffskalan i regel häktas i nära anslutning till brottet och sedan sitter häktad fram till rättegången och även efter densamma, fram t.o.m. det utdömda fängelsestraffet kan börja verkställas i vanlig anstalt. Den som grips för ett grovt rån i anslutning till att brottet begicks kan alltså räkna med att vara frihetsberövad under flera år framöver.

I syfte att snabbt få bort grovt kriminella från gatan vill vi sänka gränsen för obligatorisk häktning. Från brott med minimistraff om fängelse två år till ett år. Det innebär i praktiken att fler kriminella skulle låsas in i direkt anslutning till brottet och vara frihetsberövade fram till dess att de börjar avtjäna ett eventuellt fängelsestraff. Denna förändring skulle bl.a. träffa brott som grov misshandel, rån och grov utpressning.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som tillgodoser vad vi anför.

12. Tvångsmedel under förundersökning, punkt 15 (L)

av Juno Blom (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 18 och avslår motionerna

2018/19:1555 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M) och

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 3.

Ställningstagande

Reglerna för att göra husrannsakan i en bostad är strikta och ska vara det, eftersom husrannsakan är ett tvångsmedel som innebär stora ingrepp i den enskildes privata sfär. Det finns dock anledning att överväga om reglerna om husrannsakan behöver ses över vad gäller vapen och sprängmedel hos personer med koppling till organiserad brottslighet.

Enligt 28 kap. 3 § rättegångsbalken finns en möjlighet att göra husrannsakan i en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet, om det förekommer anledning att anta att brott har förövats för vilket det är föreskrivet fängelse mer än ett år i straffskalan. Denna möjlighet får dock inte komma i fråga för en lokal som för den berörda personen huvudsakligen utgör bostad. Det bör analyseras huruvida denna bestämmelse borde kunna få utökad tillämpning i situationer där det finns konkret underrättelse- eller spaningsinformation som pekar på att det finns vapen eller sprängmedel i en bostad där den boende har kopplingar till organiserad brottslighet och redan tidigare är dömd för grova våldsbrott, narkotikabrott, vapenbrott eller liknande brott. I översynen måste ingå en noggrann rättssäkerhetsanalys och överväganden av konsekvenserna för skyddet för den personliga integriteten av eventuella lagändringar på denna punkt.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

13. Översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning, punkt 16 (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2018/19:2868 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi vidhåller den inställning som utskottet redovisat tidigare (betänkande 2015/16:JuU15) att de nuvarande reglerna om förundersökningsbegränsning framstår som ändamålsenliga och väl avvägda. En förundersökning får läggas ner exempelvis om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt förhållande till sakens betydelse och det dessutom kan antas att brottets straffvärde inte överstiger fängelse i tre månader. Skäl som kan tala mot en förundersökningsbegränsning i det enskilda fallet är bl.a. brottets allvar, omständigheterna vid brottets begående samt brottsoffret ställning eller att det behövs ett klagörande av ett osäkert rättsläge. Vi vill av nu anförda skäl inte ställa oss bakom det tillkännagivande som utskottet föreslår.

14. Barnkompetens, punkt 17 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

De domare som ska döma i familjerättsliga mål behöver ha en särskild familjerättslig kompetens. Ett krav på särskild barnkompetens hos domare skulle leda till mer lika tolkningar av principen om barnets bästa. För närvarande är det upp till varje domstol att överväga frågan om specialisering av domare i syfte att förbättra kompetensen i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge (prop. 2005/06:99 s. 68 ff). Domstolsverket arbetar förvisso kontinuerligt med att utbilda domare i frågor som rör barn men vi menar att utvecklingen på området går för långsamt, vilket drabbar enskilda barn.

För ett antal år sedan infördes särskilda krav på domare som dömer i ungdomsmål. Enligt min mening är det även motiverat att de domare som dömer i familjerättsliga mål ska ha kompetens i barns utveckling, i barns reaktioner på våld och övergrepp som utövats av den ena föräldern mot barnet eller den andra föräldern osv. Detta borde vara ett minimikrav för att få döma i mål om vårdnad, boende och umgänge eftersom dessa tvister ofta är mycket komplexa. Barnombudsmannen (BO) skriver i sitt remissvar på SOU 2017:6 Se barnet, att de utbildningar som erbjuds domare från Domstolsakademien är frivilliga att delta i. Det är därför möjligt för domare att handlägga dessa ärenden utan någon specialkompetens på området.

För att säkerställa att principen om barnets bästa står i fokus vid den rättsliga hanteringen av mål eller ärenden om vårdnad, boende och umgänge bör det upprättas särskilda barnprotokoll som en bilaga till domen där avgörandet motiveras utifrån vad som är bäst för barnet.

Den bärande tanken i FN:s barnkonvention är att barnet är en fullvärdig människa med egna rättigheter. Enligt vår mening ligger ett krav på obligatoriska barnprotokoll helt i linje med ambitionen i barnkonventionen. Ett barnprotokoll skulle kunna utformas som en bilaga till domen och fungera som en checklista där domaren på punkt efter punkt går igenom att det är barnets bästa som legat till grund för domstolens ställningstagande i en viss fråga och inget annat som t.ex. rättvisa mellan föräldrarna. Jag menar att obligatoriska barnprotokoll kommer att stärka principen om barnets bästa i den rättsliga hanteringen. Vidare kan checklistan fungera som ett stöd för rättsens ledamöter.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagstiftningen som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens och att det ska bli obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge.

15. Jourdomstolar, punkt 18 (L)

av Juno Blom (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 16 och
avslår motion

2018/19:888 av Sten Bergheden (M).

Ställningstagande

Mer behöver göras för att korta tiden från utredning till rättsprocess. Detta är särskilt viktigt för de fall där ungdomar är inblandade. Jourdomstolar bör därför införas. Dessa bör ha en särskild inriktning på att avgöra ärenden som berör ungdomar och där förundersökningen snabbt kunnat slutföras. Tillgreppsbrott, vapenbrott och enklare narkotikabrott bör kunna hanteras av jourdomstolar.

I dag ska domstolarna visserligen prioritera ungdomsärenden men det kan ofta dröja månader från brottsutredning till det att en dom meddelas. Även när det gäller vuxnas brottslighet är väntetiderna ett problem. I vissa fall är

bevisläget mycket gott, t.ex. genom att en person grips på bar gärning, men personen släpps ändå fri i väntan på en rättegång som kan dröja ett halvår eller längre.

Jourdomstolarna ska arbeta på kvällar och helger och ta hand om brottmål där utredningen snabbt kan fullföljas och åtal snabbt kan väckas. Samma krav på rättsprocessen ska gälla som vid andra domstolar vad gäller t.ex. bevisprövning samt rätt till advokat och målsägandebiträde.

16. Snabbspår för utvisning, punkt 19 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Richard Jomshof (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:136 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 28.

Ställningstagande

Det finns ingen anledning att utländska brottslingar ska belasta det svenska rättsväsendet mer än nödvändigt. Därför föreslår vi att man, likt Norge, ska införa ett snabbspår för utvisning i mål där bevisläget är enkelt. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

17. Översyn av nämndemannasystemet, punkt 25 (L)

av Juno Blom (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkandena 20 och 21.

Ställningstagande

Det svenska systemet med lekmannadomare – nämndemän – spelar en viktig roll i domstolsväsendet. Systemet bör dock reformeras och nämndemännens villkor förbättras. Uppdraget som nämndeman ska inte politiseras. Tyvärr förekommer det att nämndemän ser sin roll som partipolitisk. Naturligtvis ska

även partipolitiskt aktiva kunna tjänstgöra som nämndemän, men uppdraget har inte med partipolitik att göra. För att tydliggöra rågången mellan politik och rättsväsen bör en översyn av nämndemannasystemet göras med syfte att minska det politiska inflytandet.

Nämndemännens funktion bör också förtydligas genom att de enbart ska finnas med i första instans, dvs. tingsrätt och förvaltningsdomstol. Däremot bör målen i högre instans avgöras av lagfarna domare. Den kostnadsbesparing som det innebär att successivt avveckla nämndemännen i hovrätt och kammarrätt ska användas till att förbättra den ekonomiska ersättningen till nämndemän i första instans.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det jag nu anfört.

18. Ett system med kronvittnen, punkt 26 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Rasmus Ling (MP) och Jonny Cato Hansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5,

2018/19:1568 av Noria Manouchi (M),

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 17 och

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 13.

Ställningstagande

Vi vidhåller utskottets tidigare inställning att ett system med kronvittnen aktualiserar frågor om hur man ska bedöma bevisvärdet av de uppgifter som lämnas av kronvittnen och hur en sådan ordning förhåller sig till övriga medtilltalades rätt till en rättvis rättegång. Vi anser att nackdelarna med ett system med kronvittnen överväger de eventuella fördelar som ett sådant system kan föra med sig. Vi vill därför inte ställa oss bakom det initiativ som utskottet föreslår. För övrigt kommer frågan att utredas i enlighet med regeringsförklaringen och vi ser därför inte nu skäl för att tillkännage detta för regeringen.

19. Anonyma vittnen, punkt 27 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Rasmus Ling (MP) och Jonny Cato Hansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 27 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7,

2018/19:933 av Margareta Cederfelt (M),

2018/19:2463 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 11,

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 19,

2018/19:2642 av Ellen Juntti (M) och

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M) yrkande 11.

Ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det mycket angeläget att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. En avgörande del av detta är att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Bekämpningen av den grova organiserade brottsligheten är också beroende av att vittnen vågar medverka i rättsprocesserna.

Vi kan konstatera att det alljämt pågår arbete på flera håll i syfte att förbättra säkerheten och tryggheten för vittnen och andra som framträder inför domstol och för att förmå fler att vittna. Som framgår ovan har Utredningen om ordning och säkerhet i domstol exempelvis lämnat flera förslag som syftar till att vittnen och målsägande ska våga lämna sina uppgifter inför domstol. Utredningen om processrätt och stora brottmål har vidare föreslagit att det ska införas utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol, vilket kan minska risken för press och hot mot förhörspersoner. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Vi vill inte föregripa den beredning som pågår och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som nu föreslås.

20. Personsäkerhetsprogram, punkt 29 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:759 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1.

Ställningstagande

Ett väl fungerande vittnesskyddsprogram är avgörande för att få människor att vittna i syfte att beivra grov brottslighet, men även annan brottslighet. Personer som har betydelse för utfallet i en rättslig process kan få skydd genom polisens särskilda personsäkerhetsprogram. Det kan t.ex. röra sig om någon som vittnar under en rättegång och kan påverka om en misstänkt person fälls för ett visst brott. Det kan också gälla tidigare kriminella som genom att lämna avgörande uppgifter för polisen utsätter sig för risken att bli hotade. Även personer som arbetar inom exempelvis domstolsväsendet eller inom polisen kan ingå i programmet.

Bestämmelser om polisens särskilda personsäkerhetsarbete finns i 2 a § polislagen (1984:387) och i förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. Nationella operativa avdelningen (Noa) har det övergripande strategiska ansvaret för verksamheten.

Särskilt personsäkerhetsarbete får bedrivas för vittnen och andra hotade personer i syfte att skydda i första hand personer som lämnar uppgifter i samband med utredningar om allvarlig brottslighet. I förarbetena nämns att särskilt personsäkerhetsarbete ska bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet, i första hand bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen, som medverkar i en rättegång eller förundersökning om grov eller organiserad brottslighet. Även andra grupper, såsom anställda inom rättsväsendet och s.k. informatörer samt närstående till personer i dessa grupper, kan komma att omfattas av arbetet. Om det finns särskilda skäl avses särskilt personsäkerhetsarbete även kunna bedrivas för andra kategorier (bet. 2005/06:JuU36, prop. 2005/06:138). Jag anser att möjligheten att få skydd ska utökas för personer utsatta för brott i nära relationer. Dagens åtgärder är ofta inte tillräckliga.

Genom personsäkerhetsprogrammet kan s.k. bevispersoner få hjälp med bl.a. sekretesskyddade personuppgifter, fingerade personuppgifter, personskydd, flytthjälp inom Sverige och utomlands samt ekonomiska medel i syfte att ersätta förlorad inkomst och egendom. Dessvärre finns det en rad problem och brister i dagens vittnesskydd. Till exempel är myndighetens beslut inte skriftligt och går inte att överklaga för den enskilde bevispersonen. I en situation där en person som fått lämna hela sitt gamla liv bakom sig för att ingå i programmet kan det leda till att hen blir helt utlämnad till myndigheten, helt utan insyn, rättssäkerhet eller möjlighet till prövning av beslut under tiden i programmet. Det vore lämpligt om ett målsägandebiträde eller en annan stödperson med lämplig kompetens har mandat att hjälpa bevispersonen i kontakten med myndigheten. Jag anser att vittnesskyddet

behöver moderniseras och uppdateras. Vidare behöver villkoren för de personer som ska ingå i det särskilda personsäkerhetsprogrammet bli tydligare.

Regeringen bör därför utreda ett nytt särskilt personsäkerhetsprogram.

21. Målsägandebitråde, punkt 31 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 31 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:759 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3.

Ställningstagande

I lagen (1988:609) om målsägandebitråde anges att målsägandebitråde ska förordnas när en förundersökning inletts eller återupptagits. Målsägandebiträdet förordnas av domstolen och ska ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till honom eller henne.

Regeringen gav i februari 2005 en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av lagen om målsägandebitråde (dir. 2005:19). Utredningen överlämnade i januari 2007 betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6). Betänkandet har remissbehandlats. Utredningens förslag om kompetenskrav för målsägandebiträden och begränsningar för målsägandebiträden att sätta någon annan i sitt ställe behandlades av regeringen i propositionen Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden (prop. 2017/18:86). Regeringen valde dock att inte gå vidare med utredningens övriga förslag om stärkta rättigheter till målsägandebitråde. Jag står bakom de nyligen genomförda lagändringarna som syftar till att nå ett mer effektivt och ändamålsenligt utnyttjande av resurserna när det gäller rättsliga biträden. Jag anser dock att även de övriga förslagen i utredningen bör genomföras i syfte att stärka brottsoffers rätt.

I betänkandet föreslår utredningen bl.a. en obligatorisk rätt till målsägandebitråde för sexualbrottsoffer med en behovsprövning bara i de fall där offret har utsatts för sexuellt ofredande. Vidare föreslås en ny bestämmelse om målsägandebitråde för barn vid grövre brottslighet. När det finns misstanke om att ett barn har utsatts för ett brott med fängelse i straffskalan ska ett målsägandebitråde förordnas. Barns utsatthet gör att barnets intressen bör tas till vara av en företrädare som enbart har till uppgift att lyssna på och stötta och vägleda barnet under förundersökning och rättegång. Utredningen föreslår även att åklagarna ska förordna målsägandebiträden under förundersökningen. Detta på grund av att åklagaren har bäst kännedom om utredningen och därför

har de bästa förutsättningarna för att fatta beslut om att förordna målsägandebiträde. Jag anser att utredningens förslag skulle leda till ett väsentligt starkare skydd för de människor som utsätts för brott.

Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag om stärkta rättigheter till målsägandebiträde som grundar sig på förslagen i betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6).

22. Rättegångskostnader m.m., punkt 33 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 33 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2830 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 och avslår motionerna

2018/19:1061 av Adnan Dibrani (S) och

2018/19:1865 av Borian Åberg (M).

Ställningstagande

Bluffaktura, eller fakturabedrägeri, är ett samlingsbegrepp för ett krav på betalning för en vara eller tjänst som du aldrig beställt eller fått levererad. Vi ser mycket allvarligt på att antalet anmälda fakturabedrägerier fortfarande är högt. Fakturabedrägerierna drabbar både företag och privatpersoner, och de uppskattas omsätta miljarder. Mycket av informationsarbetet kan ske, och sker även, inom ramen för branschorganisationerna själva.

Vi välkomnar detta men ser samtidigt att mer behöver göras i kampen mot bluffakturor – både straffrättsligt och civilrättsligt. Bland annat vill vi se över rättegångsreglerna så att rättegångskostnaderna ska kunna tilldömas en part (även vid förenklade tvistemål) om talan är uppenbart ogrundad. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser det anförda.

23. Svensk anslutning till den europeiska åklagarmyndigheten (Eppo), punkt 35 (M, KD, L)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Louise Meijer (M), Juno Blom (L), Ingemar Kihlström (KD) och Josefin Malmqvist (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4.

Ställningstagande

Sverige är ett av få EU-länder som ännu inte har anslutit sig till Europeiska åklagarmyndigheten (ofta kallad Eppo efter den engelskspråkiga beteckningen European Public Prosecutor's Office). Den nya åklagarmyndigheten kommer att vara fullt fungerande i alla deltagande medlemsstater i slutet av 2020 och kommer att spela en central roll i kampen mot brott som påverkar EU-budgeten. Av de EU-länder som deltar helt i EU:s rättsliga samarbete är det bara Polen, Ungern och Sverige som inte deltar. EU har stora problem med internationell terrorism och organiserad gränsöverskridande brottslighet, och det är hög tid att Sverige tar en mer aktiv roll för att återupprätta tryggheten i Europa. Det är också hög tid att Sverige ni blir medlem. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser det anförda.

Särskilda yttranden

1. Ett system med kronvittnen, punkt 26 (SD)

Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Richard Jomshof (SD) anför:

Förutom att fler brott kan klaras upp innebär ett system med kronvittnen flera fördelar bl.a. ekonomiskt men även resursmässigt. Ett system med kronvittnen kan förväntas leda till snabbare handläggningstider, speciellt i mindre komplicerade ärenden. I likhet med motionärerna i motion 2018/19:133 (SD) yrkande 5 anser vi att ett system med kronvittnen ska införas fullt ut. Mot bakgrund av det tillkännagivande som utskottet föreslår, som vi anser är ett steg i rätt riktning, avstår vi dock nu från att reservera oss till förmån för motion 2018/19:133 (SD) yrkande 5.

2. Vittneskydd, punkt 28 (SD)

Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Richard Jomshof (SD) anför:

Vi anser att det bör ställas högre krav på vittneskydd än vad som görs i dag. I likhet med motionärerna i motion 2018/19:133 (SD) yrkande 6 anser vi att det bör tillsättas en utredning över hur vittneskyddet kan förbättras samt en tydlig budgetering för att hantera de extrakostnader ett utbyggt vittneskydd medför. Det bör även finnas en grupp inom den del av polisen som är inriktad mot grov organiserad brottslighet som är specialutbildad för just vittneskydd som får ett helhetsansvar i en sådan process. Mot bakgrund av det tillkännagivande som utskottet föreslår, som vi anser är ett steg i rätt riktning, avstår vi dock nu från att reservera oss till förmån för motion 2018/19:133 (SD) yrkande 6.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2018/19

2018/19:123 av Jonas Millard m.fl. (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Advokatsamfundet och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:132 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillståndsfri kamerabevakning och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lättade restriktioner för användning av hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:133 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökat vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att vittna anonymt och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förlängd tid för sparad kameramaterial och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

- 20.2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemlig dataavläsning och signalspaning och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser hemlig dataavläsning

2018/19:136 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbspår för utvisning och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:150 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör det betydligt lättare än

i dag att få tillstånd till kameraövervakning kring butiker och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:211 av Johnny Skalin (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lägga ned det politiskt tillsatta nämndemannasystemet till förmån för en allmän jury i kombination med jurister och domare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om hur ett förändrat nämndemannasystem enligt motionen kan verkställas och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:368 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsplikten för Tullverkets kameraövervakning ska slopas och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:402 av Markus Wiechel och Jennie Åfeldt (båda SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge polisen tillgång till befintliga kameror och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:735 av Richard Jomshof m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om trygghetsskapande kamerabevakning och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:759 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda ett nytt särskilt personsäkerhetsprogram och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till riksdagen om stärkta rättigheter till målsägandebiträde som grundar sig på betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6) och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:795 av Annicka Engblom och Ulrika Heindorff (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att införa kameraövervakning på slakterier och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:888 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att inrätta s.k. jourdomstolar och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:906 av Rasmus Ling (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de jurister som besitter språkkunskaper nog för att även vara auktoriserade tolkar ska få företräde vid förordnande av offentliga försvarare, målsägandebiträden och andra allmänna ombud och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:933 av Margareta Cederfelt (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat skydd av vittnen och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1021 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att framtida beslut om lagring av trafikdata bättre ska beakta den viktiga gränsen mellan personlig integritet och brottsbekämpande myndigheters behov av information och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1061 av Adnan Dibrani (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga stärkt skydd för trafikskadade vid rättsprocesser och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1130 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att se över rättsprocesser om misstänkta ekobrott i syfte att förkorta handläggningstiden för dessa och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1159 av Magnus Manhammar och Heléne Björklund (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1555 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen då dokument som är viktiga för brottsutredningar flyttats till molntjänster och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1568 av Noria Manouchi (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om införandet av ett svenskt kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1675 av Erik Ottoson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som gör det möjligt att endast märka viltkameror med Naturvårdsverkets jägar-id för att anse kravet inom upplysningsplikten tillgodosett och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1852 av Jan Ericson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av hur identiteten ska säkerställas på personer som vittnar vid domstolsförhandlingar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2018/19:1865 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagen om rättshjälp i syfte att minska kostnaderna och att öka förtroendet för rättsväsendet och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1871 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över tolkningen av beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel” och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1940 av Fredrik Christensson och Annika Carlsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om delgivning vid inskränkning av äganderätten och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2439 av Anders Åkesson och Eskil Erlandsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en lagändring när det gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror i syfte att motverka skadegörelse, olyckor och stölder vid tillfälliga arbetsplatser samt för viltövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2463 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra att vittnen i vissa fall avlägger sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2464 av Mikael Oscarsson (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att övervakningskameror ökar tryggheten i våra städer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler övervakningskameror i våra städer och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2596 av Jan Björklund m.fl. (L):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersätta polisens tillståndskrav för kamerabevakning med en anmälningsplikt och tillkännager detta för regeringen.

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jourdomstolar och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett system med kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en bred översyn av skyddet för vittnen och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att vittna med anonymitetsskydd och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nämndemän ska finnas i första instans och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2642 av Ellen Juntti (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning i syfte att införa en möjlighet till anonyma vittnen i domstol och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2787 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa tillståndsplikten för kameraövervakning vid vårdmottagningar och ambulanser och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge väktare och vårdpersonal möjlighet att bära kroppskameror när säkerhetsläget så kräver, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2018/19:2819 av Tobias Billström m.fl. (M, C, KD, L):

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att polisens tillståndskrav på kameraövervakning bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka vittnesskyddet och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2830 av Mats Green m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att motverka fakturabedrägerier och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2861 av Johan Hedin m.fl. (C):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om insatser för att fler människor ska våga vittna och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2868 av Tomas Tobé m.fl. (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning för att få fler brott utredas och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2870 av Tomas Tobé m.fl. (M):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2871 av Tomas Tobé m.fl. (M):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för obligatorisk häktning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för när hemliga tvångsmedel får användas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för när hemlig rumsavlyssning får användas och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetet med vittnesskydd bör förstärkas och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en möjlighet till anonymitet i domstol vid allvarlig brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2880 av Tomas Tobé m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med terrorkoppling och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt få en ny reglering av datalagring på plats och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt införa möjlighet till hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återkomma med förslag som innebär att brottsbekämpande

myndigheter inte behöver söka tillstånd för kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen om preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.